

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Tahsin Yücel HANEY YAŞAMALI

CAN ♥

Tahsin Yücel
HANEY
YAŞAMALI

TÜRK YAZARLARI DİZİSİ

**Bu kitap, İstanbul'da Can Yayınları'nda dizildi,
Özal Basımevi'nde basıldı. (1991)**

Tahsin Yücel
HANEY
YAŞAMALI

ÖYKÜLER

CAN YAYINLARI LTD. ŞTİ.

Bâbüâli Cad. Sıhhiye Apt. No. 19 Kat 3 Cağaloğlu-İstanbul
Telefon: 528 61 13 Faks: 513 51 88

TAHSİN YÜCEL'İN ÖBÜR KİTAPLARI

Anadolu Masalları (masallar, 1957)

Mutfak Çıkanazı (anlatı, 1960)

L'Imaginaire de Bernanos (inceleme, 1969)

Figures et messages dans la Comédie humaine (inceleme, 1972)

Vatandaş (anlatı, 1975)

Yazın ve Yaşam (denemeler, 1976)

Anlatı Yerlemleri (inceleme, 1979)

Dil Devrimi ve Sonuçları (inceleme, 1982)

Yazının Sınırları (denemeler, 1982)

Yapısalcılık (inceleme, 1982)

Ben ve Öteki (öyküler, 1983)

Aykan Öyküler (öyküler, 1989)

ISBN 975.510.265-5

© Tahsin Yücel/Can Yayınları (1991)

İÇİNDEKİLER

Öndeyi	7
--------------	---

I

Büyük Sarhoşluk	13
Resim ile Elişi	22
Üşümek	29
Eski Öykü	36
Bir Küçük Resim	44
Hayristan'ın Altın Çağı	52

II

Haney Yaşamalı	63
Gene Ağlatmışlar Kara Gözünden	68
Kelepçe	75
Dokuz Ay On Gün	79
Yastık	84
Yeni Gelin	89
Leblebi	96

III

Sümüklüböcek	107
Akça Gölge	117
Katuşa Masalı	122
Sisli Ses	126
Kamyon	132

ÖNDEYİ

Bir yapıtı yayımlamak onu büsbütün elden çıkarmak değildir belki, ama en azından başkalarıyla paylaşmaktır. Bir kez yayımlandıktan sonra, bizim olduğu kadar da okurundur: verilecek her yargıya boyun eğmek zorundadır, her yoruma açıktır. Geçerli ve geçersiz yorumlar vardır kuşkusuz, ama bizim kendi yorumumuz da yorumlar arasında bir yorumdur artık. Bu bakımdan, herhangi bir yapıtı yeniden yayımlarken, geniş düzeltmelere girişerek kimi yerlerini kırpıp kimi yerlerini uzatmamız, kimi yerlerinde kurgusal değişiklikler yapmamız bir tür mızıkçılık sayılabilir. Özellikle *Haney Yaşamalı* gibi çok tartışılmış bir gençlik ürününü bunca yıldan sonra yeniden yayımlarken, böyle bir tutum daha da bağışlanmaz bir oyun bozanlık olarak görülebilir.

Haney Yaşamalı'yı okura yeniden sunarken, ona hiç el sürmeden edemedim, ama bu düşünceyi de gözden uzak tutmadım: içerik ve kurgu bağlamında hiçbir değişiklik yapmaya özen gösterdim; yaptığım düzeltmeler dilimizin hızlı arılaşmasının zorulu kıldığı birtakım sözcük ve tümce değişikliklerinden öteye geçmedi. Bir de, arada sırada, yineleme niteliğindeki sözcük ya da tümceleri karaladım.

Bütün bunlar hemen her yazarın göze aldığı, okurun da genellikle hoşgördüğü şeyler. Ama ben, bir başka düzlemde, oldukça önemli bir değişiklik daha yaptım: *Haney Yaşamalı*'nın ilk basımını oluşturan dokuz öyküyü ("Sümüklüböcek", "Bir Küçük Resim", "Katuşa Masalı", "Haney Yaşamalı", "Resim ile Elişi", "Dokuz Ay On Gün", "Kelepçe", "Eski Öykü", "Büyük Sarhoşluk"), on bir öyküden oluşan *Düşlerin Ölümü*'nün sekiz öyküsü ("Gene Ağlatmışlar Kara Gözünden", "Yastık", "Yeni Gelin", "Sisli Ses", "Kamyon", "Akça

Gölge", "Hayristan'ın Altın Çağ", "Üşümek") ve hiçbir kitabıma girmemiş olan "Leblebi" adlı öykümle harman ettim.

Önemli bir ödül de kazanmış bir kitabın bir bölümünü atıp bir bölümünü bir başka kitaba katarak bir bakıma onu "yürürlükten kaldırmak" ne ölçüde doğrudur? Tartışılacak bir konu. Şu var ki, en az yirmi yıllık bir uzaklıktan bakılınca, her iki kitabın da genellikle aynı yönelişleri, aynı arayışları yansıttığı, benzer zayıflıkları içerdiği, iki ayrı kitap biçiminde yayımlanmalarının biraz sabırsızlıktan, biraz da 1950-1960 döneminin yayıncılık koşullarından kaynaklandığı kolaylıkla anlaşılıyor. Öyle sanıyorum ki, *Haney Yaşamalı* bu biçimiyle daha bir bütünlük kazandı. Eski öykülerimi yeniden yayımlamam için nicedir beni sıkıştırıp duran dost ve okurların istekleri de kısa yoldan gerçekleşmiş oldu böylece.

*

Yukarıdaki satırları 1981 yılında, *Haney Yaşamalı*'yı yeniden yayımlarken yazmıştım. Birkaç küçük düzeltme bir yana, 1981 baskısına bağlı kaldığıma göre, bu satırlara ekleyecek fazla bir sözüm olamazdı. *Haney Yaşamalı*'nın ilk basımı 1955, *Düşlerin Ölümü*'nün ilk basımıysa 1958 yılında yapılmıştı, yaşını başını almış bir insan olarak bu gençlik öyküleri konusunda ne söyleyebilirdim? Ancak, kitabımı dokuz yıldan sonra yeniden ele alınca, kendi öykülerimi değil de bir öğrencimin öykülerini okuyormuşum gibi bir duygu uyandı içimde, okumamın ilk dakikasından son dakikasına kadar da değişmedi. Bu gençlik öykülerini beğenmediğim, küçük gördüğüm için mi? Hayır, bir yerde çok doğal olmakla birlikte, böyle bir duyguya kapılmadım; tam tersine, her biri kendi başına ele alınınca, bu öykülerin birçoğu, örneğin bir "Yeni Gelin", bir "Leblebi", bir "Resim ile Elişi", bir "Büyük Sarhoşluk", tam anlatımını, tam kurgusunu bulmuş gibi geldi bana, hiçbirine dudak bükmedim. Ama bu kurgu benim kurgum, bu anlatım benim anlatımım, bu duyarlık benim duyarlığım

değildi sanki; bugün yazdıklarımla bu öyküler arasındaki uzaklık düşündüğümünden çok daha fazlaydı.

Sevinmek mi, yoksa üzölmek mi gerekirdi buna? Doğrusunu söylemek gerekirse, kesin bir karar veremedim. Böyle bir sorunun yanıtı ister istemez bir değör yargısı içereceğine göre, karar vermek bana düşmezdi. Ancak bu konu biri olumlu, biri olumsuz, ama sonuçta aynı kapıya çıkan iki yargıyı bir kez daha anımsattı bana. Olumlu yargı Ataç'ındı: Ataç, *Günce*'sinde, Sait Faik Armağanı'nın *Haney Yaşamalı*'ya verildiğini bildirdikten sonra, "Haney Yaşamalı'da çok güzel öyküler var, dilini de pek beğendim. Bay Tahsin Yücel Uçan Daireler'den beri çok ilerledi, daha da ilerleyeceğini umuyorum", diye yazıyordu. Olumsuz yargıya gelince, 1959 Türk Dil Kurumu Öykü Ödölü'nün *Düşlerin Ölümü*'ne verilmesi dolayısıyla *Dünya* gazetesinin ikinci sayfasında yayımlanan çok sert bir yazının son tümcesiydi: yazar, yanılmıyorsa Rauf Mutluay, kitabı yerden yere vurduktan sonra, Türk Dil Kurumu ödölünü anıştırarak, "Tahsin Yücel öyle şanslı ki, günün birinde iyi bir öykücü bile olabilir", gibi bir şey söylüyordu.

O gün bugün, öykülerim çok değışti, ama, korkarım, ne Ataç'ın umudunu gerçekleştirebildim, ne *Dünya* yazarının önbilisini. *Haney Yaşamalı*'dan fazla uzaklaştım da ondan mı acaba?

T.Y.

BÜYÜK SARHOŞLUK

Mümtaz Zeyinoğlu'na

Sarhoş olacak adam değildi o, dudağına içki değmiş adam değildi. O defter sarhoş etti onu, o defter döndürdü başını. Eğilip alır almaz, "Bak, ne göstereceğim sana!" dercesine açılıverdi avcunda, gözlerinin önüne bir küçücük görünüm serdi, renkli kalemlerle çizilmiş, beylik mi beylik bir görünüm. Açık mavi bir gökyüzüne doğru mor dağlar yükseliyordu. Mor dağların eteğinde, çatısı kırmızı kiremitli bir ev vardı, duvarlarına sarmaşıklar tırmanmıştı, bacasından döne döne bir mavi duman yükseliyordu. Çevresine yeşil ağaçlar serpilmmişti. Yeşil ağaçların arasında bir incecik yol kıvrılıyordu. İncecik yolun biraz ötesinden bir dere geçiyordu. Dere de yeşil başlı ördekler yüzüyordu. Mor dağların ardında güneş ya doğuyor, ya batıyordu. Güneşe doğru aklı karalı bir kuş uçmaktaydı. Yüreğine bacasından döne döne dumanlar yükselen sarmaşıklı evin sıcaklığı mı doldu, nedir, duruverdi olduğu yerde, resimden gözlerini ayıramadı. Ilık ılık bir şeyler köpürüyordu içinde. Bakmaya doyamıyordu bir türlü, mor dağlarda açan yaban çiçeklerinin kokusunu duyar gibi oluyor, her şeyi unutupuyordu. Baktıkça başı dönüyor, resimle bir oluyordu. İlk sarhoşluk o zaman başladı. Birden çılgık çılgık bir otomobil durdu önünde. Yerinden sıçradı. Gelip geçen insanlar, otomobiller, tramvaylar gördü. Duran otomobilin penceresinden sarı bıyıklı bir parlak baş çıktı: "Deve!" diye bağırdı, "yolun ortasında durulur mu böyle?" Sonra gene çılgık çılgık kalktı araba. Tümüyle gözden silininceye kadar arkasından baktı. "Damasız fırlaması", dedi dişlerinin arasından, "damasızların şoförleri hep böyle olur: it gibi ka-

parlar adamı". Gene deftere çevirdi gözlerini. Avcunun içinde bükülmüştü, bu kez kendiliğinden açılmadı. Kırmızı kaplı bir defterdi. Üst yanında bir bankanın iki harfli adı, alt yanında bir tarih yazılıydı. Gözleri tarihin üstünde durdu, kapandı. "Elli dörtten elli çıktı, dört kaldı", dedi, "tam dört yıllık". Dört yılda hiç eskimemişti, yaldızı parıl parıldı hâlâ. "Zavallı çocuk", diye söylendi. Hiç kuşkusuz, bir öğrenci yitirmişti defteri. Gelip arar mıydı acaba? Aranmayacak defter değildi, arardı. Gittiği yollardan koşu koşu geri dönerdi. Hemen yanına yaklaşıp, "Kırmızı kaplı bir cep defteri gördün mü, hemşerim?" diye sorardı. Ne derdi o zaman? İçi burkuldu. Avcunda defteri bütün gücüyle sıkı. Pek de istemiyordu çocuğun dönmesini.

Avcunu yavaşça, içindekini kaçırmaktan korkar gibi açtı. Defterin kırmızı kabına dikti gözlerini. Yepyeni bir oyuncağa bakan küçücük bir çocuk gibiydi. Elleri titriyordu. Sayfaları çevirmeye başladı. Bu kez de dik bir okullu yazısıyla çiziktirilmiş satırlar çekti dikkatini. Sökmeye çalıştı. Çocuk her gün bir iki satır karalamıştı. Nerdeyse birbirinin aynısı bütün yazdıkları: hepsi de havayla dersler üstüneydi: "Bugün hiç derse kalkmadım. Hava güzel." - "Hava gene kötü. Notlar gene kesat. Yazılı berbat". Defterde satırlar birbirine girdi, okuyamaz oldu. "Zavallı çocuk, zavallı çocuk", diye söylendi, "tembelmiş, ama iyi çocukmuş". Gözlerini ovuşturdu, çevresine baktı. İnsanlar, arabalar geçiyordu, ama hepsi de bir sisin ardında, bir başka dünyada gibiydi. Yeni bir sarhoşlukla dönüyordu başı, içinde ad verilmez duygular köpürüyordu. Resmi bulmuştu, gene öyle içer gibi bakıyordu, ama şimdi gördükleri başka şeylerdi: kara önlüklü çocuklar koşuyordu şimdi önünde, değişmez bir noktanın çevresinde dönüp duruyorlardı.

Birden kafasında bir şimşek çaktı. Titreyen ellerle ceplerini karıştırmaya başladı. En sonunda bir küçücük kalem çıkardı birinden. Uzun uzun baktı. Sonra çevresine bir göz gezdirdi. Kaldırımın sonunda basamaklar vardı. İlk basama-

ğa çöktü. Küreğini, süpürgesini yanına uzattı. Kalemin ucunu ağzına götürüp tükürükledi. Resmin yanındaki sayfaya bütün gücüyle bir çizgi çekti. Kâğıt yırtıldı. Koparıp attı. Kalemini yeniden tükürükledi. Dört yanını sarmaşıklar sarmış bir küçük ev çizdi. Bacasından bir ince duman yükseltti. Göğesini doğru bir kuş uçurdu. Beğenmedi, "Olmadı", diye söylendi. Kolları yanına düştü. Başını kaldırdı. İrkiliverdi birden: karşılığı caminin minaresine bulutlar takılmıştı. Öyle hoştu ki! Gözleri yavaş yavaş aşağıya doğru indi. Şimdi bütünüyle görebiliyordu camiyi. Deftere bakarken duyduğu o garipsi duygu köpürüyordu gene içinde. Bu kez daha da güçlüydü. Önünde camiden başka her şey dönüyor, döndükçe belirsizleşiyor, silinip gidiyordu. Yüreği duruverecekti nerdeyse. Artık sarhoşluk sözcüğü anlatamazdı bu durumu, bu sarhoşluk başka sarhoşluktu. "Ne güzel!" dedi içinden. "Resim gibi!" Ağzı şaşkınlıkla açılmıştı. Burada bir cami olduğunu bilirdi, ama böylesine güzel olduğunu bilmezdi, gözü yerdeki çöplerde olduğundan, çoğunlukla pek bakmazdı çevresine. Ama bugün bir başkalık vardı onda, kırmızı kaplı defter içini altüst etmişti. Şimdi büsbütün başkalaşıyordu.

Bir camiye, bir deftere, bir kaleme baktı, sonra, coşkuyula, ellerini camiye doğru uzattı: koca bir yapı değil de kucaklanıp okşanacak, öpülecek bir şeydi sanki. Derin derin soluk aldı. "Yapacağım senin resmini, cami!" dedi bir çocuk sevinçiyile, "hem nasıl olacak, göreceksin!" Kalemini gene tükürükledi, camiye dikkatle baktı. Birden içi cız ediverdi: cami öylesine güzeldi ki! Caminin resmini cami kadar güzel yapabilir miydi? Kolay değildi. Ama çabuk yendi korkuyu: "Elbette!" dedi kendi kendine. "Onu da bir insan yapmamış mı? O da bir insan elinden çıkmamış mı?" Alnında boncuk boncuk terler vardı, sildi. "Ama o eller başka ellermiş", diye düşündü, "öpülecek ellermiş". Kendi ellerine baktı. Parmakları incecikti, damarları mor mor kabarmıştı; avuçlarının içi nasır tutmuştu, yarık yarıktı. Omuz silkti. "Güzel ellerdi onunkiler, öpülecek ellerdi, ama ağzı gözü beş değildi herhalde! Hadi

bismillah!" dedi. Kalemını yeniden tükürökleği. Başladı başla-
yacaktı ki, bir el dokundu omzuna.

Başını kaldırıncı, neye uğradığını bilemedi. Çöpçübaşıydı
omzuna dokunan. Elleri kendiliğinden cebine gitti, kalemı,
defteri sakladı. Ama öyle korkulacak bir şey yoktu: çöpçüba-
řı dost dost gülümsüyordu; kötölük gelmezdi böylelerinden.

"Ne haber?" dedi çöpçübaşı.

"Sağlığın, çavuş."

"Yorulduñ mu?"

"Yorulmadım. Ne var yorulacak?"

"Laf mı seninki de?" diye güldü çöpçübaşı. "Yorulmak
ayıp mı bre? Yorulmasın oturur muyduñ?"

Yanına çöktü, omzunu okşadı.

"Yorulmak ayıp değil", dedi. "Herkes yorulur bu düny-
da, insan olan herkes. Büyük adamlar bile, İsmet Paşa bile."

Dinlemiyordu, dinleyemiyordu, "Haklısın" der gibiler-
den başını sallıyordu yalnızca. Gözleri hep camideydi. Res-
me nerden başlayacağını düşünüyordu. Çöpçübaşı bir yum-
ruk indirdi sırtına.

"şuna bak, hemşerim!" dedi. "Bak da karı görsün gö-
zün! Benim böyle bir avradım olsun, başka bir şey istemem.
İşimi bile alsınlar elimden isterlerse. Böyle bir karının koy-
nunda acıkılmaz ki."

Başını çevirip bakmadı bile. Çöpçübaşı ağzını şapırdata
şapırdata sürdürdü konuşmasını:

"Atacaksın yatağın üstüne, sen de yanına uzanacaksın,
burnunu memenin dibine gömeceksin, koklayacaksın. Fazla-
sında gözüm yok benim. Yok ya bunu da az sanma! Hani
kupkuru bir yazıda tek başına yürür durursun, bacakların tut-
maz olur, güneş tepededir, imanını gevretir. Dudakların ku-
rur, çatlar. Bir yudum su bulamazsın. Sonra bir pınar çıkıve-
rir önüne. Verirsin ağzını oluğa, lık, lık, lık... Tıpkı öyle işte.
Öyle susadım ki, hemşerim! Güzel karıydı kaltak."

O, sayıklar gibi, "Cami güzel", diye mırıldandı.

"Çüş!" diye atıldı çöpçübaşı. "Laf mı seninki de? Kadın

başka, cami başka. Müslümanlığın bu kadarı da..."

"Müslümanlıktan değil: cami güzel diyorum ben, şu cami!"

Çöpçübaşı ayağa kalktı.

"Bugün sende bir hal var", dedi. "Hadi, davran, her yer pislik içinde. Süpür biraz. Biraz sonra gene gelip bakacağım! Hadi eyvallah!"

Kalktı. Süpürgeye, küreğe nefretle baktı. Yerdeki çöple-re nefretle baktı. Süpürgeyi gelişigüzel sallamaya başladı. Ama akli fikri camideydi. Başını kaldırıp uzun uzun bakıyordu ikide bir. Camiden uzaklaşmıyordu. Daha öteye gitmi-yordu bir türlü ayakları. En sonunda dayanamadı: küreği de, süpürgeyi de fırlatıp attı. Sırtı kambur, suratı buruş buruş bir adam yaklaştı yanına, "Yoruldu galiba, evlat, haklısın, kolay değil", dedi. Yanıt vermedi. Hem ne diyebilirdi ki? Eğildi, süpürgeyle küreği aldı. Sonra gene camiye çevirdi gözlerini, çok güzel bir kadına bakar gibi, istekle, özlemle, tutkuyla baktı, başı döndü. Eli kendiliğinden cebine gitti, kalem-i tutup sıktı. Sonra bıraktı. Eliyle havada bir kubbe çizdi. Sonra duvarları indirdi. Pencerele-ri yerleştirdi. Minareye bir bulut doladı. Arkada denizi dalgalandırdı. Martıları uçurdu. "Yapacağım senin resmini, cami!" dedi dişlerinin arasından.

Basamağa çökeceği sırada çöpçübaşı gözlerinin önüne geldi. İrkildi. Yeniden doğruldu. "Hükümet adamına güven olmaz", diye mırıldandı, "sağı solu belli olmaz heriflerin". İçini çekti. Dokunsan ağlayacaktı. Öylesine derin bir keder çökmüştü içine. Gene süpürgeye davrandı. Gözleri yerdeydi. Camiye bakmak istemiyordu artık, korkuyordu. Ama ister bak-sın, ister bakmasın, cami hep beyninin içindeydi. En sonunda dayanamadı, ilk oturduğu yere gidip basamağa çöktü. Çöpçübaşı nerdeyse dönerdi, ama bugün iyi günündeydi, belki de kızmazdı yaptığına. Defterini, kalemini çıkardı. Bir bulunmaz dosta, bir candan sevgiliye bakar gibi baktı camiye. "Yapacağım, cami", dedi gene, "yapacağım!" Bu kez gözleri-nin içi gülüyordu: resmini yapıp cebine koyduğu zaman cami-

yi cebine koyacaktı sanki, cami kendisinin olacaktı. Tertemiz bir sayfa buldu. "Bismillah", dedi. Kalemı ağzına götürürken, önüne bir gölge düştü. Önce aldırmadı, ama başını kaldırıp da camiye göremeyince kan beynine sıçradı. Önüne bir çocuk dikilmiş, alaylı alaylı alaylı sırtıyordu.

"Çekil önümden, hemşerim, göremiyorum!" dedi.

Çocuk aldırmadı, güldü yalnızca.

"Çekil, oğlum! Çekil dedik sana!" diye haykırdı.

Oğlan gene kımıldamayınca, süpürgeyi kapmasıyla yerinden fırlaması bir oldu. Çocuk ancak o zaman yağladı tabanları.

Yeniden oturduğu zaman burnundan soluyordu, gene de yaşamının en güzel dakikasını yaşamaktaydı: öfkeyi de, kuşkuyu da kovmuştu çocukla birlikte: yapacaktı bu caminin resmini. Yapıyordu da, ilk çizgi tam istediği gibiydi işte. Ne var ki, ikinci çizgiyi çekmek üzere camiye bakarken çöpçübaşını gördü: karşı kaldırımdan kendisine doğru gelmekteydi. Kolları kaskatı kesildi. Gene de çekti çizgisini. Beğendi.

"Ne oldu gene?" dedi çöpçübaşı. "Gene çökmüşün, bakıyorum. Dedim ya, bir hal var bugün sende. Bir şeycik yapmadın. Devlet baba beleş ekmek yedirmez adama. Elinde bir defter, bir kalem! Yol mühendisi misin, bre feleksiz!"

Çöpçübaşı gözlerinin içine baktı. Söyledikleri hoş şeyler değildi, ama sesi yumuşak çıkıyordu, bir dost sesiydi kuşkusuz. Bilirdi, iyi adamdı çavuş: sağı solu belli olmazdı ya kötü-lüğü de dokunmazdı. Gülümsedi.

"Gel, otur hele, terlemişin", dedi.

Çöpçübaşı ayağını yere vurdu birden:

"Beni de suçuna ortak mı edeceksin?" diye gürledi.

"Yok", dedi, "öyle bir niyetim yok, oturmana bak."

Çöpçübaşı bu sözü beklermiş gibi yumuşayıverdi gene:

"Hadi öyle olsun", deyip oturdu.

Çöpçübaşına böyle çekinmeden oturmasını söylemesine, onun da oturmaya razı oluşuna şaşıtı. Eskiden böyle değildi. Nasıl göze almıştı? Sonra koltukları kabardı. "Ama öyle

iki çizgi çektim ki", diye düşündü, "mühendis haltetmiş!"

"Şu camiyi görüyor musun, çavuş?" dedi. "Güzel cami, değil mi?"

"Ne yapalım güzelse, bize ne?"

"Çavuş, bak, ne söyleyeceğim: iznin olursa resmini yapacağım bu caminin."

Çavuş kahkahayı koyverdi.

"Sen oynatmışın, hemşerim!" dedi. "Oynatmışın sen! Öğrenci misin? Çöpçüsün. Yaşını başını almış bir adamsın. Senin işin sokakları süpürmek. Bak, ortalık pislik içinde. Hadi, durma, şuraları al biraz. Hiç güleceğim yoktu vallahi!"

"Gülme öyle, çavuş", diye inledi, "ne var bunda gülecek? Yalnız öğrenciler mi resim yapar? Sonra ben de..."

Derin derin içini çekti. Gözlerini camiye dikti. Ağlamaklı bir sesle sürdürdü konuşmasını:

"Ben eskiden... Çok eskiden merak sarmıştım. Ayıptır söylemesi... Defterim, kalemim yoktu. Ben de... Herkes gibi dümdüz işemezdim ben. İşerken resim çizerdim... İnsanlar, evler, ağaçlar, kuşlar... Öyle ustalaşmıştım ki... Bacak kadar bir piç kurusuydum daha. Her yere yapardım. Bizim mahallede bir okul vardı. Önünden bir toprak yol geçerd, dümdüzdü. Çok severdim oraya yapmayı. Bir gün bir adam çıktı o okulun kapısından. Bana baktı, yoldaki adam kafasına baktı. Yanıma gelip adımı sordu, babamın adını, işini sordu, nerede oturduğumuzu sordu, başımı okşadı. Hemen o akşam bizim eve geldi. Galiba ay başıydı: babam rakı içiyordu. O da içti, konuştular. Babamı kandırıp beni okula yazdırdı. Her şeyimi o alacaktı. Aldı da. Bana giysiler yaptırdı, kitaplar, defterler, kalemler aldı. Üç yıl gittim o okula. Öyle çalışkandım ki... Öyle güzel resim yapardım ki..."

"Sonra?"

"Sonra öğretmen öldü. Gençti, ama benzi sapsarıydı, verem mi neydi. Sonra babam da öldü. Sonra da babam gibi çöpçü oldum işte. Bunları çoktan unutmuştum, ama..."

Çöpübaşı kahkahalarla güldü gene:

"Sende bir hal var, hemşerim", dedi. "Nerden çıkarıyorsun bunları, nasıl uyduruyorsun? Hoh de bakayım..."

"Yok", diye yanıtladı, ağlayacaktı nerdeyse. "Sarhoş değilim. İzin ver de..."

Çöpçübaşı birden sertleşti:

"Olmaz!" dedi. "Olmaz, suyustimal yok! Al artık şu süpürgeyi! Karı gibi ezilip büzülenleri sevmem ben. Sarhoşları da sevmem. Ekmekle oynamayı da sevmem, bak, söyleyeyim!"

Ayağa kalktı, ama ayakta duracak gibi değildi. Gözü bir yerleri görmüyordu. Hiçbir şey düşünemiyordu. Çöpçübaşı hem gidiyor, hem de dönüp dönüp bakıyordu. Geri geldi. Elini omzuna koydu:

"Bana bak, hemşerim, dalga geçmece yok!" dedi. "Ekmekle oynamayı sevmem, ama ben de emir kuluyum, ben seninkiyle oynamazsam, başkaları benimkiyle oynar, bak, karışmam!"

Sesini çıkarmadı. Yürüdü. Süpürgesini sallamaya başladı. Ama, az sonra, çevresine bakıp da ortalıkta çöpçübaşını göremeyince, gene oturup defterini, kalemini çıkardı. O sırada bir kahkaha çınladı kulaklarında. Sonra bir daha, bir daha. Başını kaldırdı. Büyüklü küçüklü bir sürü çocuk sarmıştı dört yanını, az önce kovaladığı çocuk da tam ortalarındaydı. Bu kalleslik onun işiydi. "Yuh!" diyordu, "çöpçüye bak, resim yapıyor!" O ne derse ötekiler yineliyor, koca cadde "Yuh!" sesleriyle çınılıyordu. Süpürgeye davranacak oldu, ama çocuklar aldırmadılar: başa çıkılacak gibi değillerdi. Kolları yanına düştü. Sonra gözleri kendiliklerinden camiye dikildi. Yavaş yavaş sağ eli havaya kalktı. Havada bir kubbe çizdi. Duvarları indirdi. Pencereleeri yerleştirdi. Minareye bir bulut doladı. Arkada denizi dalgalandırdı. Çocuklar, "Masar Osman'a! Masar Osman'a!" diye bağırıyorlar. Büyükler de katıldı aralarına, kalabalık arttıkça arttı. Çöpçübaşı da geldi koşa koşa, kalabalığı yarıp önüne dikildi. Omuzlarından tutup sarstı.

"Gördün mü yaptığını, meslek şerefini beş paralık ettin!" diye bağırdı. "Sözümü dinlemedin! Ben de bunu senin yanında koymam! Söz dinlememeyi gösteririm sana! Dosdoğru valiye rapor ederim! Sözümü dinlemedi, mesleği lekeledi, derim!"

Kalabalık daha da arttı. Kahkahalardan kulaklar kapandı. Çöpçübaşı kalabalığa baktı bir süre. Dudakları aralandı. Söyleyecek bir söz aradı, bulamadı. Sonra gene ona döndü, kulağına eğildi:

"Dinle beni", dedi, "sana son sözüm: seni severim, ekmekle oynamaktan da hoşlanmam üstelik: hemen işine başlarsan, vali beye rapor etmem seni, kapatırım gider. Aklını başına topla! İkramiye verecekler yakında. Yeni giysiler de verecekler. Hem nasıl giysiler! Gedikli çavuşlarınmki gibi. Oldu mu? Al şu süpürgeyi!"

Çöpçübaşı gerçekten iyi günündeydi bugün, belliydi. Çöpçübaşı babalık etmeyi de severdi, ama o aldırmadı sözlerine, üstelik yakasından tutup itti. Sonra basamaklara koştu. En yukardaki basamağa oturdu. Cebinden defteri, kalemi çıkardı. Kalemi ağzında tükrükledi.

"Yapacağım!" diye mırıldandı. "Yerle gök bir araya gelse de, dünya tersine dönse de yapacağım senin resmini, camii!"

RESİM İLE ELİŞİ

Yakınlarda bir saat ikiyi vuruyor, sonra susuyor. Vuruşunu Ahmet Elden duydu, tıkırtılarını hiç kimse duymuyor, herkes uykuda. Ahmet Elden'in hiç uykusu yok. İçini çekip duruyor, karşıki duvara bakıyor. Karşıki duvarda çıplak bir adam yumruğunu çenesine dayamış, düşünüyor. "Düşünen Adam", diyor Ahmet Elden, gülümsüyor, arkasından dudak büküyor. Düşünen Adam düşünüyor, Ahmet Elden düşünüyor. Düşünen Adam'ın ne düşündüğü belli değil, belki hiçbir şey düşünmüyor, Düşünen Adam'ın düşünmesi kuru bir görüntü belki de. Ahmet Elden gerçekten düşünüyor. Ahmet Elden'in gerçek bir beyni var, işliyor. Ama beyni de gözleri gibi bulanık, allak bullak. Ahmet Elden'in beynini bulutlar sarmış. Düşünceleri karmakarışık, dolaşmış yumaklar gibi, bir türlü çözülüyor, bir yol bulup aydınlığa çıkamıyor. Ahmet Elden'in düşünmesi de Düşünen Adam'ın düşünmesine benziyor biraz.

Ahmet Elden esniyor, yorgun. Aradığı bir şey var. Akşamdan beri arıyor, bulamıyor. Bazı bazı bulduğunu sanıyor, sonra hemen anlıyor ki, yanılmış. Bir eksiklik, bir boşluk, öyle bir şey. İçinde bir şeyler köpürüp taşar, dipdiri duyarsın da söyleyemezsin hani, öyle işte. Daha çok bir eksiklik. Akşamüstü penceresinin önüne oturmuş, dışarıya bakıyordu. Sokak daracıktı, tozluydu, ıssızdı. Gelen giden yoktu. Karşıda bir evin taraçasında bir uçtan bir uca bir ip geriliydi, üzerine çamaşır asmışlardı. Yavaştan bir yel esiyor, yel estikçe çamaşırklar esner gibi sallanıyordu. Sonra sokaktan, pencerenin tam dibinden iki insan geçti. Biri erkek, biri kadın. Erkeğin saçlarına kır düşmüştü. Gömleğinin yakasını ceketinin yakasının üstüne çıkarmıştı. Kadın tombuldu, ahım şahım bir şey

sayılmazdı, öyle bir kadındı. Sokaklardan her gün böyle yüzlerce kadın geçirdi. Kısa kollu bir giysi vardı üzerinde. Göğsü epeyce açıktı, kızarmıştı, ufak ufak sivilceleri vardı. Erkek sağ elinde, kadın sol elinde bir şeyler taşıyordu, yiyecek olmalıydı. Erkeğin sol kolu, kadının sağ kolu kenetlenmiş gibi birbirine sarılmıştı. Kadın erkeğe, erkek kadına yaslanıyordu. Geçip gittiler, bir saniye bile sürmedi. Ahmet Elden esner gibi sallanan çamaşırlara baktı, içini çekti. Eksikliği o zaman duydu işte: sanki yapacağı bir şey vardı da unutmuştu.

Ceplerini karıştırdı, sigarası, çakmağı, mendili yerli yerindeydi. Parasını saydı, tamamdı, en azından bir hafta yeterdi daha. Kalktı, dolaştı. Dolabını açtı. Çamaşırlarını kaldırdı. Altından kitaplar çıktı. Kırk kadar vardı. Hepsini yatağın üstüne yığı, karıştırmaya başladı. Birinin içinde dörde katlanmış bir kâğıt buldu, açtı. Güzel kadındı. Dudakları cam gibi parlıyordu, gözleri de. Yan durmuş, başını Ahmet Elden'den yana çevirmişti. Göğsü dimdikti. Bacaklarının bedeniyle birleştiği yerde el kadar bir yeşil bez parçası vardı. Dizlerini kırıp oturmuştu, yeşil bezin örttüğü yerin bir yanı topuklarına dayanıyordu, ayağının parmakları bir hoş kıvrılmıştı, tırnakları boyalıydı. Ahmet Elden uzun uzun baktı. Sonra kalktı, kâğıdı masanın üstüne koydu. Bis süre daha baktı. Sıcaktı, terliyordu. Soyundu. İskemlesine oturdu. Ayaklarını iskemlenin üstüne çekti, yumruğunu çenesine dayadı, Düşünen Adam'a benzedi. Düşündü, yiteni, eksik olanı bulamadı. Bir ara bulur gibi olduysa da beğenmedi, yanılmayı yeğledi. Bir sigara yaktı.

Bir sigara daha yakıyor Ahmet Elden. Kalkıyor, dolaşmaya başlıyor, ağır mı ağır. Her adımda sigaradan bir soluk çekip bırakıyor. Başını sallıyor, Düşünen Adam'a göz kırpmıyor, "Bulamazsın", diyor, "babam olacak hergele buldu muydu ki?" Gülümsüyor. Sonra yüzünü buruşturuyor. Sonra bir türkü dolanıyor diline, "Geceler yarım oldu", diyor. Arkasını getiremiyor, unutmuş. Başından başlıyor: "Geceler yarım oldu". Dönüp yerine oturuyor. Masanın üstünde kâğıt kendi

kendine dörde katlanmış. Açıyor. Bak babam bak! Baktıkça bir tuhaf oluyor. Ahmet Elden'in içinde kırgınlık gibi, kızgınlık gibi bir şey var. Neden? Bilmiyor ki. Sigarası parmaklarının arasında küçülmüş, küçülmüş, yaktı yakacak parmaklarını. Belki yaktı bile. Söndürüyor. Sigara tablasından bir incecik duman yükseliyor, dönüyor, dağılıyor, yavaş yavaş ölüyor. Ahmet Elden üst üste, uzun uzun öksürüyor. Sonra derin bir soluk alıyor. Elllerine bakıyor. Bir kez daha öksürüyor, yutkunuyor, gırtlığını temizliyor, tükürüyor.

"Belki de doğru", diye söyleniyor, "belki de hakkı var inananların: hiçbir şeyin varoluşu boşuna değil. Hah hah ha!"

Ahmet Elden öksürmüyor artık. Kadına bakıyor. Kadın geriniyor, göğsünü çıkarıyor, sanki omuzlarını arkada birbirine değdirecek, yaklaştırabildiğince yaklaştırıyor.

Ahmet Elden eksiğini aramıyor artık, buldu. Belki öyle uzun boylu aramaya gerek yoktu, belki isteseydi hemen bulurdu.

Şimdi masadaki kadına bakıyor. Başı dönüyor. İçinde duygular Arap saçına dönmüş, karmakarışık: bir parça yorgunluk, bir parça kırgınlık, bir parça utanç, bir parça sıcaklık, bir parça soğukluk, bir parça gerginlik, bir parça tiksinti, bir parça sıcaklık daha, bir parça çaresizlik, bir parça umut. Hani kimi akşam üstleri dolmuş beklersin de gelmez. Gelirse de dolu gelir. Geçer, ardından bakarsın. Dolu dolu geçip gider dolmuşlar. Boşu gelir, umutlanırsın. Dolmuş boştur, ama senin dolmuş yolcusuna benzer yanın yoktur, durmaz. Ardından bakakalırsın. İçinde olmadık duygular kabarır, iterler seni. Daha fazla bekleyemezsin artık, çok beklemişsin, bitmişsin, çarnaçar tramvaya asılırsın. Tramvay dolmuşa benzemez, ayaktasın, oturamazsın, tramvaya binmek taşıta binmek sayılmaz. Ama olsun, gitmesine gidersin ya! Böyle işte, tamamı tamamına böyle. Ahmet Elden'in başı dönüyor, Ahmet Elden bitkin, Ahmet Elden kızıyor. Bakarsın, çocuklar gibi ağlayıverir. Ama masanın üstünde Yedigün'den kesilmiş

kadın var, kadın Ahmet Elden'e gülümsüyor, Ahmet Elden de kadına. Güldükçe içi açılıyor. Bedeninin sıcaklığı artıyor, bir parça sıcaklık daha! Bu sıcaklık yapış yapış yaz sıcaklığı değil, bu sıcaklık tatlı sıcaklık, ter döktürmüyor. Karışık duygular çözülüyor, siliniyor, bir o tatlı sıcaklık kalıyor. Ahmet Elden unutupyor. Ahmet Elden öyle kızgın değil şimdi, sanki tramvayda yer bulmuş, gidiyor.

Yakınlarda bir bebek ağlıyor. Ahmet Elden gözlerini yumuyor, ağlayan bebeği düşünüyor. Bebeğin elleri yumuk yumuk, sıkıyor. Gözlerini kırpıkça boncuk boncuk damlalar çıkıyor. Bebeği sırt üstü yatırmışlar, başı yastıktan kaymış, göz yaşları gözlerinin çukurunda birikiyor. Bebeğin anası babası uykuda. Mahallede bütün insanlar uykuda. Düşler adamına göre değişir. Kimi insanların düşleri koltuk altları gibidir. Bir kadın fazla terlemiş, yatağı yaz gecelerinde iki kişiye dar geliyor, bacağına yorganın üstüne atmış. Göğsü de iyice açılmış. Tombul kadın şimdi nerde kim bilir? Tombul kadın biraz da Ahmet Elden'indir, bebeğin anası biraz da Ahmet Elden'indir. Ağaçlar gibi, meyva ağaçları gibi. Mevsim yaz. Meyvalar olmuş da olmuş. Dalların uçları yere değişiyor. Bahçenin sahibi istediği meyveyi koparabilir, Ahmet Elden yalnızca bakar. Ama olgun meyvalara bakmak da güzeldir. Olgun meyvaları düşlemek de güzeldir. Bahçenin sahibi bahçesinin hayrını görsün. Ahmet Elden'in bebeğin anasında gözü yok. Bebeğin babası hayrını görsün. Sevmek dedikleri türlü türlüdür, Ahmet Elden yalnız birini bilir. Bebek sustu, anasının memesi şimdi ağzındadır.

Ahmet Elden gözlerini açıyor. Masadaki kâğıt kadın gülümsüyor. Ahmet Elden'in gözleri dumanlı, başını çeviriyor. Ahmet Elden gene değişti. Dumanlar yoğunlaşıyor. Yoğun dumanlar ardında biri var. Solgun, silik bir yüz. Yüzler yüreklerle hiç benzemiyor. İyileşmiş, kabuk bağlamış, kabukları dökülüp yeri belirsiz olmuş yaralar bazı bazı iğne batmış gibi sızlayıverir. Ahmet Elden'in içinde böyle bir sızı var. Ahmet Elden'in kulağı cınladı. Eskilerin sözü boş, Ahmet Elden'i

kim anar şimdi? Yarası kabuk bağladı ya gene de sızlar böyle arada bir.

Bedeninin sıcaklığı nerde kaldı? Yüzler yüreklere benzeydi, bunların hiçbiri olmayacaktı. Ahmet Elden şimdi burada olmayacaktı, böyle yalnız, yapayalnız, böyle iskemle üstünde çıırılçıplak oturmuyacaktı. Düşleri yıkılmasaydı, Ahmet Elden de yıkılmazdı. Ahmet Elden çok şeyler yapabiliirdi. Matematik öğretmenininin elinin sıcaklığı hâlâ yanaklarındadır. Yanaklarını sevgiyle okşardı. Etine dolgun bir kadındı. Hey gidi arka sıralardaki haylaz oğlanlar! İnsan neler de düşünüyor!

Tuhaf şey, İsa geliyor aklına. İsa'yı gözlerinin önünde canlandırmaya çalışıyor. Armut sapı gibi bir ince boyun üstünde incecik, sapsarı bir yüz. Sakalları seyrek seyrek uzamış. Yeryüzüne yabancı, uçtu uçacak. Ama nasıl karıştırmış yeryüzünü, uğrunda ne çok insan ölmüş! İncil de "Size ben söylüyorum", diyor, "toprağa düşen tohum ölmezse yalnız kalır, ölürse çok meyvalar verir". Ahmet Elden acı acı gülüyor, "Laf!" diyor. Ahmet Elden otuz sekiz yaşında. Kuru ağaçlara benziyor. İnsan neler de düşünüyor! Neyse...

Uzakta bir saat üçü vurdu. Zaman çok çabuk geçiyor! Ahmet Elden yarın erken kalkacak. Nasıl uyanacak yarın? Ahmet Elden şimdi her şeyi unuttu. Yarın erken kalkmanın yolunu arıyor, bulmak zor. Parmağına iplik bağlasa? Saçma! Hiçbir şeye yaramaz. Nasıl uyanacak peki? Çok da bitkin. Yaş otuz sekiz! Duygular körlenmiş, beden gevşemiş. Terliyor ya bedeninin sıcaklığı iyice azalmış, tükenmiş nerdeyse. Ahmet Elden az önceki Ahmet Elden değil, bebeğin anasını düşünüp olgun meyvaları düşleyen Ahmet Elden değil. Ama unutmalı bunları, unutmalı, kara düşünceler kovulmalı. Güzel şeyler kalmalı yalnız.

"Boşver", diyor Ahmet Elden.

Ahmet Elden öksürmeye başlıyor gene. Gene tükürüyor. Ahmet Elden çok içiyor şu sigarayı.

Gözlerinin dumanı biraz dağıldı. Başını kaldırıyor. Ma-

sadaki kadın gülümsüyor, karşıki duvarda Düşünen Adam düşünüyor. Ahmet Elden'in yüzü kızarıyor: Düşünen Adam'dan utanıyor, dosdoğru bakamıyor Düşünen Adam'a. Tuhaf şey, masadaki kadına bakıyor da Düşünen Adam'a bakamıyor. Benim anam namaz kılarken odasında erkek resmi istemezdi, Kemal Paşa'ya bile görünmek istemezdi, bir örtüyle kapatırdı üstünü. Ahmet Elden de öyle yapıyor, Düşünen Adam'ı duvardan indiriyor.

Şimdi rahat.

Masadaki kadın hep gülümsüyor. Masadaki kadına göz kırpmıyor. Bedeni gevşek değil, bedeninin sıcaklığı artıyor. Yeniden canlanıverdi. İnsanların didinmesi boşuna değil, bunca insan boşa çene patlatmamış: yaşamak güzel! Düşler güzel! Gerçeğe boşver. Masadaki kadın güzel mi güzel. Ama Ahmet Elden şimdi masadaki kadına bakmıyor. Masadaki kadının dört yerinden bükülmüş kâğıtta yalnız. Cilveleri boşuna artık. Önünde başka bir kadın var. Esmer. Bayağı çirkin. Çenesi sivri. Yüzü sivilcelerle dolu. Hep söylerdi arkadaşları: bu burun Fatih'e yakışır, ama kadınlara hiç gitmez. Gene de masadaki kadını unutturuverdi birden. Ahmet Elden kollarına, kalçalarına bitiyor, her şeyine, her şeyine bitiyor. Ahmet Elden şimdi kâğıt kadını ne yapsın? Bu canlı, buna bir zamanlar eli değdi, sıcaklığını duydu. Bu Şazine! Şazine'yle uzun masalarla dolu büyük bir odada, uzun bir masada birlikte çalışırlardı. Sabahları selamlaşırlardı, işleri gerektirirse konuşurlardı, yani hiçbir şey yoktu aralarında. İnsanlar büyük defterlerin üzerine eğilirlerdi genellikle, arada bir başlarını kaldırıp gözlerini öteki başlarda dolaştırır, sonra gene büyük defterlerine dönerlerdi. Üç yıl oluyor. Mevsim gene yazdı böyle. Ahmet Elden'in başı büyük defterin üzerine eğilmişti, eli büyük defterin ucundaydı. Birden Şazine'nin eline değmişti. Şazine bir şey soruyordu. İşle ilgili. Ama elini çekmiyordu. Ahmet Elden de çekmiyordu. Şazine'yi dinlediği yoktu artık, Şazine'nin elini dinliyordu. Tuhaf şey! birden birbirine kenetlenmişti elleri, sonra kolları da birleşmişti.

Yaklaştıkça yaklaşmışlardı birbirlerine, öyle omuz omuza yapışıp kalmışlardı sonunda. Sırasıyla bütün başları dolaşan gözler Ahmet Elden'le Şazine'ye dikilip kalmışlardı. Bir daha defterlere dönmemesiye. Onlar da oldukları gibi kalmışlardı öyle. Ama en büyük masaya eğilen baş da kalkınca her şey bitmişti. Şazine bir daha işe gelmemiştii.

Üç yıldan sonra gene gelmiş. O gün nasılsa tıpkı öyle. Gene öyle yaklaşıyor. Düşmanca üzerlerine dikilen gözler de yok! Ahmet Elden şimdi kâğıt kadını ne yapsın? Şimdi Şazine var. Şazine canlı, sıcak. Şazine'nin soluk alışını duyuyor. Şazine'nin yüreği yüzüne vurmuş, çok güzel! Şazine candan, Şazine dost, Şazine alabildiğine yakın, Şazine'nin alnı boncuk boncuk terlemiş, Şazine'nin gözleri yarı kapalı, dudakları aralık. Şazine... Şazine çok güzel... Şazine... Şazine... Şazine... Ahmet Elden titriyor, Şazine! Gözlerinden bir incecik damar çekiliyor, koptu kopacak! Bir karanlık çökmüş dört bir yana. Şazine, nerdesin? Ahmet Elden kımıldamadan duruyor. Bedeninin sıcaklığı boşaldı. Ahmet Elden üşüyor şimdi. Ahmet Elden çökmüş, gevşemiş. Ahmet Elden şimdi tıpkı Düşünen Adam: düşünmüyor: bütün düşünceler uçmuş beyninden. Bilincinde bir topal tümce dolaşiyor yalnız.

Kulakları çınlasın, bir arkadaşı söylemişti: "Arabadan ne zaman insem, hiç yaşamamışım gibime gelir".

ÜŞÜMEK

Telefon bir kez çaldı. Bir daha çalmasına zaman bırakmadan kapıverdi hemen, kapıp kulağına götürdü. "Alo", dedi titreye titreye. "Alo, Raşit, sen misin?" dedi. "Ah, Raşit, nerelerdesin? Neden gelmiyorsun?" dedi, durdu. "Yağmur yağacak bu gece, biliyor musun? Şakır şakır yağmur yağacak, Raşit. Şemsiyesiz çıkma sokağa", dedi. "Her yanımlı sızlıyor, çok hastayım. Üşüyorum, Raşit, donuyorum", dedi, durdu. "Efendim?" diye sordu. "Yaşlılıktan değil, canım, o kadar da değil artık", dedi, gene durdu. "Neler söylüyorsun! Efendim? Ölmemi mi istiyorsun? Demek ölmemi istiyorsun, Raşit? Çok yazık", diye hıçkırdı. "Peki, peki, peki..." Sonra sesi birden sertleşiverdi: "Hayır, Raşit, hayır, hayır, boşanmayacağım. Ben sensiz ne yaparım?" dedi. "Bula bula bugünü mü buldun, Raşit? Bugün evlenme yıldönümümüz, biliyorsun, sekizinci", diye inledi, içini çekti. "Unuttun mu? Yalan söylüyorsun, unutamazsın", dedi, sonra sustu, bir süre bekledi, sonra "Raşit, dinle beni, ne olur, dinle", diye yalvardı. "Bir dakika, Raşit... Raşit... Raşit..." Öylece kaldı. Telefondan ses gelmiyordu. Bir daha da gelmeyecekti, belliydi. Gene de bırakmıyordu. Alnı kırıksıklar içinde, gözleri yosun yeşiliydi, kurumuş yosun yeşili. "Alo... Raşit... Raşit..." Sesi bir ağıdı andırıyordu, yalvarıyordu. Ama telefondan ses gelmiyordu. Gelmeyecekti, biliyordu. Gene de bırakamıyordu işte: çok yalnızdı. Hem de çok beklemişti.

Çok ama çok beklemişti. Pencerede oturup denize bakmıştı bütün gün. Deniz koyu bulut rengindeydi. "Yağmur yağacak", demişti, ikide bir "Yağmur yağacak", demişti. Bedeninden biliyordu. Şafakta bir yağmur başlamıştı bedeninde. Önce çevresinde belirsiz bir huzursuzluk, uzak bir sızıydı.

Yavaş yavaş belirginleşip yaklaşmış, sonra birden sol omzuna saplanıvermiş, sol omzunu oyup sol böğrüne girmişti. "Havada yağmur var", demişti o zaman. Sonra sızı dizlerine doğru akmış, dizlerini oyup kalçalarına doğru yükselmişti. "Şakır şakır yağmur yağacak", demişti. Hep üşürdü, daha çok üşümüştü, büsbütün buruşmuştu buruşuk yüzü. Ama yağmur yağmamıştı. Sonra donuk bir akşam inmişti gökten, karşiki kıyıda ışıklar yanmıştı. O da yakmıştı ışığını. Neden sonra başını kaldırıp saate bakmıştı: yediyi üç geçiyordu. Ellerini dizlerine bastırıp kalkmaya çalışmıştı, ama bir türlü doğrultamamıştı belini. Sürüklene sürüklene ilerleyip telefonun yanındaki koltuğa çökmüştü. Sonra bir saate bakmıştı, bir telefona. "Allahım! saat yediyi geçiyor! Raşit'e bir şey mi oldu? Olmasın sakın! Sonra ben ne yaparım?" demişti. Yediyi beş geçmişti saat, altı geçmişti, yedi geçmişti, sekiz geçmişti, dokuz geçmişti, on geçmişti. Her dakika bir yıl gibi geçmişti. On bir geçte telefon çalmıştı. Derin bir soluk almıştı o zaman, hiç bekletmemişti Raşit'i.

Şimdi kendisi bekliyordu. Ama Raşit telefonu çoktan kapatmıştı, çok da sert kapatmıştı, suratına çarpar gibi. Ses gelmeyecekti artık, iyi biliyordu. Gene de kulağına bastırıyordu telefonu. Gözleri büyük büyüktü, bir şeylerden korkar gibi. Korkak korkak çevresine bakıyordu. Bir yuvarlak masanın üstünde bir garip vazo vardı, bir ucu kırıktı. Bu vazoya dikildi gözleri. "Böyle işte, Fatma abla, yaa, böyle", dedi, sesi yorgundu, ıslaktı. Birden telefonu bıraktı. "Böyle işte, Fatma abla, çiçeksiz kalışın gibi senin, kırıklığın gibi", diye söylendi. Deli değildi, yok canım, deli değildi. Çok bitkindi, çok üşüyordu, çok yalnızdı, hepsi bu! Sonra bir şey daha vardı: Raşit bir zamanlar hoş bir çocuktü. Sekiz yıl önce, evlendikleri sırada, gelen düğün armağanlarına getirenlerin adlarını takmıştı. Epeyce armağan vardı, ama kala kala Fatma abla kalmıştı şimdi. Raşit götürmüştü öbürlerini, kendi yakınları getirdi diye.

Yüzünü avuçlarına aldı. Gözleri hep vazodaydı. "Ne ka-

dar inatçıydım", diye söylendi. "Ne kadar inatçıydım! Kimse-leri dinlemedim, evlendim. Yalnız sen anladın beni. Sen başkaydın, Fatma abla." Fatma abla çoktan ölmüştü, Fatma abla şimdi yalnız bir vazoydu. Ama bunu düşünmedi, başka şeyler düşündü. Gülümsemeye başladı. Gülümseme dudaklarındaydı yalnız, bir yerlerden düşmüştü sanki, sonra takılıp kalmıştı öyle, dokunsan siliniverecekti, öylesine iğreti, öylesine yabancı. "Ama nasıl evlenmezdim, Fatma abla?" dedi. İnce, uzun bir adam dikildi gözlerinin önüne. Yüzü solgun, yanakları çöküktü. "Çok şey istemiyorum. Soyadını değiştirmek istiyorum, bütün istediğim bu işte", diyordu. Sonra ellerini öpüyordu, parmaklarının ucundan.

"Nasıl evlenmezdim, Fatma abla?"

Evet, nasıl evlenmezdi? Mevsim gene güzdü böyle, yapraklar dökülüyordu, yalnızdı. Raşit gençti, kendisinden yıllarca gençti. Beş parası yoktu, ama sonsuz sevgisi vardı, öyle söylerdi. Hem de çok güzel söylerdi. Ama sonra değişmişti, çok değişmişti, eski Raşit değildi artık. Onu unutmak, ona ilişkin bütün düşünceleri kafasından söküp atmak isterdi. Bedenini dinledi.

"Yağmur yağacak, Fatma abla!" dedi.

Yağmur hep aklında, hep içindeydi. İçinde sabahtan beri yağmur yağıyordu, buz gibi soğuk bir yağmur. Dışarda yağacak da ne olacaktı? Hiçbir şey değişmeyecekti. Ama dolgun bir yaranın patlamasını beklercesine yağmurun boşanmasını bekliyordu o. Dolgun yara patlayınca bir rahatlık getirir insana, yağmurun boşanması hiçbir şey getirmez. O gene de bekliyordu. Belki başka şeylerdi beklediği, başka şeyler bekliyordu da "yağmur" koymuştu adlarını. Derin derin göğüs geçirdi.

"Fatma abla", diye başladı gene. "Fatma abla, beni yalnız sen anlarsın: hiçbir şeyin arkasını getiremedim, bana yalık oldu." Arkasını getiremedi, hıçkırmaya başladı. Birden çocuk yüzlerine benzedi yüzü. Hıçkıran çocuklar gibi yumruğunu kemirdi uzun süre. Bir yandan yumruğunu kemire ke-

mire hıçkırıyor, bir yandan Fatma ablaya bakıyordu. Fatma abla bir kırık vazodan başka bir şey değildi, sesine ses vermiyordu, öyle garip garip duruyordu masanın üstünde. Canlı ol-
sa konuşurdu herhalde, "Evet, sana yazık oldu, haklısın", derdi. Belki acısına dayanamayıp ağlamaya başlardı o da. Belki avutmak isterdi onu. "Unut", derdi, "unut gitsin hepsini". Unutamayacağını bile bile. Nasıl unutturdu ki? Hiçbir şey unutulmazdı. Unutursa bile, o istemezdi. Hele gençlik günle-
rini. Yaşı kırkı çoktan geçmişti, artık çökmüştü, o genç kız, o yerinde duramayan genç kız kendisi değildi artık. Gene de kendisiymiş gibi, bunca yıl geçmemiş gibi bir duygu vardı içinde. Nasıl unutturdu? Çok değişmişti ya biraz da oydu. Gene böyle alnına düşerdi saçları. Renklerden yeşili severdi. Bir de kara kuru bir delikanlıyla gezerdi. Delikanlı yoksuldu ya hiç dert yanmaz, küçücük şeylerle yetinirdi. O da en çok buna kızardı işte. Herkes gibi yaşamak da yaşamak mıydı?

Önce bunaltıcı bir yanmış gaz kokusu, sonra ağır bir sigara kokusu geldi burnuna. Onu düşününce böyle olurdu: delikanlı her zaman gaz ve sigara kokusuyla gelirdi belleğine. Gülümsedi, bir sigara alıp yaktı. Dumanını havaya üfledi, havada kıvrıla kıvrıla yükselip dağılışına baktı, gülmeye başladı. "Senin için sigarayı bile bırakırım", diye mırıldandı, sesini olabildiğince kalınlaştırarak, "Senin için sigarayı bile bırakırım", diye yineledi. Bir soluk daha çekti sigarasından, gözlerini gene kırık vazoya çevirdi. "Gülmezsün de ne yaparsın, Fatma abla? Benim için bütün yapabileceği buydu: sigarayı bırakmak! Başka şeyler de yapabileceğini söylerdi ya bunun için tümden kendisinin olmamı beklerdi. Her şeye benimle başlamak istiyordu", dedi, içini çekti. Artık gülümsemiyordu. Hiç kıınıldamadan, donmuş gibi, dumanlara bakıyordu. "Yalancı!" dedi dişlerinin arasından. "Bir de bensiz yaşamayacağını söylerdi. On kez bıraktım belki, hepsinde de yaşadı. Yalancının biriydi demek! Bir gün deli gibi koş a koş a kaçıp gitti. Beni unuttu, kaç kez sokakta gördü de başını çevirdi!" Yumruğunu masaya vurdu. "Yalancı!" dedi dişlerinin arasın-

dan. "Bilemedim, düşünemedim, yoksa ben gösterirdin ona, daha çok acılar çektirtirdim", diye söylendi. Gene kırık vazoya baktı, utanca benzer bir şeyler duydu. "Ne yapayım, Fatma abla, hep ben acı çektim, sonunda yitiren ben oldum her zaman", diye inledi. Dudakları büzüldü, ağladı ağlayacaktı. Dişlerini sıktı. O geçmiş günleri yeni baştan yaşamak isterdi. O delikanlıyı gene bir kanapeye oturtmak, o durmadan kendisine dil dökerken dizlerinin üzerine küçük küçük taşlar dizmek, o kızarak bu taşları yere atınca da somurtmak, "Taşlarımı geri var bakalım! Taşlarımı istiyorum!" diye dayatmak isterdi. Üzmek isterdi gene onu, üzebildiğince üzmek isterdi. "Yalancı!" diye homurdandı. Sonra, iki büklüm, ayağa kalktı. Pencereye doğru sürüklendi. Karşı kıyıya baktı. Karşı kıyıda ışıklar körelmişti. "Üşüyorum, çok üşüyorum", diye inledi. Çok üşüyordu gerçekten, ama havadan sudan değildi üşümesi, köklü bir üşümeydi. "O çocuğu üzdüğüme pişman değilim, Fatma abla", dedi. "Fosur fosur sigara içerdi durmadan. Bir de konuşurdu. Başka bir şey bilmezdi."

Birden telefon çaldı.

"Alo! Alo!" dedi bağırır gibi. "Alo, kimsiniz?"

Başını kaldırıp saate baktı: bire geliyordu. Kimin telefon ettiğini anladı, yüzünü buruşturdu. Bir kadın sesi çınladı kulağında. Sanki kulağını delmek istiyordu. Öyle keskin, öyle kızgın, öyle yoğun bir sestti. Bir kadın sesinden çok daha tazla bir şeydi. Hep aynı sözcükleri söylerdi, gene aynı sözcükleri söylüyordu: "Boşan artık, boşan artık, boşan, boşan, boşan!" Dinledi gene de, yepyeni sözlermiş gibi, can kulağıyla dinledi. Sonra usulca kapadı telefonu. Elleri yüzüne gitti, alnını avuçlarının içine aldı, var gücüyle sıktı bir süre. "Bu pis kadın öldürecek beni!" diye inledi. "Öldürecek beni!" Gene hıçkırmaya başladı. Hıçkırdıkça sızıları keskinleşiyor, üşümesi büyüyordu. "Bu pis kadın öldürecek beni!" Belki onu bu pis kadın öldürecek. Yüzünü hiç görmemişti. Güzel miydi, çirkin miydi, yaşlı mıydı, genç miydi, bilmiyordu. Bir şey biliyordu yalnız: Raşit'in sevgilisiydi. Her gece, çok geç saat-

lerde, en az iki kez telefon ediyordu aylardır: "Boşan artık, boşan, boşan, boşan!" diyordu uğursuz sesiyle.

Ellerini gözlerinin üzerine bastırdı bir süre, sonra göğsünde kavuşturdu, dertli dertli çevresine baktı. Dövülmüş çocuklara benziyordu böyle. "Hayır, boşanmayacağım, Raşit'i kimseye bırakmam", diye mırıldandı. Sonra basbayağı haykırdı: "Hayır! Hayır!" Kalktı, biraz dolaşmak istedi, ama ayakları çok ağırdı bu gece, sürükleyemiyordu. İki adım yürüdükten sonra, masaya dayanıp kaldı. Gözlerini kırık vazoya dikti. Karşısında gerçek bir insan varmış gibi konuşmaya başladı: "Raşit artık bıraktı beni, aylardır yüzünü bile görmedim, aylardır böyle yalnızım. Bu biraz da senin suçun, Fatma abla: beni uyarmadın. Neden uyarmadın peki?" Bir süre daha baktı vazoya, donmuş gibi, hiç kımıldanmadan, kirpiklerini bile oynatmadan baktı. Sonra vazoyu kapmasıyla duvara doğru fırlatması bir oldu. Vazo parça parça yere saçıldı.

Yere çöktü, daha doğrusu yığıldı, tek tek bu parçalarda dolaştırdı gözlerini. Sonra, gözleri en büyük parçanın üzerinde, öylece kaldı olduğu yerde, buz tutmuş gibi. "Ne yaptım ben? O da gitti! Ne yaptım ben?" diye söylendi. Daha doğrusu söylendiğini sandı, çünkü dudakları bile kıpırdamadı. "Şu yağmur da yağacaksa yağsın artık: çok üşüyorum!" dedi aynı biçimde. Gerçekten çok üşüyordu: yalnızlık iliklerine işlemişti. Bu durumdan kurtulmak istedi. Sigarayla kibrite uzandı son bir çabayla. Bir sigara daha yaktı.

Sigara dumanları döne döne yükseliyor, olmadık biçimlere giriyordu: kimileri alacakaranlıkta uçuşan yarasalara benziyordu, kimileri üşüyenlerin gırtlaklarına doğru uzanan acımasız kollara. Korkmaya başladı birden, sanki dumanların arasından bir çift el çıkacak, gelip gırtlığına sarılacakmış gibi, ölümüne korkmaya başladı. Baş dönmeye, dişleri birbirine vurmaya başladı,boğulacak gibi oldu. "Çıldıracağım, bu böyle giderse çıldıracağım", diye düşündü. Tam bu anda telefon çaldı.

Telefonu duyar duymaz, sigarayı fırlatıp attı. Elleriyle

dizlerinin üzerinde sürüklene sürüklene ilerledi, hemen kapıp kulağına götürdü telefonu. "Korkuyorum, yetişin! Donuyorum, korkuyorum!" diye bağırdı var gücüyle. Aynı anda korkunç kadın sesini duydu: "Boşan artık, boşan, boşan, boşan!" İlikleri ürperdi. "Şimdi bunu bırak", diye bağırdı, daha doğrusu yalvardı. "Bunu sonra konuşuruz, bırak, şimdi beni dinle. Korkuyorum, çok üşüdüm, dinle beni." Gözlerinden yaşlar boşandı. Gözyaşlarının arasından dumanlara baktı. "Yalvarırım, bir dakika dinle beni", dedi. Ama korkunç sesli kadın sanki duymadı. "Boşan artık, boşan, boşan, boşan!" diye yineledi yalnızca. O gene de umudunu kesmedi: "Ne olur, dinle bir dakika, ya da bir şey söyle, başka bir şey söyle. Çok korkuyorum. Senden başka hiç kimsem yok. Çok korkuyorum. Ne istersen yaparım. Başka bir şey söyle", dedi. Kuru bir ses geldi kulağına. "Kapattı", diye inledi. Telefonun elinden kayışının ayırımına bile varmadı.

Gözlerini açtığı zaman, oda korkunç dumanlar içindeydi, önünde alevler yükseliyordu. Doğruldu, güçlkle ayağa kalktı, ellerini görünmeyen bir göğe doğru uzattı. "Allahım! Bana yardım et!" diye haykırdı, bayağı yüksek çıktı sesi. Ama kimsecikler işitmedi. Tanrı bile işitmedi belki. Yumruklarını sıktı. "Donuyorum! Donuyorum!" diye bağırdı. Sonra bir taş gibi yere düştü. Yerde, alevler hızla üzerine doğru gelirken, bir kez daha "Üşüyorum", diye söylendi.

Dışarıda şakır şakır yağmur yağıyordu.

ESKİ ÖYKÜ

-Olmayacak bir şeydi sanki: kapıyı itip içeriye girdiğim zaman öylece kalakaldılar oldukları yerde, şaşkın şaşkın yüzüme baktılar. Ben de şaşırdım doğrusu, kapının önünde dikilip durdum. Onlar bana baktı, ben onlara. Hiçbirimiz ağzımızı açıp bir şey söyleyemedik. Öylece dikildik bir süre, sonra Osman yerinden fırlayıp boynuma sarıldı, "Hoşgeldin, enişte, uçurtma ne oldu?" dedi. Kıpırdamadım bile, Osman'a sarılmadım. İçimden mi gelmedi, yoksa sarılmaya güc mü bulamadım, bilmem orasını. "Uçurtmanın sırası mı şimdi, Osman?" dedim yalnızca. Çoktandır dilim tutukmuş da birden konuşuvermişim gibime geldi. Hazır dilim açılmışken bir iki şey daha söyleyeyim istedim, ama bir şey gelmedi dilime. "Uçurtmanın sırası mı?" dedim yeniden.

Şaşkındım, kafam karışmıştı: eskiden böyle karşılanmazdım, beni severlerdi. Bu odanın cana yakın, bana yakın, sıcacık bir havası vardı. Şimdi o da içindeki insanlar gibi hepten değişmişti, asık suratlı, kendini beğenmiş, kepeksi insanları düşündürüyordu. Görünüşünde pek bir değişiklik olmasa da böyleydi, eski havasını yitirmişti.

Kapının önünde duruyordum. Osman da karşımda dikilmiş, önüne bakıyordu. Sonra başını çevirip öfkeyle sol köşeye doğru baktı. Ben de baktım. Sol köşede kocaman bir radyo duruyordu. Çok da açmışlardı, gümbür gümbür ötüyordu. Sanırım, Hamiyet söylüyordu. Neden, bilmem, hemen çevirdim başımı. Osman da çevirdi. Göz göze geldik. Susuyorduk, ama konuşur gibiydik. Osman o koca radyoyu sevmemişti, anlıyordum. Ben de sevdim diyemezdim doğrusu. Eskiden ufacak bir radyo dururdu onun yerinde, sevimli bir şeydi. Teyzem adını "Mincoz" koymuştu. Mincozdu ya Anka-

ra'yı bile alırdı. Azıcık cızırdardı, kimi zaman da durup duru-ken susuverirdi. Ama Osman ayağını döşemeye vurdu muydu hemen açılırdı sesi. O da olmazsa, Hacer gider, elinin ter- siyle birkaç kez vururdu üzerine. O zaman ne susma kalırdı, ne cızırtı. Kısacası, çok alışmıştık Mincoz'a, onun yerinde böyle lenduha gibi bir nesne görmek bayağı koyuyordu. Çok eskiden, yoğurt pekmez horozumu kestikleri zaman da böyle üzülmüştüm.

Herkes yerine döndü. Osman elimdem tutup içeriye ge- tirdi beni, çenesiyle sofrayı gösterdi bana. Allah, Allah! Ma- sanın örtüsü apak, lekesiz, eniştem oturmuş, rakı içiyor, ne demezsin! Eniştem içerdi içmesine ya evde içtiğini bilmez- dim. Daha da ilginç, iki uzun bardakta altın sarısı biralar kö- püklenmişti: teyzemle Hacer'in içkileri olmalıydı. Çok tuhaf! Teyzem ne masraftan hoşlanırdı, ne içkiden. Ne olmuştu böyle birdenbire? Bizimkilere piyango mu çıkmıştı?

Osman gene boynuma sarıldı. Ben gene sarılamadım ona, elimle omzunu okşadım yalnızca. Osman'ı bağrıma bas- mak, ona sımsıkı sarılmak isterdim,ama aklım da, gözlerim de Hacer'de kalmıştı doğrusu. Hacer çok güzeldi o akşam. Biraz şaşkın, biraz kızgın görünüyordu ya kızgınlık da, şaş- kınlık da yakışıyordu Hacer'e.

Teyzem en sonunda kımıldadı yerinden. Kalkıp yanıma geldi, elini uzattı, öpecektim, bırakmadı. Eskiden bırakırdı.

"Neden öyle dilenciler gibi dikilip duruyorsun?" dedi.

"Bilmem, öyle oldu", dedim. Osman suratını astı: "Ağ- zından çıkan kulağın duysun, anne", dedi, "dilenciler gibi de ne oluyor?" O zaman ben de biraz aykırı buldum benzetme- yi. Örneğin "yabancılar gibi" filan dese anlardım, ama "dilen- ciler gibi" hoş kaçmıyordu. "Sahi", dedim, "dilenciler gibi de ne oluyor?" Teyzem omuz silkmekle yetindi. "Yemek yedin mi?" diye sordu, sonra, bastıra bastıra, "karnın aç mı?" diye ekledi. "Karnım tok", dedim. "Olsun, gel, sofraya otur, belki bir şey yersin gene", dedi teyzem. Oturduk. Sofrada biber dolması vardı, tas kebabı vardı, pilav vardı, makarna vardı,

şehriye çorbası vardı, meyvalardan da kirazla erik vardı. Bu yemekler bir arada gitmez belki, ama teyzemin her yemeği zevkle yenirdi, tok da olsan bir lokma aldın mı bir daha kaşı-
ğı bırakamazdın. Gene de iştahım kaçmıştı. Teyzem sofraya bir tabak daha getirmek istedi, "İstemez, hiç aç değilim", dedim. O da üstelemedi. Eniştem rakısını yudumladı, arkasından biraz su içti, onun arkasından biraz et aldı, sonra çatalına makarna doladı.

"Anlatsana, delikanlı, ne var ne yok?" dedi.

"Ne olsun, enişte?" dedim.

"Hiçbir şey yok mu?"

Birden büyük olay usuma geldi:

"Aylığım otuz beş lira arttı", dedim.

Teyzem dudak düktü.

"Eh", dedi, "iki odalı bir ev tutabilirsin belki."

Eniştem de dudak büktü:

"Memurluk mu, düşman başına!"

Hacer bu türlü konularla hiç mi hiç ilgilenmediğini göstermek istercesine pencereden dışarıya bakıyordu, gene de söyledi söyleyeceğini:

"Üç yıl sonra otuz beş lira daha artar."

Hacer'den beklenecek şey değildi böylesi, ama burun kıvrışını görsen, "Seninle alay ediyor, basbayağı küçümsüyor", derdin. Eniştem güldü:

"O zaman tramvay parası da çıkar", dedi.

Osman dudaklarını kemiriyordu.

"Ben de memur olacağım, enişte", dedi. "Bize para vız gelir, değil mi, enişte?"

Hacer ters ters baktı Osman'a. Çocuğun birdenbire yerinden hoplamasına bakılırsa, masanın altından bacağına çim-diklemişti.

"Biraz yavaş konuşsan geberir misin? Zeki söylüyor", dedi, öyle bir "Zeki" deyişi vardı ki, duyanlar bu Zeki dediğinin kırk yıllık dostu olduğunu sanırlardı.

Sofrada herkes yemek yerken, eli, ağız boş durunca bir

tuhaf oluyor insan, kendini gereksiz buluyor, hatta küçülüyor nerdeyse, küçümsendiğini sanıyor, bu duygudan kurtulmaya çalıştıkça daha çok küçülüyor.

"Yeni radyonuzu güle güle kullanın", dedim ortaya, ama sesim çok yüksek çıktı, kızardığımı duydum. Sekiz göz birden dikildi üzerime, daha çok küçüldüm.

"Bizim değil", dedi Osman.

Teyzeme baktım. Teyzem:

"Evet, Hacer'in", diye doğruladı.

Hacer'e baktım. Hacer başını önüne eğdi. Gözlerimi Hacer'den ayıramadım. Gerçekten çok güzeldi o akşam.

Herkes susmuştu. Eniştem rakısını başına dikti.

"Çok içiyorsun, Halil", dedi teyzem.

Eniştem boşalan kadehini baştan doldurdu. Gene bir sessizlik başladı. Hiçbir şey yapmış değildim, ne teyzeme, ne enişteme, ne Hacer'e, ne Osman'a kötü bir şey söylemişim, hep böyle habersiz gelirdim, onlar da ben geldim mi sevinirlerdi. Ortada hiçbir aykırılık yoktu kısacası. Ama, neden bilmem, bu kez bir suç işlemiş gibiydim.

Eniştem, bu tatsız havayı dağıtmak mı, istedi, nedir, omzumu okşadı:

"Kesintiler çıktıktan sonra tam olarak ne geçecek eline?" diye sordu.

Yüz kez hesaplamıştım belki, hemen verdim sorusunun yanıtını:

"İki yüz on altı lira otuz kuruş."

Teyzem acıyarak yüzüme baktı:

"Yazık!" diye içini çekti, "iki odalı bir evceğiz bile tutamazmısın! Bu ne biçim iştir, anlamadım! Bu nasıl devlet! Biz adam olmayız, hayır, hiçbir zaman adam olmayız! Bu adamlar bu parayla yaşanamayacağını bilmiyorlar mı?"

Durumum eniştemi de dertlendirmiş gibiydi. Yeni öğreniyordu sanki! Kadehi yeniden başına dikti.

"Zor, hanım, zor", dedi içli içli. Arkasından rakı şişesi-ne bakıp göğüs geçirdi. Teyzemden çekinmese hemen bir ka-

deh daha yuvarlardı kuşkusuz.

"Sana borcum ne kadardı, delikanlı?" diye sordu.

Osman'ın gözleri parladı.

"Borç bile veriyor, gördün mü?" dedi teyzeme, sonra sert sert Hacer'e baktı. Hacer'e böyle bakması hoşuma gitmedi doğrusu.

Eniştem:

"Bir hesaplayalım", diye söylendi, "bir hesaplayalım da..."

"Sırası mı şimdi, enişte?" dedim.

Sesim çok boğuk çıkmıştı; sanırım, duymadı.

"On beş bir vermiştin, on beş de bir: otuz", dedi. "On daha: kırk. Sonra..."

"Bırak, baba, boşuna yorulma", diye atıldı Osman. "Nasıl olsa vermeyeceksin: uçan kuşa borçlandınız şu günlerde."

Eniştem onu da duymadı, "paşa olmuş" derler-ya, tam öyleydi.

"Yedi buçuk da bir almıştım: ne etti?"

İkide bir borç alırdı benden. Her ay başı beni bir köşeye çeker, bir iki rakı parası kıvırırdı. Ama geri almayacağımı bilirdim, enişteme borç vermek hoşuma giderdi de ondan verirdim.

"Hepsi bu kadardı, değil mi?"

Hepsi bu kadar değildi, ama ağzımı açıp tek sözcük söylemedim, önemi yoktu.

Teyzem tatlılıkla:

"Konuşsana, yavrum", dedi. "Küçücük bir memursun şunun şurası, sana da para gerek. Aldığın ne ki?"

"On beş, on beş: otuz", diye başladı eniştem gene: "on daha: kırk. Yedi buçuk daha: kırk yedi buçuk. Bir dahaki gelişinde elli liranı alırsın."

Teyzem bir kırıtmadır tutturdu, iyice kartlaşmış, üstelik kırıtmaya hiç alışmamış kadınların kırıtması biraz soğuk kaçıyordu, radyodaki şarkılar gibi içini tırmalıyordu insanın. Hacer'e döndü:

"Haldun'un aylığı ne kadardı, Hacer?" diye sordu.

Hacer'e baktım. Gözlerim karardı.

"İki bin!" dedi Hacer.

Osman omuz sikti.

"Emekliliği olmadıktan sonra..." dedi.

Hacer güldü. Teyzemle eniştem de güldüler. Osman'la ben gülmedik, ben üşüdüm.

Osman gene gözlerini gözlerime dikti. Büyümüş de küçülmüştü sanki, en azından gözlerinde çocukluktan iz yoktu.

"Anladın mı şimdi, enişte?" dedi.

"Anladım, Osman", dedim.

Teyzem kaşlarını çattı, dik dik baktı Osman'a:

"Eşek kadar oğlan oldun, beşinci sınıfa geçtin, ama bir türlü bebeklikten kurtulamadın", dedi, "bir türlü düzeltemedin şu dilini."

Ne demek istediğini anladım: Osman bana "enişte" diyor diye kızıyordu. Oysa Osman'ın pek suçu yoktu bu işte. Daha yeni dillenirken "enişte" demişti bana, kim bilir, belki de Hacer öğretmişti. Sonra böyle sürüp gitmişti. Evdekiler de değiştirmeye çalışmamışlardı. Ancak artık değiştirmek gerekiyordu. Osman'sa, inadına, her sözcüğün başında ya da sonunda "enişte" diyordu bana.

Hacer de çattı kaşlarını:

"Hadi, içeri git, derslerini yap!" diye bağırdı.

Osman kalktı.

"İyi geceler, enişte", dedi.

Kapıya varmışken geri döndü, gelip radyoyu kısıtı. Bir şeyler söylemek istediği belliydi. Dördümüz de gözlerimizi ona diktik. Fazla bekletmeden söyledi söyleyeceğini:

"Onu bunu bilmem ben", dedi: "eskiden hacıağalar vardı, şimdi de mühendisler çıktı."

Teyzem "kafan burasıdır" dercesine terliği fırlatıverdi, ama Osman çevik davrandı, başını eğip çıkıverdi.

Bir zaman sustuk. Dördümüz de önümüze bakıyorduk. Hele ben! Sanki çok değerli bir şeyimi düşürmüştüm de bu-

lamayacağımı bile bile aramakta dayatıyordum, başımı kaldıramıyordum bir türlü.

"Ben artık gideyim", dedim sonunda. Kalktım. Ben gelmesem bu tatsızlık olmayacaktı. Daha fazla oturup da herkesin rahatını kaçırmamanın ne gereği vardı?

Teyzem:

"Acelen ne?" dedi. "Bari biraz kiraz yeseydin!"

Eniştem:

"Dediğim gibi, delikanlı", dedi: "bir dahaki gelişinde elli liranı avcunda bil".

"Allahaismarladık, iyi geceler", dedim.

"Güle güle", dediler.

Hacer de kalkmıştı, kapıya kadar getirdi beni. Bakışları bir tuhaftı, bir şeyler söylemek ister gibiydi, ama söylemese de olurdu, aşağı yukarı biliyordum.

"Bizim kaptan bilseydi", diye kekeledim.

"Hangi kaptan?"

Geçen yaz, Kandilli'nin oralarda, ıssız bir köşe bulup oturmuş, soluk almamacasına öpüşmüştük. Hacer'le ben. Zamanı unutup gitmiştik. İskeleye koşa koşa gelmiş, sonra da el ele kalakalmıştık öyle: vapur bayağı uzaklaşmıştı iskeleden. Ama birden, bir mucize olmuşçasına, yukarıdan gür mü gür bir ses gelmişti: "Çocuklar, biletlerinizi alın! Sizin için geri yanaşacağım! Hadi, çabuk!" Koşup biletlerimizi almıştık. Vapur yeniden yanaşmıştı iskeleye. Tam bineceğimiz sırada gür ses gene gürlemişti: "Sizin için geri döndürdüm vapuru, ikiniz için, unutmayın!" demişti.

"Hani", dedim, "Kandilli'de..."

Hacer tatlı tatlı güldü.

"Ha! şimdi anladım", dedi. "Ne iyi kaptandı o öyle!"

"İkiniz için, unutmayın demişti", diye kekeledim.

"Hava da çok güzeldi", dedi Hacer. "Ne güzel eğlenmiştik! Senin de tontonluğun üzerindeydi. Tüvit taklidi giysini ilk o gün giymiştin, bayağı yakışmıştı. Gene öyle ucuz bir şeyler yaptırtsan, kendine bir çeki düzen versen iyi olacak.

Evet, uydur gene öyle bir şeyler, kapıp koyverme kendini. Şimdiki insanlar..."

"Allahaısmarladık, Hacer", dedim.

"Güle güle. Gene beklerim", dedi. "Ha, bak, ben yakında evleniyorum. Bizim eve de gelirsın. Çekinmene bir neden yok. Haldun alçakgönüllü çocuktur, göreceksın..."

BİR KÜÇÜK RESİM

Emekli lise müdürü Zekeriya beyin dünyasını değiştirmesi silik bir öğrencinin okuldan ayrılması, sıradan bir adamın bir kenti bırakıp başka bir kente gitmesi gibi bir şey oldu. Yalan değil, evinde iki gün ağlayıp sızladılar, ama gözyaşlarının, acılı sözlerin, üzgün üzgün boyun bükmelerin gösteriden başka bir şey olmadığı çabuk anlaşıldı. Doludizgin bahar gelmişti. Cenazenin kaldırılmasının üzerinden kırk sekiz saat bile geçmeden, sevgili oğulları değişik gezintiler için hazırlıklar yapmaya, bu gezintilerde ortalığı kırıp geçirecek çift anlamlı sözler aramaya başladılar. Kızlar da onlardan geri kalmadı. Gene bol bol boyanarak ikide bir aynanın karşısına geçip kendi güzelliklerine hayran kaldılar. Güler, odasında kendi kendine dansederken, Sevim birden içeriye girdi, ağzı açık kaldı. "Güler! Güler!" dedi, yutkundu, "Güler! Babamız..." diye kekeledi. Sonra kendi odasına gitti, ekseninin çevresinde, var hızıyla dönmeye başladı. Eteği şemsiyeler gibi açıldı. Neden sonra, soluk soluğa, yatağın üstüne yığıldı. "Allahım, Allahım! babam..." diye mırıldandı. Evde gene her şeyden çok giyim kuşamdan söz açıldı, dedikodu edildi. Zekeriya beyin ölümüne en çok üzülen, "Beni bırakıp nereye gidiyorsun?" diye haykırarak göğsünü yumruklayan Nazife hanım bile, büyük oğlunun bir şakasına kahkahalarla güldü. Kısacası, her şey eski düzenine girdi çabucak. Bir o yoktu işte. Beş çocuğundan üçü iyi kötü bir baltaya sap oldukları için, ölümünün geçim açısından büyük bir sarsıntı yaratmaması bir yana, Zekeriya bey geride bıraktıklarının kişisel dünyalarında hemen hiç önem taşımazdı. Hatırını sayar görmeleri eski bir alışkanlıktı yalnızca. Zekeriya bey sessiz bir ihtiyarcıktı, bulanık havalarda gölgeler nasıl geçerse öylece,

usul usul, sessiz sessiz, varlığını belli etmeden gidip gelirdi. Arada bir coşarak çocuklarının alaylı bakışlarına kulak asmadan çok önemli yaşam sorunlarını çözmeye, bu arada gerçek mutluluğun maddeyle hiçbir ilgisi bulunmadığını göstermeye çalıştığı olmaz değildi ya daha çok içtiği sıralarda, yani çok seyrek yapardı bunu. Birbirlerinin kulağına eğilirler, "Bu adam hiçbir zaman içmeyi öğrenemeyecek", diye fısıldaşırlardı.

Ölümünün üzerinden bir hafta geçmişti. Geride kalanların aklına Zekeriya beyin ceplerini karıştırmak geldi. Güler hemen babasının yan cebine soktu elini. Parmaklarına ufak bir şeyler dokundu. Merak edip cebi tersine çevirdi. Bir sürü susam tanesi döküldü avcunun içine. Güler'in içinde bir yerler titredi. Tuhaf şey! babası öleli bir hafta olmuştu, ama cebinden çıkan susam taneleri diri diriydi, yiyecek olsan, "ben yenmem" demezlerdi. Canı simit istedi. Nazife hanım sabırsızlanıyordu:

"Cüzdanı çıkarın", dedi.

Cüzdanı çıkardılar. Eski, ama sağlam kalmış, büyük bir meşin cüzdandı. İlk gözünde bir iki buçuklukla biraz bozukluk buldular. İkinci gözde yıpranmış bir mektupla bir reçete vardı. Üçüncü gözde buldukları hepsini şaşırttı. Hiç beklemedikleri bir şeydi doğrusu: açık saçık, çıplak çıplak, beden bedene bir fotoğraf. Nazife hanım bayağı sinirlendi ya belli etmemeye çalıştı. Sevim, "Ayy!" diye haykırdı. Gözleri fotoğrafa takılıp kaldı.

Ne diyeceklerini bilemiyorlardı. Onlar Zekeriya beyi başka türlü tanırlardı. Zekeriya bey gibi bilgelik tutkunu bir adamın cüzdanında böyle bir resim taşıması nasıl açıklanabilirdi? Ciddi olmaya çalışıyorlardı ya Zekeriya beyin ünlü söylevlerini anımsıyor, gülmemek için kendilerini zor tutuyor, Zekeriya beyi saman altından su yürüten, uslanmaz bir haz düşkünü olarak düşlemeye başlıyorlardı. Ama, hemen söyleyelim, fazlasıyla yanılıyorlardı: hiç de onların düşündükleri gibi değildi bu fotoğrafın öyküsü.

Birkaç yıl önceydi.

Yazın öğretmeni Hayrettin bey biraz yorgundu, ders yapmak gelmemiştii içinden, öğrencilere anılarını anlatıyordu. Ama, özellikle ön sıralarda oturan öğrencilerin sürekli kafa sallamalarına karşın, pek dinleyen yoktu sözlerini. Sınıfın havasında bambaşka bir yel esmekteydi o gün. Gözler ikide bir orta sıralara doğru kayıyor, sınıfın en silik öğrencilerinden Şevket'e çakılıp kalıyordu. Ufak tefek bir sessiz çocuktu Şevket. Koca sınıfta tek yakın arkadaşı yoktu. Öyle ki, üç gün sınıfa gelmese, kimse ayrımına varmazdı. Ama, işte, uzun düşüncelerden, uzun arayışlardan sonra, o gün bütün gözlerin dönüp dolaşıp kendisine dikilmesini, bütün çocukların kendisiyle yakınlık kurmaya çalışmasını sağlamıştı. Bu arada, sınıftaki ufaklıkların en büyük düşünüy gerçekleştirerek arka sıralarda oturan bıyıklı öğrencilerle senli benli olmayı başarması da olanaksız değildi. Bu çocuklar, korumaları altına aldıkları ender ufaklıklar dışında, kendilerinden daha zayıf olanları canlarının istediği gibi dövmeyi ve alaya almayı doğal bir hak olarak görür, öğretmenlere kafa tutar, hiç kimseden korkmadıklarını her fırsatta gösterirlerdi. Öte yandan, büyük kapı açılır açılmaz Beyoğlu'na damlar, Büyük Cadde'den, Büyük Cadde'nin yan sokaklarından iştirilmedik serüvenlerle dönerlerdi. Bütün hafta küçüklerin uzaktan uzağa duydukları bu eşsiz serüvenlerin öyküleriyle geçerdi. Küçükler de onlar gibi Beyoğlu'nda dolaşır, onlar gibi bambaşka pazarlar geçirmek isterler, ama hep sıradan insanlarla, sıradan olaylarla karşılaşır, sonunda bir sinemaya girerlerdi. Kısacası, neresinden bakılırsa bakılsın, onlarla dost olup söyleşilerine katılmakta büyük yararlar vardı, en azından Şevket'in en büyük düşüy buydu. Matematik dersinden alınacak bir on bile bıyıklı öğrencilerin beş dakikalık dostluğu kadar sevindiremezdi onu.

En sonunda başarmıştı işte, hem de çok kolay başarmıştı: babasının gençlik anılarını sakladığı çekmecedен açık sacık bir resim "araklayıp" okula getirmiş, bu resmi birkaç kişiy-

ye gösterdikten sonra sınıfın başlıca ilgi odağı oluvermişti: şimdi herkes büyük zenginliğini biliyor, başta arka sıradakiler olmak üzere, herkes bu "position"u görmeye can atıyordu.

Kurulup oturmuştu sırasına. Durmamacasına elini cebine sokup resmi yokluyor, arada bir çıkarıp bakıyordu. Arkadaki bıyıklılardan biri:

"Şevket!" diye seslendi.

Şevket kurumla başını çevirdi:

"Ne var?"

"Şu resmi uzatsana!"

"Boşver şimdi."

"Hadi be, kalleslik etme!"

"Boşver dedik ya! Bak, hoca yaşamını anlatıyor. Hocayı dinle!"

"Aldırma, hepsi palavra."

Bıyıklı çocuk dayattı. Şevket de onunla doyasıya konuştu böylece. Sonunda, başka hiç kimseye göstermemesi ve bakar bakmaz geri vermesi koşuluyla, arkadaşının isteğine boyun eğdi. Bıyıklı kalkıp yanına geldi; resmi aldı, "Eyvallah", dedi; gözleri hep bu resimde, ağır ağır sırasına doğru yürüdü.

Ama Hayrettin bey bu saygısız davranışa bazuldu:

"Hey, ayaktaki! Getir o elindeki buraya!" diye seslendi.

İşin tadı kaçtı birdenbire. Hayrettin bey baba adamdı. Sınıfta her şeyden konuşurdu, bu görüntünün içerdiği olgulardan bile konuşurdu; üstelik öğrencilerine yararlı olabilmek için yapmayacağı şey olmadığını söylerdi: saygı gösterilmeyecek hoca değildi. İsteğini yerine getirmemek olmazdı, getirmek hiç olmazdı. Serde erkeklik vardı, arka sıraların demirbaşlarından olmak vardı. Bir orta yol buldu: fotoğrafı Hayrettin beye götürdü, ama götürünceye kadar da gözlerini eşsiz "position"dan ayırmadı.

Hayrettin bey bakakaldı. Bir zamanlar kendisi de bu-

nun gibi bir sürü resim toplamıştı, ama böylesini hiç görmemişti. Fotoğrafı kürsünün üstüne bıraktı. "Ne yapmalı şimdi?" diye düşündü. Başka bir zamanda olsa, "Bir daha görmeyeyim", der geçerdi, ama şimdi durum başkaydı: anılarını anlatıyordu çocuklara, bunu da iş olsun diye yapmıyor, kendi yaşamından anlamlı kesitler vererek aydınlık bir yol sermek istiyordu gözlerinin önüne. Bu durumda bu saygısızlığa göz yumamazdı. Hayrettin bey, kırk yılda bir kendinden sözettiği bir sırada, Oktay efendinin açık saçık resimlerle eğlenmesini onuruna yediremezdi. Fotoğrafı yırtmaya da kıyamıyordu. Kendi topladıkları hâlâ dururdu. Bunu da onların arasına koymayı düşündü. Kaşlarını çatı.

"Çocuklar", dedi, öksürdü, "Ben böyle saygısızlık görmedim, çocuklar", diye ekledi. "Ben size hiçbir zaman dinleyemeyeceğiniz şeyler anlatırken, böyle pisliklerle uğraşmak olacak şey değil."

Bütün öğrenciler susmuşlar, gözlerinin içine bakıyor, vereceği her kararı onaylamaya hazır görünüyorlardı. Fotoğrafı önündeki kitabın arasına sokuşturdu. Oktay'a da, Şevket'e de kızmıyordu artık. Ama kızmış gibi görünmekte yarar vardı:

"Konuşmamak ve yerinizden kalkmamak koşuluyla, istediğinizi yapabilirsiniz", dedi. "Ben susuyorum, sinirim bozuldu."

Ama Oktay öylece dikilmiş duruyordu önünde: hiçbir şey söylemeden yerine geçmeyi onuruna yediremiyordu.

"Fotoğrafı geri vermeyecek misiniz, hocam?" dedi.

Hayrettin bey bu kez gerçekten kızdı:

"Geç yerine, küstah!" diye bağırdı.

"Ben küstah değilim, hocam!"

"Küstahın dik âlâsısın!"

"Şu fotoğrafı verseniz iyi olacak!"

Hayrettin bey bu saygısızlığın üstüne de bir çizgi çekemezdi. Güzelim resmi elden kaçırmak pahasına bile olsa rapor etmeliydi keratayı. Kalem kâğıt istedi. Dört beş öğrenci

birden hemen getirdi. Hayrettin bey koskoca bir sayfa doldurdu. Olup bitenleri etkili bir dille anlattı. Sonra böyle bir raporla böyle bir resmin açık yollanamayacağını düşünerek bir zarf istedi. Sekiz zarf birden geldi. Birini aldı, raporla fotoğrafı içine koyup kapattı. Mümessili çağırıp raporunu hemen müdür yardımcısına götürmesini söyledi.

Bu resimde bir şey vardı! Müdür yardımcısı İbrahim beyi de baştan çıkardı.

İbrahim bey, gözlüğünü burnunun üstüne yerleştirdikten sonra, mümessilin varlığına aldırmadan, fotoğrafın üzerine eğildi. "Vay anasını be!" dedi içinden, "herifler amma da kavramış be!" Damarlarında şimdi başka bir kan dolaşıyordu sanki, yanar döner bir kan. Gözlerinin önünde bir duman yoğunlaşmaktaydı. Resimdeki adamları kıskanıyordu. Resim olmasa da gerçek olsaydı, hiç şaşmazdı, döverdi o adamları. Kadını onların ellerinden kurtarıp kendi kollarına alırdı. Böylesine çekici bir kadın İbrahim beyin düşlerine bile girmemişti. Çirkin, çelimsiz ve çekingen bir adamdı. Ama kendine bilge bir adam görünüşü vererek çevresindekilerin saygısını kazanmayı bilmişti. Zekeriya bey de bu yüzden müdür yardımcısı yapmıştı onu. "Bilseniz, ne kadar seviniyorum, İbrahim bey", demişti, "benim gibi düşünen, ama benden çok daha güçlü bir arkadaşla çalışmak... Nasıl söyleyeyim... Kulunuz, köleniz olabilirim sizin. Evlenmemişsiniz, bir başkasıyla mutluluğa erişilemeyeceğini daha baştan anlamışınız". O da tutmuş, içindeki sonsuz esenliği, uçsuz bucaksız "nirvana"yı anlatmıştı. Ama, o gün olduğu gibi bugün de, İbrahim beyin bilgeliği yalnızca dilindeydi. Gözlerini karşı duvarda asılı duran yağlıboya tablodaki meyvalara dikti, "Yaşamak dediğin budur işte, yaşamak şu tabloyla şu fotoğrafın arasında. İnsanları bizim Zekeriya beyin istediği gibi bilgeleştirmek için hepsini hadım etmek gerekir", diye geçirdi içinden. Sonra, her zamanki bilge ve sert müdür yardımcısı görüntüsüne bürünerek kapıda bekleyen öğrenciyi odasına çağırdı.

"154 Oktay'ı hemen bana çağır", dedi.

154 Oktay, okuldan kovulmak için bir "tektir"e bakıyordu, bu nedenle İbrahim beyin sert çıkışlarına yanıt vermemeye, başını önüne eğip suçlu çocuklar gibi dinlemeye karar verdi.

"Gene mi sen?" diye haykırdı İbrahim bey. "Ne zaman kurtulacağız senin elinden? Ne zaman adam olacaksın? Amerikalılar atom yaptı. Senin yaptığına gelince, o kadar iğrenç ki... O kadar olur...Saygıdeğer bir öğretmen sana en bulunmaz bilgileri vereceğim diye çabalasın, sense, sen eşek-se..." Uzakıkça uzadı söylevi, sonunda yalnızca Oktay'ı değil, kendisini de bıktırdı. "Gel, baş belası, gel", dedi. "Gel, ben ne yapacağımı şaşırdım, gel. Müdür işi bu, gel müdüre..."

İbrahim bey önde, 154 Oktay arkada, Zekeriya beyin odasına doğru yürüdüler.

Rahmetli bir koltuğa gömülüp ayaklarını bir iskemlenin üzerine uzatmış, uyukluyordu. Kapı vurulunca kalkıp masasının başına geçti.

İbrahim bey resimle raporu önüne koydu.

"Bunlardan her şeyi anlayacaksınız, efendim. Ben öyle tiksindim ki, ne diyeceğimi bilemiyorum, efendim!" deyip çıktı.

Zekeriya bey raporu okuduktan sonra, hiç de sarsılmış gibi görünmedi: delikanlıların bu türlü görüntülere ilgi duymaları doğaldı. Başka bir şey kurcalıyordu onun aklını. "Hayrettin bey oğlumuzun öğrencilere gösterdiği ışıklı yol ne olabilir? Ceketı edep yerinin üstünde bir adam nasıl bir yol gösterebilir çocuklara?" diye düşündü. "Onlara zengin olmayı, insanların hoşuna gitmeyi öğretiyorsa, pek de ışıklı bir yol göstermiş sayılmaz". Sonra bir Oktay'a, bir resme baktı, içini çekti.

"Çocuğum, kitaplar bize iyi olmamızı, iyiye, güzele doğru ilerlememizi öğütlerler", dedi. "Bak, kocaman adam olmuşun, bıyıkların bile var! İyiyle güzeli böyle mi anlıyorsun? Hadi, şimdi sınıfına git. Ben gerekeni yaparım."

Delikanlı gittikten sonra, Zekeriya bey önündeki resmi iyice gözden geçirmekten kendini alamadı, resimdeki adamları o da kışkırdı. "İç gıcıklayıcı, çekici, küçük ayrıntılar bunlar", diye söylendi, sıcak bir akıntı geçti içinden, gözlerinin önünde Nazife hanımın gençlik görüntüleri belirdi. Ama uzun sürmedi. Zekeriya bey içini çekti, cebinden cüzdanını çıkarıp resmi içine yerleştirdi: kimsenin eline geçmemeliydi.

Birkaç gün sonra, içinden geçirdiklerini anımsayınca, kendi kendinden utandı. Düşünceleriyle davranışları arasında bir uçurum bulunduğunu göstermez miydi bu? Aşağılık bir resim bile kendisini dünyasından çekip alabildikten sonra, düşüncelerinin ne değeri kalırdı? Dünyasına geri dönme-liydi, ama gönül rahatlığıyla dönemeyecekti. "İnsanlar düşüncelerinden daha zayıf", diye söylendi. Resmi çıkarıp yırtmak istedi ya nedense eli varmadı. "Adam sen de", dedi, "saklarım, insanların zayıf yanı, küçük yanı diye saklarım onu."

Hepsi bu işte. Zekeriya beyin arkasından güleceklerdi ya karısıyla çocuklarının da elleri varmayacaktı bu resmi yırtmaya. Öyleyse Zekeriya beyin arkasından ileri geri konuşmak ayıptı doğrusu.

HAYRİSTAN'IN ALTIN ÇAĞI

Kara haber bomba gibi patladı.

Gazeteler birinci sayfalarında dana gözü gibi harflerle bu haberi bildiriyor, radyolar dönüp dolaşıp bu habere geliyorlardı. En ilgisiz çevrelerde bile bu haber konuşuluyordu. Kimi insanlar gülüyor, kimi insanlar küplere biniyordu. "Hayristan yeni resmi yasaklamış, olur şey değil!" diyorlardı. Neredyse yeryüzünün bütün karikatüristleri olaya dört elle sarıldılar. Ancak böylesine önemli bir sorunun şakaya gelmeyeceği çabuk anlaşıldı. Bu kez de ağırbaşlılar el attı işe: dünyanın birçok yerinde, sayısız ressam dernekleri ve yazar birlikleri metre metre imza toplayıp üst üste bildiriler yayımladılar. Hepsi de ateş püskürdü bu korkunç yasağa. Dünya böylesine çalkalanırken, türk aydınlarının ve türk gazetecilerinin kollarını kavuşturup oturmaları beklenemezdi. Oturmadılar da: Amerika, İngiltere, Almanya ve Fransa'da bu konuda yayımlanan yazı ve bildirileri derleyerek kırpıp kırpıp dilimize çevirdiler. Her yiğidin bir yoğurt yeyişi vardır, onlar da böyle katıldı büyük patırtıya.

Bu kızgın seslerin yükselmediği, bu çağdışı yasağın insanların tepesini attırmadığı bir tek ülke varsa, o da Hayristan'dı. Öfke bir yana, Hayristan gazeteleri, ağız birliği etmişçesine, yasağı göklere çıkarıyorlardı. Verdikleri haberlere bakılırsa, yeni resmin ipsiz cambazları "zehirli" fırçalarını atmış, fırçalarını atınca sanatçı niteliklerini yitirmiş, sanatçı nitelikleriyle birlikte açlığa dayanma yeteklerini de yitirerek, badanacılık, yapı işçiliği, çöpçülük, bulabildikleri her türlü işe dört elle sarılmaya başlamışlardı. Hayristan'da niteliksiz işçi sayısı biraz daha artmıştı böylece. Bu da mutlu bir sonuçtu, Hayristan radyosu, Hayristan gazeteleri, Hayristan üni-

versitelerinin gözde öğretim üyeleri bu mutlu sonucu öve öve bitiremiyorlardı. Bu gözde öğretim üyelerinin en ünlülerinden biri, başkent üniversitesinin rektörü ve devlet başkanının politika ve ekonomi danışmanı Mashar Fuat, ünlü yasaktan aldığı esinle şöyle yazıyordu: "Bilindiği üzere, okuma yazma bilmeyenleri de sayacak olursak, ülkemiz insanlarının dörtte ikisi ozandır. Bir başka deyişle, ülke nüfusunun yarısı zamanının bir bölümünü boş şeylerle geçirmektedir. Demek ki, yeni resim gibi şiir de yasaklanacak olursa, tonlarla kâğıt boşa hafcanmayacağı gibi, ülkemizde serserilik, başıboşlık ve tembelliğin kökleri de kazınmış olacaktır. Bu işin ülkemizde okur yazar sayısı fazla artmadan bitirilmesinde de yarar vardır. Öte yandan, yüksek öğrenim yapmış Hayristan yurttaşlarının bu yasağın dışında bırakılması dış dünya kamuoyuna yöneticilerimizin demokrasi aşkını bir kez daha kanıtlamış olacaktır. Böylelikle, yurttaşlar bütün zamanlarını yararlı işlere vereceklerinden, Hayristan şanlı bayrağının gölgesi altında hızla kalkınıp yükselecek ve çağdaş dünyadaki onurlu yerini alacaktır". Bu öneri uygulamaya konulmadı, ama yersiz olduğunu söyleyen de çıkmadı. Hele ozanlardan hiç ses çıkmadı. Uğraşlarından çok canlarını düşündüklerinden, ortalarında görünmemeyi yeğliyorlardı.

Söylemek bile, ressamlar da pek görünmüyordu ortalarında. Ama resim alanında bir kıpırdama başladığı söylenebilirdi. Yeni resmin borusu ötmeye başladıktan sonra köşeye çekilmek zorunda kalmış olan birçok ressam yavaş yavaş ortaya çıkmaya hazırlanıyordu. Bu arada, içlerinden eli kalem tutan biri, art arda yayımlanan yazılarında, çağdaş resmi yerden yere vurup geleneksel resmi göklere çıkardı durdu. Sonra, savunduğu görüşlerin somut kanıtını vermek düşüncesiyle, başkent'in göbeğinde bir sergi açtı. Ancak daha sergisini açtığı gün tutuklandı, iki gün sonra da yargılanmaya başladı. Savcı, kucağında zayıf bir çocukla yağmurun altında yalınayak yürüyen bir kadını canlandıran küçük bir yağlıboya tabloyu elinde öfkeyle sallayarak ülkenin bir kez daha kökü dışar-

da bir iç düşmanla karşı karşıya bulunduğunu kesinledikten sonra, "Hayristan'da artık böyle yoksul insan bulunmadığına göre, bu ressam gerçeği bozup soyutlaştırmış, gerçeği bozup soyutlaştırdığına göre de yasağa aykırı olarak soyut resim yapmıştır", dedi. Yargıçlar da savcı gibi düşündüklerinden, geleneksel ressamların sözcüsü bir buçuk yıl hapis cezasına çarptırıldı. Böylece, geleneksel resme gönül vermiş sanatçılar da derin bir umutsuzluğa kapıldılar: sözcülerinin yargılanmasının da gösterdiği gibi, en eski resimlerin bile yeni resim sayılması işten olmadığına göre, en iyisi fırçaları bırakmaktı. Bereket versin, çabuk topladılar kendilerini: ülkenin önde gelen kişilerinin el altından yaptıkları uyarılar üzerine, her şeyi tozpembe gösteren, güler yüzlü resimler yaparak çözdüler sorunu.

Hayristan ressamaları öncelikle gürbüz, güzel, güleç çocuk resimleri yapıyor, bu çocukları da genellikle Hayristan bayrağının altında, Hayristan başkanının kucağında ya da çevresinde gösteriyorlardı. Başkan çocuklara kucak kucak oyuncak tabancalar, oyuncak tüfekler, oyuncak toplar, oyuncak tanklar dağıtıyor, onlara bu oyuncakların nasıl oynanacağını öğretiyordu. Çocuklar nasıl gürbüz, bakımlı ve güzelse, kendisi de fotoğraflarında olduğundan çok daha yakışıklı ve iriydi. O günlerde Hayristan'da mantar gibi çoğalmaya başlayan kimi sanat kuramcılarına bakılırsa, bundan daha doğal bir şey de olamazdı: fotoğraflar da, gözler de aldatırdı insanı, yalnız geleneksel resimler olduğu gibi yansıttırdı gerçeği. Bunun sonucu olarak, Hayristanlı kadınlar ve adamlar da şaşılacak ölçüde güzel görünüyorlardı son yapılan resimlerde, askerler hem korku, hem saygı uyandırıyor, Hayristan ressamlarının fırçasından çıkmış Hayristan askerlerini görenler, "Bütün dünya kendisine karşı birleşse de bu Hayristan yenilmez", diyorlardı. Aynı biçimde, fabrika bacaları bulutları deliyor, bahçeler ve tarlalar yürekleri serinletiyordu. Kısacası, adamın dediği gibi, "dünyaların en iyisinde her şey daha iyi için"di.

Ne var ki, geleneksel Hayristan resminin yarattığı bu gönenç ve mutluluk patlaması içinde, bir türlü yazgıya boyun eğmek istemeyen birtakım yeni resim tutkunları sanatlarını yeniden canlandırmak için fırsat kolluyorlardı.

Ülkede başka birçok şeyler gibi fırça, yağlıboya, resim kâğıdı alımı da "vesika"ya bağlanmış olduğundan, yeni ressamların resim gereçleri edinmeye kalkmaları kısıktırak yakalanmaları demekti. Gene de direniyorlardı: kimilerinin elinde az da olsa birtakım gereçler kalmıştı, kara kalem satışı da henüz "vesika"ya bağlanmamıştı. Kısacası, bütün önlemlere karşın, hâlâ soyut resimler yapanlar vardı ülkede. Ancak olabildiğince küçültmüşlerdi yapıtlarının boyutlarını: yeni yapıtların en büyükleri bir insan avcuna sığabiliyordu. Böylece, yeni yapıtlar rahatlıkla evden eve, elden ele dolaşıyordu. Fiyatları da bayağı yüksekti. Öyle ki, malını gizli satan herkes gibi öncü ressamlar da kısa sürede kalkınmışlar, hızla artan paralarını arsalara, ikinci, üçüncü konutlara yatırmaya başlamışlardı. Ama kimileri bunu da az buluyor, işleri daha da büyütüp genişletmek istiyorlardı. Sorunlarına çözüm bulmak üzere bir araya gelerek bir gizli dernek kurmaya karar verdiler.

Toplantıya sanatlarına yaşam boyu bağlı kalacaklarına ve birbirlerini hiçbir zaman ele vermeyeceklerine and içerek başladılar. Sonra sıra başkan seçimine geldi. Hem özgürlüklerini ve gönençlerini tehlikeye atmamak, hem de biraz eğlenmek düşüncesiyle, "Zübeyri! Zübeyri!" diye bağırdılar. Zübeyri bölnlüğü gibi yapıtları da arkadaşları için tükenmez bir alay konusu olan, ama sanatından kolay kolay ödün vermeyen, ufak tefek bir yeni resim tutkunuydu. Daha ilk oylamada başkan seçildi.

Sonra derneğin girişeceği etkinliklere geçildi. Ressamlar tek tek kürsüye gelerek görüşlerini bildirdiler. Herkes aynı şeyi söyledi: Hayristan'da yeni resim ölmemeli, tam tersine, daha çok yayılıp sevimli, daha çok para getirmeliydi. Bu soylu amacın nasıl gerçekleştirileceğine gelince, bu konuda kimsecikler elle tutulur bir öneri getiriyordu. Tek so-

mut öneriyi başkan getirdi:

"Arkadaşlar, sanatımızı halka ulaştırmak istiyorsak, sokaklardaki karaborsacıları örnek almak zorundayız", dedi. "Karaborsacılar ne yapıyorlar? Yasak malları çantalarına ya da ceplerine koyup sokak köşelerinde insanlara gösteriyorlar. Biz de böyle yapalım."

Ressamlar gene alaya aldılar Zübeyri'yi, ama kararından döndüremediler. Yumruğunu masaya vurdu:

"Önerimi beğenmeyenler kendilerine başka yollar arasınlar. Ben başkanınız olarak böyle yapacağım. Başkanınız olarak hepinize örnek olmam gerek, ben de olacağım!" diye kesip attı.

Dosdoğru evine gidip fırçaya sarıldı, çalışmaya girişti. Saat biri, sonra ikiyi vurdu. Dayandı. Saat üçü vurdu. Gene dayandı. Saat dördü vurdu. Bu kez dayanamayıp sedire uzandı. Ama başkanlık sorumluluğunu anımsayarak uyumamanın yollarını aradı. Ninesinin anlattığı masallar, devleri bekleyen küçük kardeş geldi aklına, eline bir iğne alıp ikide bir bacağına batırarak uykunun gözlerine yaklaşmasını engelledi. Horozlar öterken her şey tamamdı: öncü yapıt bitmişti. Derin bir soluk aldı. Büyük çabalar harcamış, ölümüne yorulmuştu, ama ne çıkardı? Yapıtını bitirmişti ya! Herkes gibi avuç içi kadar bir resim de yapmamıştı öyle, büyük bir kitap boyutundaydı tablosu. Ortasında ak bir yuvarlak, onun çevresinde kara bir halka vardı, kara halkanın çevresinde sarılı, yeşilli dalgalar başlıyor, buradan sonsuza doğru uzanıyorlardı. Sanki hemen akıp giderek tabloyu boş bırakacaklardı. Hemen bir çerçeve geçirdi. Sonra yapıtı kalın bir kâğıda sarıp koltuğunun altına alarak sokağa fırladı. Yaptığı işin tehlikesinden çok büyüklüğünü düşünerek ağır ağır yürüdü. En sonunda, kalabalık bir caddenin köşesinde durup beklemeye başladı.

Caddede tek başına yürüyen, pek öyle acele de etmeyen, üstü başı, eli yüzü düzgün birini gördü mü usulca yaklaşıyor, "Hişt, kardeşim! Hişt, kardeşim!" diye sesleniyor,

adam durup bakınca da eliyle yanına çağırıyordu. Hayristanlılar çok meraklı insanlardı, hemen geliyorlardı. Zübeyri hiç duralamadan yapıtını gösteriyordu o zaman, "Bak, kardeşim, doya doya bak!" diyordu. Kimi başını sallayıp gidiyor, kimi de uzun uzun bakıyor, orasına burasına dokunuyor, büyük bir şaşkınlık içinde, "Nedir bu, kardeşim?" diye soruyordu. Bu kez de Zübeyri şaşıırıyordu: "Resim be, kardeşim, Resim!" diyordu. "Ne olacak, resim işte!" Kimi "Ha!", kimi "Hım!" diyordu bunun üzerine, kimi de "Ne resmi?" diye soruyordu. Büsbütün şaşıırıyordu Zübeyri, Hayristanlıların böylesine bilgisiz olmalarına kızırıyordu. "Resim işte!" diyordu. "Bu resimde gördüğünüz, yalnızca gördüğünüz! Resim ya resimdir, ya hiç!"

Birkaç saat sonra, yakalayıp yaka paça karakola götürüldüğü zaman da böyle söyledi. Dövdüler, sövdüler, yüzüne tükürdüler, gene de değıştirmediler tutumunu: "Resim bu! Resim ya resimdir, ya hiç! Konusuysa, gördüğünüz, yalnızca gördüğünüz", dedi, başka bir şey demedi. Yalan değildi, resimdi, hem de yeni resim. Hem yeni resim yaptığı, hem de sokak sokak dolaştırarak yurttaşlara gösterdiği için cezasını çekecekti. Ancak ilgililer daha fazlasını istiyorlardı: yapıtının konusunu söylememekte dayatması değışik kuşkulara yol açtığından, yuvarlağın, halkanın ve dalgaların altında birlik-berberliği bozmaya yönelik bir anlam arıyorlardı. Varsa da, yoksa da bulup çıkaracaklardı bu anlamı.

Ertesi gün çıkan gazeteler de hep bu "korkunç" anlam üzerinde duruyorlardı. Olanları ayrıntılarıyla anlattıktan sonra bir sürü varsayıma girişiyor, sonunda da Zübeyri'nin gecikmeden asılması gerektiği kanısına varıyorlardı. Ama, uluslararası basın da konuya el attığından olacak, ilgililer ağırdan almayı yeğ tuttular. Ünlü resmin anlamını çözmek üzere, ressamından yargıcına, subayından komisyoncusuna, hekiminden baytarına her türlü uzmana yer veren, kalabalık bir kurul oluşturuldu. Uzmanlar yığın yığın anlamlar ürettiler. Ne var ki, bir gün bir anlamda karar kılıyorlardı, ertesi gün

başka bir anlamda. Zübeyri de zindanda çürüyordu bu arada. Ancak, ressam, başkan ve yurttaş olarak sorumluluğunun gereğini yerine getirmekten başka bir şey yapmadığına göre, içi rahattı.

Onun içi rahattı ya hayranları hiç de öyle değildi: her gün bir başka yerde, her gün bir başka biçimde yaygaralar koparıyorlardı.

Öyle ya, Zübeyri'nin bütün yeryüzünde milyonlarca hayranı vardı şimdi. Yeryüzünün bütün gazeteleri ondan söz ediyor, resimlerini basıyor, yaptığı, yapmadığı, yapmayı aklından bile geçirmediği resimleri, yaşamına girmiş, girmemiş kadınları anlatıyorlardı. Yayımladığı çıplak kadın fotoğraflarıyla ün salmış bir Amerikan dergisi bile bir kez için alışkanlığını bozarak kapağını Zübeyri'nin iki yuvarlaklı tablosuyla süslemişti. Değişik sanatçı derneklerinin bol imzalı bildirilerinde, Hayristan yönetimi yerin dibine geçirilirken, Zübeyri'nin "yerel, özgün ve evrensel" olduğu söylenen sanatıyla "yiğit ve çağdaş" tutumu göklere çıkarılıyordu. Öte yandan, Amerika'nın en büyük film şirketlerinden, en ağırbaşlı yayınevlerinden hapisaneye kucak kucak mektuplar yağıyor, sözünü ettikleri dolarlar okuyanların başını döndürüyordu. Cömert insanlardı bu Amerikalılar: bütün bu dolarları Zübeyri'ye vermeye hazır olduklarını söylüyorlardı. Karşılık olarak küçük bir imzadan başka bir şey de istemiyorlardı. Yaşam öyküsünü filmlere alacak, yapıtlarına ilişkin belgeseller hazırlayacaklar, gerekirse onun adına yeni tablolar bile üreteceklerdi. Ama çabaları boşunaydı: mektupları büyük ressama ulaşmıyordu. Ulaşıyorlardı, onları başının altına yastık ederdi hiç değilse. Bir yastığı bile yoktu.

Durum ortaya çıkınca, Fransa'da ve İtalya'da genç ressamlar grevlerin en boşuna: açlık grevine başvurdular. Ama bu kez boş bir grev olmadı: gazetelerde boy boy fotoğrafları çıktı, birdenbire ünlenerek bütün resimlerini sattılar. Türkiye'de de çağdaş resim sanatının Zübeyri'den sonraki en büyük öncüleri olarak tanıtıldılar. Türkiye'de çok ünlü bir res-

sam, 1 ekimden 31 mayısa, deve tüyü gocuğunu sırtına, lacivert beresini başına geçirip "Mangal" adlı piposunu ağzına almadıkça, yer yerinden oynasa Beyoğlu'na çıkmazdı. Yıllardan beri ilk kez Mangal'ı evde bıraktı, nedenini soranlara da Hayristanlı uğraştasının yastıksız yatırılmasını protesto ettiğini söyledi. Ne var ki, grev grevi, protesto protestoyu yapana yarar sağlamaktaydı yalnızca: en azından görünüşte, Zübeyri'ye bir yararları dokunmuyordu; tam tersine, günden güne sarpa sarıyordu ünlü ressamın işleri. Uzmanlar en sonunda yapıtının gizini de çözmüşlerdi. En azından başsavcının demeci bu yöndeydi:

"Bu ressam bozuntusu Hayristan parasının değer yitirdiğini anlatmak istiyor", diyordu. "Çünkü, bakıldığı zaman açıkça görülür ki, bu berbat tabloda her yuvarlak bir beş rakamını simgeliyor: küçük yuvarlak beş kuruş, büyük yuvarlak beş lira. Sanık bunları iç içe yerleştirmekle beş liranın beş kuruşluk değeri kaldığını söylemek istiyor. Sonra, bakıldığı zaman açıkça görülür ki, küçük yuvarlak ak, çevresindeki halkaysa karadır: böylece, küstah adam paranın ortasından delindiğini anırtıyor bize. Yuvarlakların çevresindeki dalgalara gelince, paramızın sözde düşüşünün hep sürmekte ve bu düşüşünde bütün Hayristan ulusunu da arkasından sürüklemekte olduğunu anlatmak istediğinden kimsenin kuşkusuz olmasın."

Başsavcının yorumuna Hayristan basını da, Hayristan'ın sanat uzmanları da hayran kaldılar. Tablonun anlamı "yasal" kesinlik kazandı. Zübeyri'nin geleceği de belirlenmiş oldu böylece: ipe gitmeyecekti, ama yıllar yılı içerde yatacaktı. Bereket versin, Hayristan'da kahramanlar da vardı: kahramanlar, hiç beklenmedik bir zamanda, Zübeyri'yi kurtardılar.

Zübeyri, elleri arkasından kelepçelenmiş, yargılanmaya götürülüyordu. Jandarmalar çevresinde halka olmuşlardı. Birdenbire jandarma halkasını daha büyük bir halka sardı. Bakanların gözlerinde Zübeyri'nin ünlü tablosu canlandı bir an, sonra büyük halka daraldıkça daralarak küçük halkayı dağıtıp odağa ulaştı, sonra birdenbire dağılıverdi. Dağılış o da-

ğalış, ortada ne Zübeyr  kalmıştı, ne polis, ne jandarma.

Bu olaydan beş gün sonra, Hayristan polisleri ülkenin dört bir yanında fellik fellik Zübeyri'yi ararken, mutlu bir haber dünyayı yerinden oynattı: Zübeyri Amerika'daydı! Açlık grevleri, imza goygoyculukları, bildiriler, gövde gösterileri sona ermişti artık, korkular, kinler bitmiş, sanat evreninde barış başlamıştı. Hayristan'ın yüksek yönetim basamaklarındaki işten el çektirmeler bir yana, haberler hep iyi haberlerdi: "Zübeyri durmamacasına aklı karalı, halkalı noktalı resimler yapıyor", diyordu gazeteler; "Zübeyri yuvarlak sayısını beşe çıkardı, ona çıkardı, Zübeyri'nin hızla ürettiği yapıtlar kapışılıyor", diyorlardı; "Petrol kralı yüz yuvarlaklı bir tablo ısmarladı Zübeyri'ye, demir kralı bin yuvarlaklı bir talo konusunda pazarlıklarını sürdürüyor", diyorlardı; "Zübeyri bir Cadillac daha aldı, k şklerine bir köşk daha ekledi", diyorlardı; "Zübeyri boş zamanlarını hoş geçirmesini biliyor: son günlerde sık sık Hollywood'un gözde yıldızlarından biriyle görülmekte, yakında dünya evine girmesi kimseyi şaşırtmamalı", diyorlardı; "Zübeyri büyük sanatçı, büyük insan, ayrıca çok alçak gönüllü: gazetecileri kovmuyor", diyorlardı. Yalan değildi, gerçekten alçakgönüllüydü Zübeyri, gazetecileri kovmuyordu. Kovmak şöyle dursun, her yeni köşkünde yeni bir basın toplantısı düzenleyerek büyük bir açık yüreklilikle gazetecilerin sorularını yanıtlıyor, gene büyük bir açık yüreklilikle, o sırada kafasına takılan değişik sorunlardan sözediyordu. Ama bir sorun vardı ki, her basın toplantısının sonunda bir kez daha vurgulamadan edemiyordu:

"Amerika büyük bir ülke, her şeyini beğeniyorum, ama bir kusuru var ki, akıl erdirmek olanaksız: birden fazla kadınla evlenmeye izin vermiyor", diyordu. "Bunca para kazanayım da tek bir kadınla yetineyim, olacak şey mi! şimdi her k şk mde bir başka karım olabilmeliydi benim. O zaman daha çok çalışır, daha çok para kazanır, daha çok vergi verir, dünya resmine daha çok katkıda bulunmuş olurdum. Haksız mıyım?"

HANEY YAŞAMALI

-Haney öldü. Ama ben "Yaşayacak", diyorum var gücümle, "Yaşamalı", diyorum. Bunu söylerken de ölümden sonra diriliş dedikleri, öbür dünya dedikleri kavramlar, cennet, cehennem gibi masallar aklımın ucundan bile geçmiyor. Ben kendimi bildim bileli böyle şeyler üzerinde kafa yormaya yanaşmadım. Bu dünyanın sorunları yeterdi, çözemeyeceğimi önceden bildiğim sorunlar üzerinde kafa patlatmam budalalık olurdu. Bu değil benim demek istediğim. Ben, "Haney Yaşamalı", derken, yeryüzünde, insanların arasında olmasa da dilinde, belleğinde, türküler gibi, kitaplar gibi yaşaması gerektiğini belirtmek istiyorum. Haney dilden dile dolaşmaya, övülmeye değer bir kadındır, Haney'in hakkı bu. Haney'e karşı işlediğimiz günahları ödemeliyiz. Biz Haney'in değerini bilemedik.

Ali Rıza o ölmeden kaç yıl önce söylemişti. Unuttunuz mu? Birçoklarınız oradaydınız. Konuşacak bir şeyimiz kalmamıştı. Yoldan gelip geçenlere bakıyorduk. Öbür masalarda tavla ya da pişpirik oynuyorlardı. Uluk Osman da barakanın dibinde demleniyordu hani, bir yandan içiyor, bir yandan kendi kendine sövüp sayıyordu. O sırada Haney kahvenin önünden geçmişti. Dünmüs gibi belleğimde geçişi. Her zamanki geniş, mavi tumanını giymişti, zıbını parça parçaydı, renk renk yamalar altında görünmez olmuştu iyice. Başına da poşu yerine kirli bir çaput sarmıştı. -Öldüğü zaman da bu rezil paçavraılar varmış üstünde.- Haney'in durumu Ali Rıza'ya dokunmuştu. Ali Rıza ona benim verdiğim değeri vermese de insan çocuktuk, iyi yürekliydi. "Utanın, arkadaşlar", demişti, "Haney'e bakın da insanlığınızdan utanın! Bu kadın böyle mi dolaşmalı şimdi? Hepimize emeği geçti, hepimiz

elinde büyüdü. Şimdi bunu unutacağız, üstelik gelip geçtikçe acıklı duruma bakıp güleceğiz, öyle mi?" Evet, tam böyle söylemişti. "Çok şükür, hepimiz adam olduk", demişti sonra, "bir oyunda iki buçuk kâğıt birden veriyoruz da kılımız kıpırdamıyor. Her birimiz beşer lira versek, Haney bu yoksulluktan kurtulur, hiç değilse son günlerinde biraz rahat eder. Yapalım bunu, arkadaşlar, ilk beşlik benden!" Cebinden yeşil bir beş liralık çıkarıp atmıştı ortaya. Saçma bir şey yapmış gibi gülmüştünüz hepiniz. Övünmek gibi olmasın, ama bir ben gülmemiştim. Bir de Ali Rıza'nın kendisi. Gülünecek bir şey yoktu ortada, Ali Rıza yerden göğe haklıydı: Haney, toprağı bol olsun, iyi kadındı.

Ali Rıza'ya güldüğünüz gibi bana da gülmeyin şimdi, "İyi olsa orospu mu olurdu?" demeyin, bırakın bu saçma düşünceleri! İsterseniz, sizin kendi mantığınızla bakalım işe, bakalım da bu meslekten apartman dikenleri, bizim bir yılda kazanamadığımızı bir gecede kaldırıverenleri düşünelim. Sizden, benden çok daha fazla sayıldıklarını da unutmayalım. Haney'in durumu daha mı aykırı? Sonra, bir şey söyleyeyim mi size: orospular ucuzlaştıkça iyileşir. Haney ucuz olduğu kadar da iyiydi. "Pahalı olsaydı, hava alırdı", demeyin, almazdı. Piyasayı on beş kuruştan yirmi beş kuruşa, hatta elliye, yetmiş beşe çıkarabilirdi pekâlâ. Ama bunu yapmamıştı. Her şeyin ateş pahasına çıktığı günlerde en insafli zammı o yapmıştı: on kuruştan on beş kuruşa çıkarmıştı yalnızca. Çocukları mağdur etmek istememişti. Bu yüzden, geçinmek için başka işler tutmak zorunda kalmış, evlere su taşımaya başlamıştı. Hepiniz biliyorsunuz, yaşamının sonuna dek sürdürdü bu ikinci işi. Bizim hatırimız için! Evet, böyle, bizim için yaptı bütün bunları. Biz bunların altından kalkamadık, borcumuzu ödemesini bilemedik.

Ölümüne gülenler bile çıktı. Oysa ölüm derler bunun adına, bugün onu bulduysa, yarın seni bulur, bir bakarsın, iki eli yakandadır. Ölümüne gülünmez, ölüm alaya alınmaz, hele böyle bir ölüm, böyle bir insanın ölümü hiç alaya gelmez.

Geçmiş günleri unutmayın, on iki, on üç, on dört, on beş yaş-larınızı bir anımsayın bakalım! O zamanlar hiçbiriniz "dağın ayısı" demezdiniz ona, yaşlılığı, kirliliği, çirkinliği, çöpür yü-zü mideleri bulandırmazdı. Onun sözü edildi mi bütün göz-ler büyüdü. Bedenler tatlı tatlı ürpermeye başlar, en çekici oyunlar bile unutulurdu, köşelere çekilip Haney'i anlatırdı-nız birbirinize. Hem de saatlerce. Söz bir kez Haney'den açıldı mı sonu gelmezdi. Haney baş ereğinizi o günlerde.

Geceleri düşünsenize, geceleri! Geceleri unuttuk mu? Gecenin ortasında uyanınca Haney'i düşün'e düşün'e sabahla-maz mıydınız? Ayıptır söylemesi, bizim kasabamızda ana ba-ba, ebe dede, çoluk çocuk hep aynı odada, bir arada, ikişer, üçer, yere yapılmış yataklarda yatarlar, her şey bir odada olur ve bizim kasabamızda beş yaşındaki çocuk bile her şeyi bilir, on, on beş yaşındakiler haydi haydiye bilir. Diyeceğim, hemen hepinizin doğacak kardeşleriniz ana rahmine düşer-ken birden uyanıverdiği olmuştur. Böyle zamanlarda Ha-ney'den başkası düşünülebilir miydi? Haney'i düşünerek ya-taklarınızda bir o yana, bir bu yana dönüp durmaz mıydınız?

Ya bayramlar? Bayramları unuttuk mu? Daha horozlar bile ötmeden bütün gözler açılıverirdi. Güneş iple çekilir, "Sabah bir olsa!" denirdi, "Şu gün bir doğsa!" denirdi. Ufuk-lar aydınlanmaya başlardı yavaş yavaş, arkasından türkçe ezan okunur, yorganlar atılıverirdi. Analar abdest aldırırlar-dı. Babalarla bayram namazına gidilirdi. Hoca vaizi uzattı mı kızılırdı, hiç bitmeyecekmiş gibi gelirdi sözleri. Ama vaiz de, namaz da her şey gibi biterdi. Koşa koşa evlere dönülür-dü. Etli pirinç pilavları mideye indirildikten sonra sokağa koşulur, ev ev dolaşıp el öpülürdü. Eli öpülenler para verdi mi sevinçten uçardınız. Avcunuza sıkıştırılan para azmış, çok-muş, önemi yoktu. Önemli olan toplamın on beş kuruşu bul-masıydı. Kuruşlar ikide bir sayılırdı. Bütün bunlar niçindi, anımsamıyor musunuz? Nasıl anımsamazsınız? Çocukluğu-muzun bayram günleri düşünülür de Haney hiç akla gelmez mi?

Evinin, daha doğrusu kümesinin önünde nasıl sürü sürü dolaşırdınız öyle! İçeri girmeye can atardınız. Ama bayram günleri başka günlere benzemezdi, on beşi tamamlayan Haney'in kapısına koştuğundan, tam bir bayram yeri olurdu kapının önü, arı kovanına dönerdi. İçeri girmek başlı başına bir sorundu. Büyükler küçükleri kovarlar, yaşıtlar durmadan dalaşırlardı. Haney de kavgayı hiç sevmezdi, kızardı size, iyice tepesi atınca da, "Yeter artık, yorulдум, yarın gelin", diye bağırdı. Yalvarmaya başlardınız. Kapısından ayrılamazdınız. Bir gün bir ömür gibi görünürdü gözünüze. "Biz ettik, sen etme, Haney", derdiniz. En sonunda gönlünü etmenin bir yolunu bulurdunuz. Yalvarmaya başladınız mı yumşayıverirdi. Paraya düşkün olduğundan değil, yufka yürekliliğinden, sizleri çok sevdiğinden. Bilirsiniz, çocuklardan başkasını almazdı, yeri göğü bir araya da getirselер, büyükler giremezlerdi o karanlık odaya.

Düşlerinizi bu karanlık oda renklendirdi yıllarca. En çok merak ettiğinizi, en çok istediğinizi bu karanlık odada gördünüz.

Haney yumuşacık bir sesle konuşurdu, hep tatlı sözler söylerdi. İçeriye girdiniz mi bir tuhaf olurdunuz gene de, başka bir insan olurdunuz, korkunç başınız dönerdi. Haney sizi rahatlatmak için elinden geleni yapar gibi görünürdü ya aynı korkunç baş dönmesiyle çıkardınız yatağından. Sonra, gün ışığına çıkınca, yeniden doğmuş gibi olurdunuz. Hiç kuşku yok, Haney'in istediği de buydu, kafaları yapışkan düşüncelerle dolmuş mahalle çocuklarına gözlerinde öylesine büyütüklerinin hiç de öyle umdukları gibi olmadığını göstermeyi amaç bilmişti. Karanlık odada duyulan bulantıya, karanlık odadan çıkılınca kavuşulan esenliğe karşın, Haney'e yeniden gidenler çoktu, ama düşlediklerinin önemsizliğini anlayanlar da yok değildi.

Haney'in büyüklüğü burada işte. İşte bunun için "Haney yaşamalı!" diyorum. Karanlık ve iğrenç bir odada, katlanılmaz kokusuyla, kirli paçavralarıyla, çöpür yüzü, nasırlı el-

leri, kösele ayaklarıyla, önemlinin önemsizliğini göstermeye çalışmıştı sizlere, sizlere sözleriyle değil, bedeni ve devinile-riyle, "Açın gözlerinizi, aptallar!" diye haykırmış, bütün yaşa-mını bu yolda harcamıştı. Bunun için yaşamalı bu kadın. Bü-yük insan diye adlandırdığımız nice benzerlerinin, örneğin kötü politikacıların durumuna düşmemiş, yaptıklarıyla övün-meye, göğsünü kabarta kabarta kendi önemini anlatmaya kalkmamış, yaptığıının önemini kendi bile düşünmeden, pey-nir ekmek yer gibi yapmış bu kadın yaşamalı. Soğuk bir kış gecesinde, o karanlık odada, yapayalnız ölmesi, şehitler gibi kefensiz gömülmesi yüzümüzü kızartmalı, ona bir kefen bile almadığımız için yerin dibine geçmeliyiz. Geç de olsa borcu-muzu ödemeye çalışmalı, adını dilimizden düşürmemeliyiz. Bu ermiş kadının ömrünce anlatmaya çalıştığını herkese an-latmalıyız, yaşatabildiğimiz kadar yaşatmalıyız onu.

Haney yaşamalı.

GENE AĞLATMIŞLAR KARA GÖZÜNDEN

"Neden susuyorsun? Söyle, neden susuyorsun?" diyor-
du.

Söyleyeceklerim çoktu, bitmezdi. Hepsini söylemek istiyordum, söyleyemiyordum. Yüzüne bakıyordum, gözlerinin içine bakıyordum yalnız. Yüzünde de, gözlerinde de sevgiye benzer bir şeyler vardı. Bir gün olur silinirdi, ama şimdi gerçektir. Alıp vereceğimiz bir şey yoktu, bir çıkarımız yoktu da ondan. Yoksa böyle bakmazdı her zaman, nerde, gözlerinde böyle dostluk parlamazdı, böyle sorup durmazdı:

"Neden susuyorsun?"

İnsanlar oturup konuşurlardı. Benim de düşüncemi sorarlardı bazı bazı. Bütün konuşulanlara aklım ererdi. Çok şeyler söyleyebilirdim, sözlerimi dinletebilirdim. Konuşmak içimden gelmezdi. Susardım.

"Gene neden susuyorsun?" diyordu.

Gene gözlerim dalıyordu. Bir yüz geliyordu gözlerimin önüne, kirlenmiş, yıpranmış, gene de öpülüp koklanıp baş tacı edilmiş kâğıt paralar dünyasından. Onu hep böyle görmek mi, yoksa silmek mi istiyordum, bilmiyordum. İçimde bir yerler sızlıyordu. O da görüyordu bütün bunları, belki anlıyordu da.

"Konuşsana!" diyordu.

O yüz yeniden yaklaşıyordu, elimi uzatınca tutabileceğim kadar yaklaşıyordu, ama elimi uzatır uzatmaz siliniverecek, gene kâğıt paralar dünyasına dönecekti, biliyordum. İçimde bir boşluk büyüyordu durmadan. İçimdeki boşluğa gömülüyordum, düşlerim, düşüncelerim boşlukta kalıyordu. Başım dönüyordu. Kırk insanın ortasında başım dönüyordu.

Kırk insanın otuz dokuzu çocuktı, yüzüme bakıyorlardı. Biri büyüktü, yakamdaki düğmeleri çözüyordu. Çamaşırlarımı çekiştirip bakıyordu. Kaşları çatılıyordu birden, elleri daha sıkı kavrıyordu yakamı, çekiyordu. Korkunç bir gülümseme yayılıyordu yüzüne, sarı dişlerini gördükçe içim ürperiyordu.

"Böylesini hiç görmemiştim, bakla kadar!" diyordu.

Yüreğim göğsümü parçalamak istercesine çarpmaya başlıyordu. Başımı eğip bakıyordum. Yakamda kocaman bir bit yürüyor, sırtı kıpkırmızı parlıyordu.

"Bakla kadar!" diyordu adam.

Çocuklar kahkahalarla gülüyorlardı. Gittikçe genişliyordu adamın ağzı, kulaklarına varıyordu. Ben gittikçe küçülüyordum. Adam korkunç büyüyordu.

"Bu mereti böyle nerde büyüttün, keleş?" diyordu.

Çocuklar kahkahalarla gülüyorlardı. Sobada odunlar çıtırdıyordu. Başımdan aşağı soğuk sular dökülüyordu benim, üşüyordum, ölümüne üşüyordum. Kulağımda kahkahalar uğulduyor, adamın sözleri çınılıyordu: "Bakla kadar! Bakla kadar! Bakla kadar!" Bakla kadar değildi, bütün bitler gibi bir bitti. Gizlenecek bir yer arıyor, iç gömleğimden aşağı yürüyordu.

"Git, değiştir çamaşırlarını", diyordu adam. "Ananın bitlerini okula getirme bir daha!"

Üşüyordum, dişlerim birbirine vuruyor, dizlerim titriyordu, hep önüme bakıyordum. Omzumdan tutup itiyordu adam, kapıyı gösteriyordu:

"Gitsene, ne duruyorsun?"

Kahkahalar ardıma düşüyordu. Ağlamak geliyordu içimden, ağlayamıyordum, gözyaşları gözlerimde donuyordu. Yel yerdeki karları havalandırıp döndürüyor, kahkahalarla karıştırıp yüzüme çarpıyordu. Olduğum yerde duruyordum. Bitin kıpkırmızı sırtı gözlerimin önüne geliyordu. Bedenimde bir kaşıntı başlıyor, her yanıma kemiriyordu. Koşmaya başlıyordum. Ayakyoluna koşuyordum, arkamdan gelenler varmış gibi, yakalayıp öldüreceklermiş gibi sürgülüyordum

kapıyı. Ne yaptığımı bilmeden soyunuyordum. Kapının üstünden karlar giriyor, çıplak omuzlarımın üstünde eriyordu. İç gömleğimi tersine çevirip biti arıyordum. Dikiş yerlerini ararken ellerim titriyordu. Biti düşüreceğim diye ödüm kopuyordu, bulacağım diye ödüm kopuyordu. En sonunda bir kırmızı nokta parlıyordu. Bakakalıyordum. Kırmızı nokta ikileşiyor, dörtleşiyor, sonunda sayılmaz oluyordu. Kırmızı noktaların ortasına gidiyordu elim. İki parmağımın arasında korkunçluğunu, yumşak iğrençliğini duyuyordum. Sonra gene gömleğime bırakıyordum. Şaşkın şaşkın duruyordu. Korkunçtu! Yüzümde, omuzlarımda karlar ağır ağır eriyordu, iliklerim donuyordu.

"Neden susuyorsun? Söyle, neden susuyorsun?" diyordu.

Sözcükler dilimin ucunda donup kalıyordu. Küçülüyordum. Başım dönüyordu. Güçsüzdüm, yıkılıp kalıyordum kapımızın önünde. Gözlerimde donup kalmış gözyaşları boşanıyordu. Kapımızı yumruklamaya başlıyordum.

"Yavrum", diyordu adam, "ciğerim, karayazılım."

Bağrına basıyordu beni. İkimiz birlikte hıçkırıyorduk.

"N'oldu sana böyle, yavrum?" diyordu.

Susuyordum, anlatmaya gücüm yoktu. Anam anlamıyordu olanı, duymuyordu. Kendi kendimi yiyordum. Dudakları yanağımda dolaşıyordu. Bir yumup on döküyordu; yüzüme, dudaklarıma düşüyordu gözyaşları; tuzluydu, yüzümü buruşturuyordum.

"N'oldu sana böyle, yavrum?" diyordu.

Gene kahkahalar başlıyordu, gene küçülmeye başlıyordum. Gene bir kaşıntı başlıyordu göğsümde. Anamın ellerini sıkıyordum. Gözlerimi gözlerine dikiyordum.

"N'oldu sana böyle, yavrum?" diyordu.

"Bakla kadar!" diyordum.

Yalnız ağlıyordu, anlamıyordu.

"Donmuşun, karayazılım, aklın durmuş!" diyordu.

Ocağa tezekler dolduruyordu, aralarına çaputlar sokuş-

turup yakıyordu, kara dumanlar yükseliyordu. Dumanlar geri dönüyordu bacadan, dumanlar odamıza dağılıyor, isten kapkara mertekler daha çok kararıyordu. Tezekler çıtırdıyor, kızarıyordu. Ellerimi ateşe tutuyordu anam. Ellerimde dayanılmaz bir sızı başlıyordu o zaman, geri çekiyordum. Anam şaşkın şaşkın bakıyordu.

"N'oldu sana böyle, yavrum?" diyordu.

Birden sıyrılıveriyordum anamın ellerinden. Soyunmaya başlıyordum. Anam ellerimi tutuyordu. Kurtulup bir başka köşeye kaçıyordum. Anam gene yapışıyordu ellerime. Ben gene sıyrılıyordum, bütün çamaşırlarımı çıkarıyor, gömleğimi göğsüme bastırıp öylece duruyordum. Anam yerinden fırlıyordu.

"Sen dondun, karayazılım, dondun!" diyordu.

Köşede yığılı duran yataklara koşuyordu sonra, hepsini birden kucaklayıp pencerenin dibine getiriyor, yorganları üst üste yığıyordu. Sonra gene yapışıyordu ellerime, gömleğimi alıp fırlatıyordu. Yatağa götürüp yorganların altına sokuyordu beni, elini alnıma koyuyordu.

"Felek! Felek!" diye inliyordu. "Yanıyor yavrumun alnı, Felek!"

"Donuyorum, ana!" diyordum.

"N'oldu böyle, yavrum?" diye soruyordu.

"Bakla kadar, ana!" diyordum. Ama anlamıyordu bir türlü, ağlıyordu yalnızca. Gömleğimi gösteriyordum. "İçinde, ana", diyordum, "değiştir dedi, ananın bitlerini okula getirme dedi, ana!"

Anam bir tuhaf bakıyordu bana, yumruğunu yere vuruyordu:

"Yalan!" diye bağııyordu.

"Yalan değil, ana!" diyordum.

"Yalan!" diyordu.

İnanmıyordu. Her şeye inanırdı anam, bütün peygamberlere inanırdı. Ama bahar günlerinde, yaz günlerinde, mahallenin kadını kızı kapımızın önünde toplanırdı. Kocamış

kadınlar başlarını gelinlerin dizlerine koyarlardı, gelinler ak saçlarını karıştırıp dururlardı. Tırnakları ikide bir çıtırdar, bit kanıyla kınalanırdı. Gelinlerin tırnakları kınalandıkça dertlenirdi anam: "Ben sana ne ettim, Felek?" derdi. "Kimse-leri dost etmedin bana, Felek! Bitler bile yaklaşıyor yanı-ma!" derdi. İnanmıyordu.

"Yalan!" diyordu.

İnanmıyor, gömleğimi önüne çekiyordu. Yatağın içinden anama bakıyordum. Deli gibi biti arıyordu. Bütün kırışıklıkları aralıyor, garip garip başını sallıyordu. Sonra birden duruveriyordu, gömleğimde bir noktaya dikiliyordu gözleri, sonra iki tırnağını birleştirip bastırıyordu. Bir çıtırtı geliyordu kulağıma. Anam gene "Yalan!" diye haykırıyordu, ama tırnağında bir kırmızı nokta parlıyordu.

"Neden susuyorsun?" diyordu.

Ne susması? Konuşuyordum, "Yalan değil, ana!" diyordum. Acılar söz olup akıyordu dilimden. Bütün söylenenler yalandı, ben içimi döktükçe bunalıyordum. Pencerede gazete kâğıtları çırpınıp şakırdıyordu. Donuyordum. Bir anda bütün günü birden yaşıyordum, anam da birlikte yaşıyordu. Anam gene ığralanmaya başlıyordu, çıldırıyordum.

Anam ığralandı mıydı ben çıldırırdım. Ağır ağır ığralanırdı benim anam, gözlerinden yaşlar boşanırdı, arkasından duyulmadık türküler. Anam ozandı, dertlendi mi zehir gibi dile getirirdi derdini, dayanamazdım, ağır ağır ığralanmaya başladı mı soluğum kesilirdi. Gene ağır ağır ığralanıyordu, yüreğim duracak sanıyordum.

"Gene ağlatmışlar kara gözünden..." diye başlıyordu.

"Sus!" diyordum.

Başını çeviriyordu. Başladı mı kolay kolay susmazdı, bilirdim. Çırılçıplak fırlıyordum yatağımdan, var gücümle ağzına basırıyordum ellerimi, gözlerimle yalvarıyordum. Gözlerimi görünce anlıyor, yatağıma gösteriyordu. Yatağıma giriyordum. Ama hâlâ ığralanıyordu işte, dudakları hâlâ kıpırdıyordu: türküsünü içinden söylüyordu. Gene yalvarmaya başlıyor-

dum, bu kez aldırmıyordu, bildiği gibi sürdürüyordu türküsünü içinden. İçinden söylediği türküyü canevimde duyuyordum. Kulağımda kahkahalar uğulduyor, çatık kaşlı bir adam da hiç durmadan "Bu mereti böyle nerde büyüttün, keleş?" diyordu.

"Ben bir daha o okula gitmem!" diyordum.

Anam ığralanıyordu hep, dudakları kıpırdayıp duruyordu. Yorganı başıma çekiyordum. Sonra gene çıkarıyordum başımı.

"Beni neden doğurdun?" diye soruyordum.

Konuşmuyordu. Sessiz türkü kara günler gibi uzayıp gidiyordu, kesinlikle duyuyordum: anam iliklerimde, kanımda çaresizliğin türküsünü söylüyordu. Bütün düşlerimden vazgeçiyordum:

"Sen çırak ver beni,ana", diyordum, "büyük adam olmak istemiyorum."

Birden ığralanmaz oluyordu anam, dudakları kıpırdamaz oluyordu. Sonra kalkıp köşedeki sandığı açıyordu, tutup tutup atıyordu içindekileri, bir bohça, bir makas alıp yanıma oturuyordu. Bohça açılınca gözlerim kararıyordu. Anam bir top ak bez çıkarıyordu bohçanın içinden, makası eline alıyordu.

"İstemem! İstemem!" diye haykırıyordum.

Elinden makası almak istiyordum, bırakmıyordu. Önündeki beze yapışıyordum o zaman, bir ucundan o çekiyordu, bir ucundan ben, uzayıp gidiyordu çekişmemiz. En sonunda bende kalıyordu bez, kollarımla sımsıkı tutarak üstüne kapınıyordum. Ama birden enseme taş gibi bir şey iniyor, sanki canım bedenimden ayrılıyor, kollarım çözülüyor, bez, apar, apak, önümden kayıp gidiyordu. Bezin üstünde makasın sesini duyuyordum, hem çok yakından, hem de çok uzaktan geliyordu.

Yemyeşil bir ırmak geçirdi evimizin önünden, yemyeşil söğüt dalları eğilirdi üzerine. İlkbaharda, sonbaharda coşar, bozbulanık akardı. Kabardıkça kabararak yatağından taşar,

yavaş yavaş duvar diplerinden, kapılardan evimize girmeye başladılar. Korkudan gözlerimiz büyüdü. Sular dizlerimize çıkardı. Kaçırarak bir şeyler arardık, fazla bir şey bulamazdık. Yatakları yukarı yüklüğe yığardık. Sonra anam kefenliğini alırdı, ben kitaplarımı, çıkıp giderdik. Anam kefenliğini bağrına basar, var gücüyle sıkardı, bir şey olacak diye ödü kopardı. En helal parasıyla almıştı kefenliğini, gençliğinden beri saklardı, ömrüydü, canıydı, ölümüydü, gözünden kıskanırdı. Makas altında parçalanan kefen sesine yürek dayanmazdı.

"Neden susuyorsun?" diyordu gene.

Konuşacak durumda değildim. Apak, yepyeni gömleği anam ısıtmış da giydirmişti sırtıma, ama ben içinde donuyordum. Kurşun gibi çöküyordu omuzlarıma, gövdeyi buz gibi donduruyordu. Çıkarıp atmak istiyordum, yırtmak istiyordum, yıllarca uğraşmış, yırtamamıştım. Bütün soğukluğuyla sarılıyor, bütün ağırlığıyla çöküyordu. Ölmeden kefen giymeye can dayanmıyordu, eziliyordum. Ölüler kefenin ağırlığını bir duysalardı! Ölüler o zaman ölürlerdi.

Susuyordum.

KELEPÇE

- Ben böyle sıkıntı görmedim! Boğazım kilitleniyor, bunalıyorum, dünya başıma yıkılıyor. Şu gök delinse de bir soluk alsam! Korkuyorum. Bacaklarım titriyor, ayaklarım birbirine dolaşıyor. Başım dönüyor. İkide bir durup önüme, arkama bakıyorum. Arkamdan gelip yakalayabilecekler, bilekleri-me kelepçe takıp sürükleye sürükleye götürecekler diye ödüm kopuyor. Gelen giden yok şimdilik. Ama gelecekler, biliyorum, Süleyman "yaparım" dedi mi yapar. "Daha söylemedim, sonra söyleyeceğim", diyor ya yalan! Söylemiştir, kaçmayayım diye böyle konuşuyor. Kaçamam ki. Nereye gitssem yakalarlar. Ben en çok dışarda yakalanmaktan korkuyorum. İçerdeyken gelirlerse, gene iyi. Açmam kapıyı, açıksa da kaparım. Onlardan önce bitiririm işimi. Onların eline düşmek istemem. Korkarım ben! Beli kayışlılardan çok korkarım. Ben eskiden beri böyleyim. Onların eline düşmek istemem. Yeter artık, fazlasını bu can götürmez. Onlar çabuk bitirmezler bu işi. Ben onlar daha kapıyı kıramadan bitireceğim, o paralar gibi parça parça edeceğim kendimi.

Didik didik ettim, parçalayabildiğim kadar parçaladım! Sonra da zengin düğünlerinde gelinlerin başından atılan küçük kâğıtlar gibi sokağa fırlattım hepsini. Yırttıkça içim serinliyordu. Atınca büsbütün serinleyecek sanmıştım. Ama olmadı. Büsbütün başıma yıkıldı dünya.

Sonra Süleyman tek tek topladı. Mendilinin içine doldurdu. "Görürsün sen, bunun cezası büyüktür!" dedi. Cezasını bilmiyordum. Ama yırtmasaydım çıldıracaktım. Tam iki gün çabaladım kurtulmak için. Ellerimde dolaştırdım durdum. Köz gibi yakıyorlardı ellerimi. Gene de herkesin önünde durup sayar gibi yaptım. En kalabalık yerlerde dolaştım.

Çalsınlar istiyordum, elimden kapıp kaşsınlar istiyordum. Kimseler ardıma düşmedi, kimseler çalmaya yanaşmadı. Hepsi de namuslu muydu bu namussuzların, bilmem ki! Görmediğim, bilmediğim bir insan elini uzatsa yeterdi, bırakıverecektim. Kurtulacaktım. Kimseler elini uzatmadı.

"Enayiliği bırak!" diyordu Süleyman. "Tesbih gibi dolaştırma şunları elinde. Bu kadar parayı düşünde bile göremezsin bir daha, sonra pişman olursun", diyordu. Bir şey söyleyemiyordum. Pertev bey de, "Hiç bu kadar para gördün mü ömründe? Al işte, uzatma!" diye bağırıyordu. Anlamıyorlardı, anlamak istemiyorlardı bir türlü. Nasıl yakıyordu ellerimi, düşünmüyorlardı. Beni nasıl deli ediyordu, bilmiyorlardı. En sonunda burama geldi.

"Yırtacağım, Süleyman!" dedim.

"Deliliği bırak!" dedi.

"Yırtmazsam deli olacağım", dedim.

"Bana ver yırtacağına", dedi.

Vermedim Süleyman'a, veremezdim. Süleyman'a vermekle kurtulamazdım. Ben hiç bilmediğim birine gitsin istemiştim. Bir türlü anlatamıyordum. "Ha yırtmışın ha bana vermişin", deyip duruyordu. Vermedim diye yaptı bu kallesliği. Süleyman eskiden böyle değildi. Şakacılığına şakacıydı, ama ne zaman başım dara gelse yetişirdi. Ebeyi de o çağırdı. Hanife sancılanmaya başlayınca elim ayağım tutulmuştu, ne yapacağımı şaşırmıştım. Süleyman'ı zor çağırdım. Sonra bir köşeye yığılıp kaldım. Hanife'nin sancıdan haykırmasına dayanamazdım. Hanife'nin başı ağrısa deliye dönerdim. Yüzü hep gülsün isterdim. Hanife'yi canım gibi severdim. Hanife'ye bir kez olsun el kaldırmış adam değildim ben. Birdenbire nasıl değiştim.

Önceleri hiçbir şey düşünemiyordum. Bebek ikide bir ağlıyordu. Hanife meme verip susturuyordu. Sonra benden yana dönüyordu. Hanife bana bakıyordu, ben Hanife'ye. Hanife'nin solgun yüzünü gördükçe içim parçalanıyordu. Ama ne Hanife bir şey söylüyordu, ne ben. Dilsizler gibiydik. Be-

bek oğlan mıydı, kız mıydı, onu bile bilmiyordum. Akşam olur olmaz bir köşeye kıvrılıyordum. Gözlerimi kapadım mı bir daha açmıyordum. Lamba ışığında Hanife'nin yüzü daha sarı görünüyordu, içim götürmüyordu.

Meyhaneye ayaklarım sürükledi beni. Sonra da olanlar oldu. Çarpıla çarpıla eve geldim. Akşamdı. Hanife bebeğe meme veriyordu. Bıraktı. Yüzüme baktı. Gözleri bir tuhaf olmuştu birden Hanife'nin. Hanife'nin her yanı titriyordu. Gene o bana bakıyordu, ben ona. Ellerim büzülüverdi birden, ellerim birden havaya kalktı. Hanife'nin üzerine atıldım, var gücümle vurmaya başladım. Bebek kucağından düştü, ağladı. Hanife bebeği bağına basıp kollarının arasında sakladı. Ben hep vuruyordum. Neresi gelirse vuruyordum. Hanife hiç sesini çıkarmıyordu. Yüzü daha çok sararmıştı. Gözleri korkunç büyümüştü, deli gibi bakıyordu öyle. Yumruğum bebeğe doğru gitti mi gözleri daha çok büyüyordu. "Vurma!" demiyordu, "Neden vuruyorsun?" demiyordu.

Bir de baktım, Hanife'nin ağzı burnu kan içinde! Ellerim tutmaz oldu, çöküverdim olduğum yere. Bebek bar bar bağıriyordu. Hanife'nin sesi hâlâ çıkmıyordu, "Of!" bile demiyordu. Sol memesi açıkta, öylece duruyordu. Sonra, uyanığım zaman, yüzünü yüzüme eğilmiş gördüm. Elini tuttum, öpecektim. Sonra birden irkildim. Sokağa dar attım kendimi. Sonra işi gücü unuttum, her gün meyhanede aldım soluğu. Her akşam çarpıla çarpıla eve döndüm; her akşam ağzından, burnundan kanlar fışkırincaya dek dövdüm Hanife'yi. Bir kez olsun sesini çıkarmadı, kaçıp kurtulmaya çalışmadı. Kollarını bebeğin üzerine gerip durdu öyle.

Bir gece, yumruğum yüzüne inerken, Hanife bir çığlık kopardı. Bebeğini bile bıraktı. Belime sarıldı. Tir tir titriyordu. Hemen sonra boğazıma bir çift zorlu el kenetlendi, geriye çekti beni. Hanife de, ben de yere yuvarlandık. Başımı kaldırıp da Pertev beyi görünce neye uğradığımı bilemedim. Garibin biriyim ben, Pertev beyden oldum olası korkarım. Ters herifin biridir, ekmeğim babasının elinde olduğundan

dikleşemeyeceğimi bilir, hep bağırp çağırır bana. Ama bu kez bağarmakla da kalmadı, tekmeler, yumruklar savurdu. Hanife bayıldı. Bebek var gücüyle bağarmaya başladı. Pertev bey, "Bir daha karıya el kaldırırsan gözünü patlatırım!" dedi. Bir şey diyemedim. "Karıya iyi bakacaksın!" dedi. Gene bir şey diyemedim. O namussuz paraları sıkıştırdı avcumda. "İstemem! İstemem!" diye haykırdım. "Hiç bu kadar para gördün mü ömründe? Al işte, uzatma! Karıya iyi bak!" dedi. Hiç bu kadar para görmemiştim ömrümde, ama Hanife'ye el parasıyla baktığım da olmamıştı. Yaşıma bakmadan, bıyığıma bakmadan, çocuklar gibi ağladım. Sonra Pertev bey çekip gitti. Paralar avcumda kaldı.

Sonra da yırttım işte! Süleyman kalleslik etti. Çok geçmeden gelirler herhalde. İçerde olursam açmayacağım kapıyı. Yakalarlarsa da ne yapayım, "Elini yüreğinin üstüne koy da sen söyle", diyeceğim kelepçeyi takana: "senin de on iki yıl çocuğun olmasaydı, bütün doktorları, bütün muskacıları dolaşsan, bütün adakları adasan, gene de bir çaresini bulamasaydın, sonra karın bir çocuk doğursaydı, sonra Pertev bey evine girse, "Şu parayı al da karıya iyi bak! deseydi, senin de aklın başından gitmez miydi, sen de parçalamaz mıydın o namussuz paraları?"

DOKUZ AY ON GÜN

Sen güzel günlerin düşünüyordun. Umut doluydu gözlerin. Gözlerin kentin üstüne bütün yoğunluğuyla çökmüş sisin, sis içinde donuk donuk donuk kıpırdayan renkli ışıkların ardında bir şeyler kovalar gibiydi. Hava da buz gibi soğuktu, titriyordun. Ama hoşnuttun, gelecek günlere güveniyordun. Duru bir genç kız sesi yankılanıyordu kulaklarında. "Hiç gelmez olur muyum?" diyordu. "Sen beklersin de ben gelmez miyim?" Gözlerinin önünde duru sesli kızın esmer yüzü vardı. Yüzü de sesi gibiydi, güzeldi alabildiğine, çocuk düşlerindeki kızlardan bile güzeldi. Sen, ta çocukluğundan beri, böyle bir kız beklemiştin, kapının birdenbire aralanıvermesini, saçları omuzlarında, gözleri gök mavisi bir genç kızın içeriye girmesini, "Nasılsın?" diye sormasını beklemiştin. Yıllar geçmişti aradan, vefasız hiç gelmemişti, başını dizlerine koyup ağlayamamıştın, "İyi ki geldin", diyememiştin. Sonra anlamıştın, gelmeyecekti. Ama sesi kulaklarında çınlayan esmer kız gelmişti. O başkaydı, yüreği de yüzü gibiydi onun, büyüdüğü evin kızı değildi sanki, sanki gökten inmişti. Başını eğip girmişti basık kapından. Hiçbir şey istememişti sende, ama her şeyini vermişti. "Hep geleceğim", demişti, gelmişti de. "Çocuğumuz da burada doğacak, ondan sonra hiç gitmeyeceğim", diye fısıldamıştı kulağına. İşte bekliyordun, hesabın tamamdı, kuşkun yoktu geleceğinden. Çoktandır görünmüyordu, ama ne çıkardı? Sancılar içinde de olsa gelecekti bu akşam, biliyordun. Gözlerini yola diktin, uzun uzun baktın. Yanakları pembe pembe bir bebek düşündün. "Adını Yılmaz koyacağım", dedin. Pembe yanaklı bebek bütün sisleri dağıtıverdi birden, karanlıkları eritti. Şıkır şıkır bir dünya doğdu içine. Gözlerini yumup gülümsedin. Ama birden irkili-

verdin, arkalarda bir yerden dertli bir türkü yükselmişti. Dinledin, samanlıkta ırzına geçilmiş bir kadından sözediyordu. İçindeki dünya sarsıldı, dertli türkü bir roman oldu kafanda, samanlıkta ırzına geçilmiş kadının sonunu düşündün, için sızladı. Ama gözlerinin önü aydınlıktı, içindeki bebek büyümeye başlamıştı. "Hela bizim Yılmaz büyüsün", dedin, "yumruğu bir sertleşsin hela! Kimsenin ırzına geçemeyecekler o zaman, babasız çocuklar doğmayacak!" dedin. Unutmuştun bile dertli türküyü, dertli türküyü söyleyen adam da çoktan susmuştu, ama *Tarlabaşı'nda bir evde, dertli türküler kadar acı bir çığlık yükseldi. Yumuk gözü, yumuk elli bir bebek doğdu ardından. Anasına Adapazarlı Mualla derlerdi, babası belli değildi. Adapazarlı Mualla ekmeğini etiyle kazanırdı, yazgısı samanlıkta ırzına geçilen kadınıninkine benzerdi. "Oğlan mı, kız mı?" diye sordu gözlerini açar açmaz. "Oğlan", dediler, gülümsedi. Adapazarlı Mualla ekmeğini etiyle kazanırdı, ama her şeyden önce anaydı, garip bir sevinç içindeydi, "Adını Satılmış koysak", dedi. Pembe yanaklı bebeğini düşünüyordun sen! Pembe yanaklı bebek büyüyordu. Büyüd k  karanlıklar ağır ağır siliniyordu, yepyeni bir dünya kuruluyordu kafanda. Soğuktan değil de seviçten titriyordun sanki. Çok uzun bir karanlık geceden sonra gün ışığına kavuşmuş gibiydin. Uzaklarda kalmış kara günlerini düşündün. Unutulmuş bir kasabanın çamurlu çarşısında tir tir titreyen, yalınayak bir çocuk geldi gözlerinin önüne, yağmurun altında gidiyordu. Koltuğunun altında gazeteler vardı, yüzü s psarı, karnı açtı, boğazına yumruk gibi bir şey oturmuştu, bağırarak istiyor, bağırıyordu, bağırmanınca da olmuyordu, kimseler bakmıyordu gazetelere, gözleri doluyor, "Allah'ım, bana yardım et", diye mırıldanıyordu. Yalınayak çocuğun acısı şimdi yalnızca bir anıydı senin için, senin de anılarla başın hoş değildi. Gelecek günlerin düşün ne daldın yeniden, yeniden doğacak çocuğunu düşündün, "Hele bizim oğlan büyüsün", dedin, "hele yumruğu bir sertleşsin bakalım: çocuklar yalınayak basmayacaklar toprağı, işleri Allah'a kalmayacak". Umut dolu gözle-*

rini yollara diktin. Yollar karanlıktı, Edirnekapı yolları daha karanlıktı. *Edirnekapı'da bir gecekondu yarın yıkılacaktı. Yıkılacak gecekondu da iki bebek dünyaya geldi, biri kız, biri oğlandı. Çekirdekten yetiştirme mahalle ebesi Mukadder cebinden bir eski makas çıkardı, göbeklerini kesti, bağırdılar. Anaları sessiz sessiz ağladı, babaları dizlerini dövdü: "Gördün mü, gördün mü?" diye inledi. "Gördün mü şu işi, Mukadder abla? Saracak çaputumuz bile yok, bir kaşık tuzumuz bile yok, iki çocuk birden, olur mu böyle? Mukadder hanım görmüş geçirmiş kadındı, "Üzülme", diye yanıtladı. "Üzülme, garip Osman'ım, üzülme, çilekeş Cevriye'nı, garip kuşun yuvasını Allah yapar, deldiği boğazı aç koymaz", dedi. Sen sesi kulaklarında çınlayan esmer kızın adını mırıldandın, özlemiyle doldu yüreğin, ağır ağır yürümeye başladın. Ellerin cebinde, gözlerin uzaklardaydı. Çoktandır yağmur yağıyordu, sıırıslıklamdın. Ayakkaplarının içine sular dolmuştu, parmakların donmuştu, ama aldırımyordun, duymuyordun, bambaşka bir dünyada yaşıyordun. Yaşadığın dünyada mevsim bahardı, yaşadığın dünya sıcaaktı, ışıklar içindeydi, maviydi, pembeydi, adını dilinden düşürmediğin sevgilinin gözleri gibi yeşildi. Ayakkapların sağlamdı, herkesin ayakkabısı sağlam, üstü başı düzgündü, gözlerinin içi gülüyordu, içleri dışları birdi. İnsanlar birbirlerini aldatmıyorlardı, kötülüğün, iki yüzlülüğün adı bile bilinmiyordu. Kısacası, herkes mutlu, herkes iyiydi yaşadığın dünyada, yaşadığın dünya yaşanacak yerdı. "Oh!" dedin. Bir kamyon geçti önünden, üstüne çamurlar sıçrattı, kendine geldin, mendilini çıkarıp yüzünü sildin. İliklerine dek ıslanmış olduğunu gördün o zaman, yağın yağmuru gördün. Güzel bir düşten uyanmış, kendini buz gibi soğuk bir yatakta bulmuş gibiydin. Ama göz kapaklarında güzelim düşün tatlılığı hep sürüyordu, kapadın. Pembe yanaklı bebek imdadına yetişti. Büyümüştü, daha da büyüyecekti, karanlık dünyayı düşlerinin dünyasına benzetecekti, insanlar insan olacak, iki yüzlülükler kalkacaktı ortadan, yüreklerin pası silinecekti. Maçka sokaklarından bir otomobil yel gibi geçti, Maçka sokakları titre-*

di. Çok geçmedi, kentin en kodaman doğumevinde bir bebek dünyaya geldi. Doğumevi yerinden oynadı, doktorlar, ebeler, hemşireler birbirine girdi. Gözlüğü altın çerçeveli, ak gömlekli bir adam, bir oraya bir buraya giden şişman bir adamım önüne geldi, göbeğinin elverdiğince eğildi, ellerini ovuşturdu, "Beyefendi, müjde!" dedi. Şişman adam yerinden sıçradı, "Oğlumü göreyim!" diye bağırdı. Yol verdiler, bir kapıdan içeri girdi. Karnısı yatağında gülümsüyordu. Karnısını kulladı, sonra bebeğe seğırtti. Bebek ağlıyordu, tutup havaya kaldırdı, "Sus, ağlama, yavrucuğum", diye başladı, "ağlamana neden yok. Sen gülme-ye geldin bu dünyaya, her şeyin önceden hazırlandı, her şeyin tamam, yavrucuğum. Ama sen elindekileri daha da çoğaltacak-sın, apartmanlar diyeceksin benim gibi, her semtte mağazalar açacaksın. Hiç zor değil bütün bunlar, merak etme, ben sana öğretirim yolunu. Aldatmayı, eğilmeyi bileceksin yerine göre, gerekince sert, gerekince yumuşak olacaksın, iki yanı idare edeceksin, diyeceğin apartmanları düşüneneceksin yalnız, gerisine boş vereceksin, anladın mı, tontonum? Ağlama!" diye bitirdi. İçini çekti, gerindin, "Gel artık, gel artık!" dedin içinden. Gelmiyordu. Beklemek yorucu şeydi, beklemek bitirirdi adamı, beklemek deli ederdı. Saatler geçmişti. Yağmur da bir türlü dinmiyordu. Titriyordun, dişlerin birbirine vuruyor, başın zonklayordu. Sesi kulaklarında çınlayan esmer kızı gözle-
rinin önüne getiriyordun, onu düşünmek yetiyordu. Onu düşün-
dün mü pembe yanaklı bebek koşup geliyordu. Büyüyordu. Yağmuru dindiriyor, geceyi aydınlatıyordu. Soğuşu da, yağmuru da, beklemenin sızısını da unutuyordun. Pembe yanaklı bebek işe başlıyordu. Nerde bir kötölük görse eziveri-yordu hemen, nerde bir haksızlık görse düzeltiyordu, yeni bir tanrı gibiydi. Kötölükten, bütün tanrıların başıboş bıraktığı kötölükten, iyiliğin, doğruluğun, güzelliğin, sevginin yüzyıl-lar boyunca birikmiş öcünü alıyordu. Büsbütün sabırsızlan-maya başlıyor, "Nerde kaldın?" diye söyleniyordun. Birden yerinden sıçradın, bir otomobil geliyordu, koşun, "Yılmaz

geliyor! Yılmaz geliyor!" dedin yüksek sesle. Sonra otomobilin ardından bakakaldın, karanlıklarda silindi. *Ertlak cadde-sinde bir apartman dairesinde bir bebek dünyaya geldi, yanak-ları pembe pembeydi. Anası yerlerin dibine geçti, çarşafı başı-nın üstüne çekti, "Adını Yılmaz koyacaktık", diye söylendi. Pembe yanaklı bebeğin büyükbabası pür hiddetti, "Susturun", diye bağırdı, "susturun şu piçi!" Susturacaklardı, her şey önce-den tasarlanmıştı. Olan olmuştu bir kez, küçük hanım bağış-lanmıştı. Ama büyükbaba Mahmut efendi, "Velet yaşamaya-cak!" demişti. Pembe yanaklı bebeği susturdular, bir daha işitil-medi sesi. Sen hep bekliyordun. Yağmur dinmek bilmiyordu. Deli dolu bir yel esiyordu, buz kesiyordun. Ama hoşnuttun. Umut doluydu gözlerin, gözlerinin içi gülüyordu. Gelecek günlere güveniyordun.*

YASTIK

- Ellerini, ayaklarını öpeyim, "Türkü söyle", diyorsan söyleyeyim, borcun varsa ödeyeyim, düşmanın varsa öldüreyim, "Öl" de öleyim, ama o masalı anlatma, dinlemeyeceğim. "Dinle", diye dayatırsan kadehimi yere çalıp gideceğim, bir daha yüzüne bakmayacağım. Parasız kalıp da "İki buçuk lira borç ver", diye yalvardığın zaman başımı çevireceğim. "Gel, gidip içelim", diye çevremde dört döndüğün zaman "Git, yalnız başına zıkkımlan!" diyeceğim. Bıktım artık! Yalvarırım, gel bir daha anlatma, ya da değiştir. Gel yeni bir masal uydur, kardeşlik. Eskisinden gına geldi, eskisi sıkıyor artık, deli ediyor, nasıl içim burkuluyor, bilmiyorsun. Dinledikçe bıçak gibi bir şeyler bükülüyor yüreğimde. Hem en küçük noktasına dek biliyorum artık, en küçük noktasına dek ezberledim. Gene uzun uzun içini çekeceksin, garip garip gözlerin parlayacak, koltukların kabarcak, başlayacaksın. Şu canım akşam da zehir olacak.

"Hele bir düşün", diyeceksin, "hele bir gözünün önüne getir". Düşüneceğim ben de, gözlerimin önüne getireceğim. Gözlerimin önünde sen bütün zavallılığınla, bütün pısrıklılığınla ilerleyeceksin. Ne kadar konuşsan boşuna. İngiliz ipliği, kahverengi giysiyle göremeyeceğim seni, şimdi nasılsan öyle göreceğim. Yakası yağ lekeleriyle kaplı şu kirli ceket gelecek hep aklıma. Neyse, bütün fiyakanla ilerleyeceksin, kraliçe ardından koşacak, kraliçenin güzelliği düşüncede bile gözlerimi kamaştıracak. Kraliçe ardından koşacak, kolunu tutacak, "Ahmet", diyecek en tatlı sesiyle. Döneceksin, gözlerinin içine bakacak, sen yüzünü başka yana çevireceksin.

Yumruğumu var gücümle masaya vuracağım. "Kes artık!" demek isteyeceğim ya diyemeyeceğim. Ali Kenar gibi

gülmeyeceğim. Mahmut gibi erkekliğinden kuşkulananmayacağım. Felek hiçbir şey vermemiş bana, yalnız körolası bir yürek vermiş. Yüreğim fiyakanı bozmama elvermeyecek. Bir kez başladın mı susturamayacağım. "Enayilik etmişin", diye söyleneceğim. İşitmemiş gibi davranacaksın. Koltukların kabarcak, "Ya o geceye ne dersin?" diyeceksin. "Bir düşün..." Sen anlatacaksın, ben düşüneceğim. *Madame Bovary* filmindeki valsi çalacaklar, çarkıfelek gibi döneceksiniz. Kraliçe utanmasa öpecek seni, incecik elleri omzuna yapışacak, sıkacak. Kabak gibi bir söz söyleyeceksin: "Canımı acıttın!" Ben kendi kendimi yiyeceğim. Kendi kendimi yemekten başka bir şey gelmeyecek elimden, körolası yüreğim bırakmayacak. Susturamayacağım seni, ister istemez kendim susacağım. Ama tangodan başka dans bilmediğini nasıl unuturum? Tangodan başka dans bilmediğin aklıma gelir de nasıl içim sızlamaz, nasıl deli olmam, söylesene! Hiçbir zaman sormadın içimden geçenleri, inanıp inanmadığımı sormadın, anlatırken unuttuğun acıların yumruk gibi boynuma indiğini hiç düşünmedin. Hiçbir zaman da düşünmeyeceksin. Masalın bir türlü bitmeyecek, ama ben bittim. Yalvarırım, anlatma bir daha, ya da değiştir!

Biliyorum, şu dünyada hiçbir zaman yüzün gülmedi. Anan karı bir zıpır bulup kaçtı. Baban olacak adam başka bir karı getirdi. Gelen karı anan karıyı arattı. Mahallede çocuklar canına okudu. Okulda hocalar kulaklarını büyüttüler. Matematikten de hiç çıkmazdın, en kazık soruları sana sordular. Hiçbir yerde dikiş tutturamadın, hiç kimse seni sevmedi, dostların üstüne basıp geçtiler. Şu süt dökmüş kedi durumundan hiçbir zaman kurtulamadın kısacası, tuttuğun dallar eline geldi hep. Kala kala bir resimle koca bir yalan kaldı geriye. Hani bazı insanlar vardır, hiçbir şey yapmamış olmanın acısıyla zehirlidir yürekleri, yapa yapa okuması yazması olmayanların bile yapabileceği bir şey, bir çocuk yapmışlardır, hep bu çocukla övünürler, sen de öylesin. Bu resimle bu yalan da olmasaydı yaşayamazdın, biliyorum. Ama artık bende

sabır kalmadı, dayanamıyorum, içtiğim zehir oluyor. Ben de insanım, kardeşlik, benim sabrımın da bir sınırı var. Bir olmadı, beş olmadı dinlediğim, yıllar boyunca dinledim. O kadın çoktan kocadı, ben hâlâ dinlerim. Hâlâ "Gözlerinin önüne getir", der durursun, getiririm. Bütün gençliğiyle, bütün güzelliğiyle arkandan koşar, sen yüz vermezsin.

Bir akşam evindesin gene. Deniz uzaktan uzağa uğulduyor. Pencereden ay görünüyor. Yatağın rahat. Yüreğin mutlulukla vuruyor. Sonra birden kraliçe sere serpe içeriye giriyor. "Bir eksiğin kaldı mı?" diyor, yanıt vermene zaman kalmadan yatağına giriyor. Sen hemen araya bir yastık koyuyorsun. Yüz vermiyorsun. Hiçbir zaman yüz vermezsin, ama elin hemen cebine gider, kocaman bir çıkın çıkar ortaya. Tabaklar, kadehler geriye itilir, üst üste sarılmış kâğıtlarla dolar masanın üstü, en sonunda o resim çıkar. Bunca içki sofrasından en ufak bir yara almamıştır, aldığına nasılsa öyledir, en küçük bir leke bile, parmağının izi bile yoktur üstünde. Öyle bir tutarsın ki! "Bunu yalnız benim için çekti", dersin, "başka hiç kimsede yoktur bu resim". Ama ben o resmin bütün gazetelerde çıktığını bilirim. Bilirim ya ne yapayım? Söylesem bile duymazsın. Bir daldın mı kolay kolay gelemezsin kendine, o resimden başka bir şey görmezsin. Neden sonra bana da gösterirsin. Bakarım, ne diyeyim, bitirim karı! "Yazısını oku!" dersin, yüksek sesle okuyayım istersin. Dedim ya, kıramam seni, okurum: "Ahmet'e sevgiler, sevgiler, sevgiler..." Sonra imza. "Üç kez", dersin. "Üç kez", derim. "Ve üç nokta", dersin. "Üç nokta", derim.

Ama bundan sonra demeyeceğim. O resmi bir daha gözüm görmesin, bir daha çıkarırsan, yırtacağım. Tutunacak hiçbir şeyin kalmasa da ne yapayım? Gerçekleri senin gibi çabucak unutamıyorum. Bir gerçeği, bir de senin sözlerini düşünüyorum. İnsanlardan iğreneceğim geliyor. O alçaklar sana oyun oynadılar, her zamanki gibi dalga geçtiler seninle. Alıp götürdüler, o kadının yanına oturtular. Yarım saat kalıp gibi oturdun. Bir sürü şey sordu sana, ya "Evet", ya "Ha-

yır", diye yanıtladın. Hep güldü. Sonra da o resmi verdi eline. Yaptığı hoppalığın sonunu düşünmedi, bütün bir yaşamı bir masala dönüştürdüğünü düşünmedi.

Bir daha yüzünü görmedin. Ama bu kadarı yetti sana, bir resimden koskoca bir serüven çıkardın. Üç ay sonra yağlı bir kuyruk bulup evlendi. Ama senin masalında tam yedi yıl evlenmedi, tam yedi yıl ardından koştu, tam yedi yıl her şeyi vermek istedi sana. Sen yalnız tinini istedin. Platon işi aşktan söz açtın kadına. Kısacası, yedi yılda bir gün olsun edemedi gönlünü. Ben de tam dokuz yıl dinledim durdum. Bundan böyle dinlemeyeceğim. Dokuz yıldan sonra zor geliyor. Bitsin artık bu pis öykü, kardeşlik, bu resim kalsın artık ortadan.

Yalan değil, şu dünyada bir çift mavi göz için yaşanabilir, para için, alkış için, erişilmez ülküler için yaşanabilir, bütün yaşam bir dizeye adanabilir. Yaşamının her türlü güzeldir, ama kokmuş bir yalana koca bir yaşam verilmez, kokmuş bir yalanla geçen yaşam yaşam olmaz, kardeşlik. Platon işi aşkın sözünü ettin mi kuduruyorum. Platon'u senin kadar ben de bilirim. Platon o ünlü aşkla coşarken parlak delikanlılarla doluydu çevresi, felsefe, geometri öğretiyordu. Platonculuk senin neyine gerek? O adamı sil artık defterden, gözlerini aç da bir çevrene bak, çevrendeki insanlara bak bir, kardeşlik. O resmi at bir köşeye, bütün o kokmuş kitapları kafandan çıkar, kendin uydurup kendin inandığın yalanları unut. Bak, bütün insanlar nasıl yaşıyorlar! Sen de biraz insan gibi yaşa. Bak, kadınlar ne şirin! Kraliçe gibi değil hiçbir, ama onların da güzel yanları var. Biliyorum, metelik yok cebinde, Amerikalı oyuncuların hiçbirine benzemiyorsun, ama oturaklı bir burnun var, boyun uzun değil, ama kısa da denmez, seni de bir seven bulunur elbet. Gel, şu düşler dünyasını çıkar kafandan.

Yalvarırım, hiç değilse değiştir şu masalı. Yaşamında yapmadığın masalında gerçekleşsin. Tinine boşver şu karının, sevicecek tin ararsan zor bulursun, dişiliğini sev, kardeş-

lik! "Bir düşün, bir düşün", deyip duruyorsun, ama düşündüm mü deli oluyorum. Gene kalabalık bir yerde, *Madame Bovary* filmindeki valsi çalıyorlar. Sen elin yüzünde oturuyorsun, kraliçe yanıbaşında, "Dansedelim", diyor, "Boşver", diyorsun. Sonra cıvı cıvı bir genç kız dikiliyor önüne, seninle dansetmek istiyor. Onu da tersliyorsun. Kraliçe biraz içmiş o akşam, artık dayanamıyor, "Aptal", diye bağırıyor, "yedi yıldır beni yiyemedin, bari şu gençleri ye!" diyor. Kalkıp gidiyorsun. Bir daha da dönmüyorsun, bütün mektuplarını yanıt-sız bırakıyorsun.

Yalvarırım, başka türlü bitsin şu masal. Bir dahaki anla-tışında yalnız başına gitme, hiç değilse yedi yıldan sonra aklın başına gelsin, kraliçeyi de birlikte götür, yedi yıllık gecikmeden sonra yap şu işi! Aradaki şu yastığı kaldır! Cumhuriyet kurulalıberi çok kraliçeler seçildi, paraları çok olanlar kapıştılar, hiçbirinin aklına araya yastık koymak gelmedi. Yalvarırım, artık sen de kaldır şu yastığı. Böyle sürüp gitmesin masal, değişsin artık. Hiç değilse masalında adama benze, hiç değilse masalında çemberleri kır, masalında çıkar yaşamın tadını. Gel, yap dediğimi artık. Güç bir şey değil bunu yapmak. Matematik dersine kalkmayacaksın, müdürün karşısına çıkmayacaksın, hiç kimseden iş istemeyeceksin, borç istemeyeceksin, fazla fazla bir yalanı değiştirecek, başka bir yalan söyleyeceksin. Yalvarırım, şu masalı değiştir.

YENİ GELİN

Şimdi akşam.

Hancı dursun ovaya bakıyor. Ovanın üstüne bir toz çökmüş, bulut gibi, ötelerde bir şeycikler seçilmiyor. Gene de bakıyor hancı Dursun, gözlerini uzaklara dikeyor. Ahır da, yataklar da bomboş. Bunun için yolda yolcu görmek istiyor. Sonra bir karaltı görüyor, duramıyor, tozlu yolda yürümeye başlıyor. Karaltı bir eşek. "Tıpış tıpış bizim hana geliyor", diyor hancı Dursun. Ama yolcusuna akıl erdiremiyor: yolcu tuhaf tuhaf sallanıyor semerin üstünde, ne ölüye, ne diriye benziyor. Hancı Dursun biraz daha yürüyor. "Tamam!" diyor, "Elembey'den geliyor. Elembeyli Yusuf'un eşiği. Bana geliyor", diyor. Ama yolcusunu bilemiyor. Çok yaşlı bir kadına benziyor yolcu. Çenesi göğsüne dayalı. Başörtüsü sıyrılıp düşmüş, ak saçları darmadağın, yüzü görünmüyor. Başcağızı bir o yana, bir bu yana sallanıyor. Hancı Dursun sesleniyor: "Hişt, bacı!" Kadın ses vermiyor. Hancı Dursun ürperiyor, eşiğe doğru seğırtip önüne dikiliyor, kolları açık. "Çüş!" diyor. Eşek dinlemiyor, yana sapıyor. Hancı Dursun'u geçti, hana doğru yürüyor. Hancı Dursun arkadan bakıyor. Sonra birden var hızıyla koşuyor. Tam kapıda yetişiyor, kadının beline sarılıyor. "Tutmasam başını vuracaktın", diyor soluk so-luğa.

Eşek içeriye girdi. Kadın kucığında. Tüy gibi bir kadın, sanki içi boşalmış da bir derisi kalmış. Ama bir yanıyor, bir yanıyor, temmuz gibi! Temmuz gibi toza toprağa batmış her yanı. Basma donu düşmüş, topuklarına yığılmış. "Teyzeciğim, uçkurun kopmuş", diyor hancı Dursun. Yanıt yok. Elini yüreğine bastırdı: usul usul vuruyor. Hancı Dursun rahatlıyor. Alıp içeriye getiriyor, bir yatağın üzerine bırakıyor. Son-

ra İbrahim'i çağırıyor. İbrahim de yüreğini yokluyor önce, sonra saçlarını aralıyor: yüzü terden sıırıslıklam, şiş şiş, üzerinde benek benek morlar var. Yüzüne su serpiyorlar. İrkiliyor, gözlerini kırıyor. Karşısında İbrahim'le Dursun'u görünce bir çığlık kopardı. "Git, yaklaşma!" dercesine ellerini öne doğru uzatıyor. Yalvarıyor: "Dokunmayın! Dokunmayın!" Kedi gibi büzülüyor. "Ayaklarınızı öpeyim: yaklaşmayın!" Çatlak sesi boğuluyor, boğuk boğuk ağlıyor. İbrahim de yutkunuyor nedense. İbrahim dediğim bir tıfıl çocuk. Görsen, ağlayacak sanırsın.

"Sonra kadın, "Kilim!" diyor. "Kilim nerde?" diye soruyor. Şaşkın şaşkın bakıyorlar. Kadın hıçkırmaya başlıyor. Elembey köyünden bir heybe kil getirdi. Kasabada satacak. Üç tas kil verecek, bir tas bulgur alacak. İşte bu kili soruyor. Soruyor ya yanıtı duymuyor: bayıldı gitti. Uykusunda sayıklıyor şimdi. "Yavrularım, ayaklarınızı altını öpeyim, etmeyin", diyor, "etmeyin, bunu yapmayın". Hep aynı şeyleri sayıklıyor. "Ağzımda dişim bile yok, etmeyin", diyor. "Ağalarım, ağacıklarım, etmeyin!" İnliyor. Kan ter içinde. Bazı bazı çığlıklar koparıyor. Kalkıp kalkıp devriliyor. "Kil var, kil!" diyor. "İyi kil! Etmeyin, ayaklarınızı öpeyim! İyi kil! Günah-tır!" diyor. "Anacığım, of, anacığım!" Bir kil satıyor, bir yalvarıyor. İbrahim yumruklarını sıkıyor. Hancı Dursun yumruklarını sıkıyor. Apak saçlarına bakıyor kadının, topuklarına yığılmış donuna, yüzündeki şişlere bakıyor, "Olur şey değil!" deyip yumruklarını sıkıyor. Bilmediği, görmediği bir adama ana avrat sövüyor.

Şimdi sabah.

Kadın oturuyor. Heybesini yanına getirtmiş. Çenesini killerine dayamış. Yüzünde mor benekler dizi dizi. Şişleri azıcık inmiş.

Hancı Dursun yanibaşında.

"Gel, gidelim, teyze", diyor. "Gel seninle hükümete gi-

delim, anlatalım, o alçağı bulsunlar."

Kadın garip garip yüzüne bakıyor.

"Olmaz", diyor. "Olmaz, ağam, olmaz", deyip başını sallıyor. "Ben korkarım, gidemem, korkuyorum, utanırım", diyor. "Korkulmaz mı? Hükümet bu! Kilimi kim satar sonra? Vazgeç, ağam, ben kilimi satacağım", deyip başını sallıyor. "Kilini satacağız", diyor İbrahim. "Biz ikimiz satacağız, merak etme, şimdi gidip satarız."

Ustasından izin bile istemedi. Ahırdan eşeği çıkarıyor. Kili üstüne yüklüyor. Onun üstüne de kadını bindiriyor. Yavaş yavaş uzaklaşıyorlar. Kadın semere yapıyor. İbrahim arkadan gidiyor. "Kil var, kil var, iyi kil!" diyor, var gücüyle bağırıyor. Hancı Dursun içini çekiyor. "Kimsesizlik", diyor. Bilmediği, görmediği bir adama ana avrat sövüyor.

Çok geçmeden iki adam dikiliyor önüne. Biri daha delikanlı nerdeyse, biri ihtiyar. İhtiyarın her şeyinde bir gariplik var. Ak sakalı ta göğsünde. Küçük gözleri çukurda, uzak uzak, şaşkın şaşkın bakıyor. Çok da hafif yürüyor, sanki yere basmaktan korkuyor. Kimi zaman bir yaşlı adamdan çok bir çocuğa benziyor. Ama bitkin. Genç adamın koluna girmiş. İki de toz içinde. Delikanlı kederli.

"Selamünaleyküm", diyor.

"Aleykümselem."

Hancı Dursun yer gösterdi, çöktüler. Delikanlı içini çekiyor.

"Bir ihtiyar kadını arıyorduk", diyor. "Bir ihtiyar kadın, mavi fistanlı, Kaç saattir arıyoruz. Altmışında, yetmişinde bir köylü."

İhtiyar hiç konuşmuyor. Hancı Dursun'a bakıyor. Hancı Dursun sevinçli.

"Gördüm", diyor. "Gördüm, boz bir eşekle geldi. Gece buradaydı. Şimdi kil satmaya gitti. Biraz hastaydı. Hasta hasta kil satmaya gitti."

İhtiyar kımıldamıyor. Gözleri kımıldıyor yalnız, bir de dudakları. Sonra birden hıçkırmaya başlıyor, omuzları sarsılı-

yor. "Garip bacım", diyor. "Gün görmemiş bacım, karayazı-
lım, altmışında kız bacım", diyor, elinin tersiyle gözlerini sili-
yor. Ölmüşlere ağıt yakan kadınlar gibi. "Garip bacım, bu
temmuzda yola mı çıkılır? Ben sana kil mi sattırtırdım? Kil
satmak senin neyine? Böyle küsüp gidilir mi? Ev kimin evi
ki, biçare?" Bacısıyla konuşuyor hep böyle, sanki onu görü-
yor. "Senin canın ne ki, biçare bacım? Bir çocuğa küsülür
mü, garibim?" Çevresinden haberi yok.

Delikanlı boncuk boncuk terliyor.

"Benim babam böyle", diyor. "Bacısına canını verir. Ba-
cısını benim kızım küstürmüş. Benim kızım beş yaşında. Beş
yaşında çocuğa küsmüş. Komşulardan eşek almış. Kil yükle-
miş, yola düşmüş. İnsan bir çocuğa küser mi böyle?"

Hancı Dursun güldü gülecek. Ama yaşlı kadını görüyor.
Yaşlı kadın hana dönmüş sanki, dönüp önüne dikilmiş, boy-
nunu büküyor. Hancı Dursun önüne bakıyor.

"Böyle şeyler olur", diyor, "ihtiyarlar böyle şeyler yapar-
lar."

Delikanlı yanıt vermiyor. İhtiyarın aklı fikri bacısında.
Hancı Dursun biraz sıkıldı, esniyor.

"Sokakları teker teker dolaşın", diyor.

Şimdi öğle.

Dört bir yana kurşun gibi bir temmuz çökmüş. Köpekler-
in dili dışarda, tavukların kanatları düşük. Boz eşeğin gözle-
ri çapaklı. Kadın eşeğin üstünde, İbrahim arkadan eşeği sü-
rüyor. Her adımıda "İyi kil var!" diye bağıyor. Anasından
kilci doğmuş sanırsın. Kadının çenesi göğsüne dayalı. Ayağın-
da çorabı var, kundurası yok. "İyi kil var!" diyor ikide bir,
"hanımlar, hanımlar, iyi kil!" Bir inliyor, bir söylüyor. Sesi
dudaklarında kalıyor, öteye geçmiyor. Gene de söylüyor. İki-
de bir kapılardan başörtülü başlar çıkıyor, kadınlar, gelinler,
gelinlik kızlar, çocuklar çıkıyor. Çevresinde toplanıyorlar. İb-
rahim eşeği durduruyor. "Kilimiz çok iyi!" diyor. Ama kile

kulak asan yok ki. Kadına bakıyorlar. Gözleri büyüyor. "N'olmuş bu kadına?" diyorlar. İbrahim boynunu büküyor, bir şey söylemiyor. Kadına yaklaşıyorlar. Üstüne başına, en çok da yüzüne bakıyorlar, gözleri büyüyor, "N'oldu sana, teyze?" diyorlar. Kadın bir ağıttır tutturuyor, bir sessiz ağıt. Ağlamaya alışmış, çok kolay ağlıyor. Bazı bazı bir şeyler söylüyor, ama sanki konuşmuyor, sayıklıyor. "Kayapınarı'nın orada..." diye başlıyor. Durup soluk alıyor. "Karşıma beş adam çıktı. Eşeğimi durdurdular, beni indirdiler", diyor, dişlerini sıkıyor. "Şey dediler..." diye söyleniyor. "Dedim ki..." Başını yukarı kaldırıyor. Başını kaldırışından belli, adamların boyu uzun. Göğe doğru bakıyor, adamların boyu gözlerinde sonsuz. "Yavrularım, ayaklarınızın altını öpeyim, yavrularım", diye inliyor. Artık iyiden iyiye sayıklıyor. "Saçımdan, başımdan utanın... Anacığım, of, anacığım... Etmeyin... Etmeyin de kilimi alın, helal olsun... Eşeğimi de alın... Eşek benim değil, Boyneğri Yusuf'tan aldım... Onu da alın... Beni bırakın", diyor. Büzülüyor. Sol eli sağ omzunda, sağ eli sol omzunda. Yüzü kollarının arasına gömülüyor. "On beşimde nişanlımı vurdular. Kuduz Ahmet vurdu. O gün bugün el değmedi elime. Ağalarım, ağacıklarım, etmeyin", diyor, elleri böğrüne düşüyor. Artık konuşmuyor, sayıklamıyor, yalnız ağlıyor. Şimdi sanki gözyaşları konuşuyor, çizgi çizgi iniyorlar gözlerinden yüzüne. Terli yüzde akça yollar çizmişler, ağır ağır iniyor, mor beneklere geliyorlar. Mor beneklerde azıcık duruyorlar. Ses yok, kimse konuşmuyor. Çocuklar ağlayan bir kadın görüyorlar. Kadınların kimileri sarı dişler görüyor, kimi bir kol görüyor, kimi bir ağız. Bir gelin kocasını görüyor. Sonra kadın gözlerini siliyor. "Sonra baştan başladılar", diyor, sesi titrek. "İyi kil var, alan yok mu?" diye soruyor. "Bulgurla... Üçlü birli..." Ama herkes bir tuhaf olmuş, kili pek düşünen yok. Bir kadın temmuz gibi ağır bir ter kokusu duyuyor. Gelinlik kızların gözündeki kıskançlık değil: bir şaşkınlık, bir eziklik, bir korku. İbrahim eşeği sürüyor.

Şimdi ikindi.

Kil yarı yarıya bitti. İbrahim bağırdı. Kapılardan başörtülü başlar çıktı. Gelinler, gelinlik kızlar, çocuklar çıktı. Eşeğin çevresinde toplandılar. Kadının yüzünü görünce gözleri büyüdü. "N'oldu sana böyle, teyze?" dediler. Bir ağladı, bir sayıkladı. Şimdi gene ağlıyor. Gözyaşları akça yollar çizmişler, ağır ağır iniyor, mor beneklerde azıcık dinleniyorlar. Kadınların kimi sarı dişler görüyor, kimi kıllı bir beden. İhtiyar hepsini birden görüyor. Küçücük gözleri çukurda. Oğlunun elinden tutmuş, gözlerini bacasına dikmiş, tam karşıdan bakıyor. Bacısı, yabancı gibi, "Sonra baştan başladılar", diyor. İhtiyar yerinden fırlıyor. Önünde bir çocuk vardı, itti, çocuk bir kadına çarptı, kadın geriye baktı. İhtiyar kolunu havaya kaldırmış, elinde bir bıçak parlıyor. Güneşin altında parıl parıl. Kadınlar çığlıklar koparıyor. İhtiyarın sağ elinde koca bir bıçak, sol eliyle önündeki kadınları itiyor. Hancı Dursun görse şaşırıp kalır. Bu ihtiyar çocuklara benzemiyor şimdi, insanlara bile benzemiyor. Kaşları çatılmış, yüzü taş kesilmiş, sakalının her bir teli bir diken. Bacısına ulaşmak istiyor. Ama her yanını kadınlar sarmış, kimi elini tutuyor, kimi belini. İhtiyarın dudakları dişlerinin arasında, çiğniyor. Uzak uzak, kinli kinli bacasına bakıyor. Bacısı eşeğin üstünde. Oğlu bir köşede duruyor. Hiçbir şeye karışmıyor, yüzünün terlerini siliyor. İhtiyar hep çırpınıyor, bıçağını vermiyor. Sanki dilsiz, tek sözcük çıkmıyor ağzından. İbrahim'in arkasından iki adam geliyor. Önde İbrahim koşuyor, arkada onlar. Belle ri kayışlı. İhtiyarın kollarını tutuyorlar, biri bileğini sıkıyor. Çekiyorlar, itiyorlar, vuruyorlar. İhtiyar ağzını bile açmıyor. Alt dudağı dişlerinin arasında, bıçağı elinden gitmiş. Her kolunda bir adam, belleri kayışlı, tabancalı. Çekiyorlar, yürümüyor, kendinden geçmiş. Ayakları cansız gibi sürükleniyor. Tozlar kalkıyor. Oğlu tozların içinde ardından geliyor. Sanki akli başka şeylerde, öyle dalmış. İbrahim eşeği çoktan sürdü. "Kil var! İyi kil var!" diye bağılıyor. İhtiyar beli kayışlıları

durdurdu birden, geriye döndü. Oğluna bakıyor. "Sen durma, köye git şimdi", diye bağıyor. Göğsü bir iniyor, bir kalıyor. "Durma, köye git! Başka yol kalmadı. Ne var ne yok, her şeyi sat. Ölü pahasına da olsa. Çoluğu çocuğu topla gel. Buralarda bize hava kalmadı. Bir memleket bulur, gideriz", diyor. Şimdi yürüyor. Delikanlı öyle donup kalmış, şaşkın şaşkın arkasından bakıyor. Kadınların yüzleri soluk. Bağıra bağıra bir çocuk ağlıyor.

Şimdi akşam.

Bulut gibi bir toz çökmüş ovaya. İhtiyar kilitli bir odada. Oğlu yoldadır. Kadın eşeğin üstünde. Üç tas kil verdi, bir tas bulgur aldı, bütün kilini bitirdi. Bitirir bitirmez gitmek istedi. İbrahim'in sözlerine kulak asmadı. Hancı Dursun'u da dinlemedi. "Duramam", dedi, "gene kil çıkarmak gerek, Boyneğri de eşeğini bekliyor". Şimdi eşeğin üstünde. Tozlu yolda ağır ağır uzaklaşıyor. Ayağında çorabı var, kundurası yok, geldiği gibi. Geldiği gibi gidiyor. Hancı Dursun ellerini gözlerinin üzerine tutmuş, arkasından bakıyor. "Yusuf'un eşeği başkadır", diyor, "gideceği yeri bilir: yarın sabah Elembey'de, kalıbımı basarım. Bu halinde el süren de olmaz: yarın sabah Elembey'de."

LEBLEBİ

"Din iman kalmadı, müslümanlık kalmadı, komşuluk kalmadı", dedi soluya soluya. Ellerini karnına bastırıp iki büklüm oldu. Karnından bütün bedenine sancılı bir titreme yayılmıştı, uzun süre, soğuk soğuk dalgalandı. Ama gevşemeye başlıyor artık. Şifa bacı doğruluyor, gene başlıyor söylenmeye: "Din iman kalmadı". Gözlerini çevresinde dolaştırıp içini çekiyor, aradığını bulamamış gibi. "Müslümanlık kalmadı, komşuluk kalmadı". Uzaklara bakıyor. Din yok, iman yok, müslümanlık yok, komşuluk yok, acıma da yok. Boz boz evler var yalnız, boz evlerin dümdüz damları var, dümdüz, yanık bir mavilik var. Yanık, silik, titrek, bomboş bir sonsuz mavilik. "Din iman kalmadı, komşuluk kalmadı." Şifa bacı kızgın kızgın maviliğe bakıyor. Başka bir şey bilmiyor sanki, şu dama çıktı çıkalkı hep aynı şeyleri söylüyor. Şaşırmıyor, duraksamıyor. Gene de çok zor söylüyor: gittikçe daha güçsüz, gittikçe daha titrek çıkıyor sesi. Gırtlak daralmış, taşlaşmış sanki, ağzında dili taşlaşmış. Üşüyor da. Çok üşüyor. İncecikten bir kar yağıyor yorgun kemiklerine. Temmuz güneşinin altında! "Din iman kalmadı", derken çenesi titriyor.

İşte gene iki büklüm oluverdi, elleri gene karnında, var gücüyle sıkıyor. Karnında bir amansız sancı. Sinekler de hiç rahat vermiyor Şifa bacıya. Biri kalkıp bini konuyor üzerine. Sinekleri sevmez oldum olası, düşman bilir, can düşmanı. Kış gecelerinde bile, kötü düşlerinde kara sinekler görür, uğuldar dururlar düşlerinde. Şifa bacı küfürlerle uyanır. Uyandı mı kara sinekler biter, öfkeyle tiksinti kalır. Ama bugün yakasını bırakmıyorlar. Nereye gitse ardından geliyorlar. Biraz da onlardan kaçmak için çıktı dama.

Belinde, kuşağında, tesbihinin yanında, salkım saçak bir paçavra bağlı, çok yamalı bir eski don parçası. Bu paçavrayı sallıyor. Ama sineklerin aldırdığı yok. Biliyorlar bugün güçsüz olduğunu, bir şey yapamayacağını biliyorlar. Kimileri ellerinde, kimileri ayaklarında, kimileri yüzünde. "İmansızlar", diye inliyor. Gittikçe zayıflıyor sesi, kollarının gücü gibi. "İmansızlar!" Paçavra kayıyor elinden. Şifa bacı birden irkilererek doğruluyor. "Din kalmadı", diyor. "Din iman kalmadı, müslümanlık kalmadı, komşuluk kalmadı". Omuz silkiyor. Neye? Bu söylediklerine mi? Belli değil. Başını önüne eğiyor. Önündeki çıkında duruyor küçük gözleri. Buruşuk yüzünde bir aydınlık belirir gibi. Dudakları kımıltısız, gözleri de. Ama sanki gülümsüyor Şifa bacı. Çocuk gibi gülümsüyor, her bakışta yeryüzünü ilk kez gören bir çocuk gibi. Hiç de şaşırtmıyor bu gülümseme, yerine ısınmış, yerini sevmiş, sanki böyle yüzler içinmiş, soluk dudaklarla genişliyor. Şifa bacı şimdi gerçekten gülümsüyor.

"Leblebiyi severim", diyor. Evren çevresinden çekip gitti, sancı içinden. Şifa bacı çıkınıyla baş başa.

"Leblebiyi çok severim, çok severim."

Çıkını eline aldı, çözmeye çalışıyor. Çözdü. Bir çıkın daha çıktı içinden. Onu da çözdü: sarı bir toz göründü, üç beş tutam bir sarı toz. Şifa bacı bezin iki ucundan tutarak özenle önüne koyuyor. Bir yel esse sarı tozu savuruv erecek. Ama yel yok, hava sıcaktan erimiş. Şifa bacı sarı tozu avuçluyor. "Leblebiyi çok severim." Avcundaki sarı tozu ağzına dolduruyor. Sonra öyle duruyor. Yüzündeki o çocuksu gülümseme seğriyerek büzülüyor. Gülümseme değil artık: ya şaşkınlık, ya acı. Şifa bacının yüzü asık. Gözlerinde bir karanlık kaygı büyümekte: sarı tozun tadı yok! Şifa bacı yutkunuyor. Dişten yoksun çeneler gidip gidip geliyor, dil de sarı tozdan tat almak istiyor. Ama sarı toz da karşıya geçmiş, vermiyor tadını. Karşıya geçmiş: gittikçe katılaşıyor ağzında, diline, damagına sıvanıyor, çamur gibi. Hiç tadı yok, gırtlaktan da aşmıyor. Şifa bacı ağlamaya başlıyor birden, sessiz sessiz ağlıyor.

"Din iman kalmadı, müslümanlık kalmadı, komşuluk kalmadı." Yeni bir sancıyla kıvranıyor. "Bunu bile çok gördüler", diye inliyor. Sancı çok keskin. Upuzun uzanıyor. Yeniden çıkınıyor sarı tozu. Ağzındakini tükürüyor. "Çok gördüler!" Sessiz sessiz ağlıyor. "İmansızlar!" Gözlerini yumuyor.

Bir kadının cırtlak sesi var kulaklarında. Yüzü de gözlerinin önünde. Kara bir yüz. Kapkara. Kapkara. Kapkara. "Sinek karası!" Şifa bacı, eşiği geçtikten sonra, duvara yaslanıp azıcık dinlenirken, cırtlak sesle irkiliyor:

"Şifa bacı ötürük mü, Kumru gelin?"

Şifa bacının baş dönmesi geçiyor birden, güçsüz dizleri titremez oluyor. Kumru gelinin yanıtını bekliyor sabırsızlıkla. Kumru gelin görünmüyor, duvarın öte yanında. Ama sesi rahatlıkla duyuluyor:

"Haberim yok."

Şifa bacı rahat bir soluk alacaktı, ama cırtlak ses yeniden kesiyor soluğunu:

"Ayakyoluna taşındı durdu kaç gündür, saati yok, dakikası yok, durmadan ayakyoluna taşınıyor. İbrik düşmüyor elinden."

"Ne bileyim, anam bacım, ne bileyim?" Kumru gelinin sesi hep böyle yorgundur. "Ne bileyim? Söyler ki. Gizler bizden her şeyini."

"Söylemesine ne gerek?" diyor cırtlak ses. "Gözünüz de yok değil ya. Saati yok, dakikası yok, durmadan ayakyoluna taşınıyor, elinde ibrik. Ötürük. Bizim pencereden olduğu gibi görünür."

Sonra gene yorgun sesi Kumru gelinin:

"İyi ki söyledin."

Şifa bacı ortaya fırladı hemen. İbriği hep elinde. Tir tir titriyor, hem öfkeden, hem korkudan.

"Yalan!" diye bağılıyor. "Yalan işte, yalan işte! Köz gibi yalan!" Bir duvarın ortasında sarı sarı sırtan kara yüze bakıyor. "Kara böcek, kara sinek, kara orospu, gene yalan söylüyorsun!" İbriği hep elinde. Dönüp Kumru geline koşuyor.

"Yalan!" diyor. "Orospu yalan söylüyor. Göstersin gâvur. Doğruysa göstereyin. Ayakyolu işte burda: göstereyin!" Kumru gelin duygusuzca yüzüne bakıyor. Hep böyle bitkin, hep böyle uzaktır, kolay kolay söz çıkmaz ağzından. Böyle uzak uzak bakar da susar. Şifa bacı ellerine sarılmak istiyor. "Gel, gelim, gidelim de gözünle gör."

Kumru gelin ellerini çekiyor. Gözleri ibriğe dikili. Başını sallıyor.

"İstemez", diyor. "İstemez."

Şifa bacı yıkılıverecek nerdeyse. Yer kaçıyor ayaklarının altından, her şey kaçıyor. Kara kadının kahkahasını duyuyor, gözleri kararıyor. Sırtını dönüyor kara kadına, öne doğru eğiliyor hafiften, bir elinde ibrik, bir eliyle kalçasını dövüyor.

"Al sana, kara orospu! Al sana, al sana, ötürük karı!"

Gözlerini açıyor. Damların dümdüz çizgisi. Bir de yanık bir mavilik. Çıkın önünde duruyor. "Leblebi!" Göğüs geçiriyor derin derin. "Leblebiyi çok severim." Yakınlarda bir yerlerde, çok yakınlarda, bir taze leblebi tadı uçmakta, gitmiyor, dönüp duruyor. Şifa bacı gene göğüs geçiriyor. Gözlerinde maviyi ilk gören bir gülümseme. "Ektiğim nohut", diyor, türkü gibi. "Ektiğim nohut, biçtiğim nohut, çömelip içine... Çarşıya geldin de leblebi mi oldun?" İri leblebiler yığılmış önüne, harman gibi. "Leblebiyi kim sevmez ki", diye mırıldanıyor. "Deli Mevlüt! Leblebiyi ikimiz de çok severiz. Her akşam ceplerin dolu gelirdin." Deli Mevlüt nasıl etmiş de gelmiş? Şifa bacı hiç şaşmıyor buna, şaşmak da söz mü! Ceplerini yokluyor: ikisi de dolu gene. "Hey gidi, deli Mevlüt!"

Şimdi sarı bir havanda sarı leblebiler dövüyor. Bir eliyle sıkı sıkı ağzını kapatıyor havanın. Leblebiler sıçramasın! Leblebiler havandan fırladı mı bu oğlanlar daha yere düşmeden kapıverirler. Kendi paylarıyla yetinmezler, kediler gibi çevresine toplanıp beklerler. "Yemez olasıcalar!" Leblebi dövme-ye ara vermiyor. "Geberesiceler! Yemeyesiceler! Gidin, dışarda oynayın!" Çok yakında bir yerlerde havanda dövülen leblebi kokusu var, tadını da duyuyor havada.

"Of, bu sancı! Of, bu sancı bitmeyecek, öldürecek beni!"

Damın sıcak toprağına bastırıyor karnını. Kıvrana kıvrana sürükleniyor. Çıkın göğsünün altında kalacaktı, dişleriyle tutup kaldırıyor, boynunun bütün gücüyle ileriye atıyor. Sinekler korkuyla havalanıyorlar, sonra gene başlıyorlar konmaya. Şifa bacının sineklere aldırdığı yok artık, çıkına doğru sürükleniyor. Belki yalnız bu çıkını görüyor. İki eliyle birden kavıyor çıkını, avuçlarında sıkıyor. Sıktıkça ısınacak sanki, bu soğuğu eritecek.

"İşte böyle", diyor Kumru gelin. Duvara belini verip oturmuş. Ayaklarını uzatmış, elleri dizlerinin üstünde. "İşte böyle, ha kaynanama söylemişin, ha şu duvara: sözden anlamaz! Ne olsa yemek istiyor. Bu hastalık böyle geçmez. Hava-lar da sıcak, yatağa düşecek. Şaşırdım kaldım. Bunun gibisi-ni görmedim, bacım. Çok yiyenleri çok gördüm. Ama insan çok da yese sonunda doyar. Bizimki doymaz. Karnı doysa gö-zü doymaz. Şaşırdım kaldım."

Karşıda, bir suratlık penceresinde, kara kadın sarı sarı gülüyor:

"Ya Mevlüt emmi?"

Kumru gelin başını sallıyor.

"Doğru", diyor. "İşte bir o benzerdi buna. O da bilmez-di doyduğunu. İki de bir bunun gibi sancılanırdı. Başını da ka-dıların düğünü yedi. Düğünden geldi, yattı. Yatış o yatış: sa-baha çıkmadı. Bol buldu yemeği, yedi, babam, yedi, sonun-da da çatladı."

Şifa bacı bir yumruk indirdi yere. Sinekler bunu bekle-miyorlardı, hep birden havalandılar. Bir yumruk daha indiriyor damın sıcak toprağına. "Başınıza Mevlüt kadar taş düş-sün!" diye homurdanıyor. "Bırakın, uyusun toprağında." Kı-mıldamadan duruyor. Yalnız dudakları kımıldıyor usul usul: fatiha okuyor. Yattığı yerde fatiha okuyor kocasına. Havaya bir soluk üfleyip avuçlarını yüzüne sürüyor: fatiha bitti. De-rin bir soluk alıyor, "Leblebiyi çok severdi", diye mırıldanı-

yor. "Hey gidi Deli Mevlüt! Ölmüş adamdan ne isterler?" Yüzünü buruşturuyor gene. "Din iman kalmadı ki!" Elleri dayanarak kalkıp oturdu. Gözleri dumanlı: bir bulanık özlem geçiyor içlerinden. "Yalan değil, yemesini severdi", diye söyleniyor. "Gırtlığına düşküneydi rahmetli, ama kazanmasını da bilirdi. Çarşını eve taşırdı tanrının günü. Şimdi önümüze getirdikleriniz de yemek mi?" Yüksekten dudak büküyor Şifa bacı. "Bulgur, bulgur, bulgur, bulgur, bulgur!" Hep bu sözcük, bu "bulgur" sözcüğü, yorgun vagonlar gibi geçiyor delinin üzerinden, dilini ezip geçiyor: "Bulgur, bulgur, bulgur... Sabaha cıvığı, akşama katısı." Gene dudak büküyor Şifa bacı. "Biz neler yemezdik!" Dumanlı bakışları uzaklarda. Uzaklarda yemekler görüyor. Yemekler hem var, hem de yok. Yok daha çok. Öyle ya, "Olsa..." diye söyleniyor. "Kebap olsa yerim. Lahmacun olsa yerim. Patlıcanlı olsa yerim. Patlıcan dolması olsa yerim. Kabak dolması olsa yerim. Biber dolması olsa yerim. İçliköfte olsa yerim. Çiğköfte olsa yerim. Baklava olsa yerim. Kadayıf olsa yerim. Fındığı havanda döverim, yerim. Fıstığı havanda döverim, yerim. Leblebiyi havanda döverim, yerim."

"Yeme, ana!"

Şifa bacı irkilerek başını kaldırıyor. Oğlu kaşlarını çatmış. Sakalı, bıyığı iyice uzamış. Saçları kökünden kazınmış. Baş pırıl pırıl, ak gibi.

"Yeme, ana: ötürüksün, dokunur!"

Kaşı elinde kalıyor Şifa bacının. Karında sancı var, ağzının da hiç tadı yok. Ama, işte, yemek önünde duruyor, bulgur pilavı. Bir kaşık pilav alıyor, üstüne de bir yudum su içiyor. Yiyor işte iyi kötü. "Yenmez mi?" Oğluna bakıyor.

"Aç mı durayım?"

Oğlu elinin tersiyle ağzını siliyor.

"Çorba içtin."

"Çorbanın hiç yağı yoktu."

"Ötürüksün, onun için söylüyorum, senden yağ esirgeyen yok."

"Tanrı başınıza versin."

"Ağzından çıkan koynuna girsin."

Bir küçük oğlan pilav leğenini önünden çekiyor. Birkaç oğlan yer değiştirerek çekilen leğene yeniden yaklaşıyor. "Yaşı kesilesiceler!" diye homurdanıyor Şifa bacı, "tohumu dünyaya dağılmayasicalar, hep sizin yüzünüzden: hemen yetiştir-diniz". Kaşığını bırakıyor. Uçkurunu çözüyor şimdi, donunu indirip çömeliyor, eteklerini kucağında topluyor. Biraz boşalırsa rahatlar, sancı da kesilir belki. Ama tutuyor kendini. "Tohumu dünyaya dağılmayasicalar", diye bağıyor, "it dölle-ri, gidin başımdan! Kenefte de mi rahat yok? Gidin de rahat-ça göreyim işimi". Boy boy dört küçük oğlan sarmış çevresi-ni. Üçü karşılık vermeden gülüyor. En küçüğün yüzü kımltı-sız, yaşamının en önemli olayını yaşıyor sanki. "Çıkın, it döl-le-ri, size diyorum!" Oğlanların aldırdığı yok. Şifa bacı biraz daha bekliyor. "Gidin diyorum, sıkıştım, gidin de bitireyim işimi!" Çocuklar kıılmıdamıyorlar. Kimi önünde, kimi arka-sında. "Çıkın şurdan, doyamayasicalar!" Çıkmalarını bekleye-meyecek artık. Azıcık kalkıyor.

"Ötürük, nenem ötürük!" diye bağıyor oğlanların büyü-ğü, çıkıp koşmaya başlıyor. "Ana! gördüm: nenem ötürük, ötürük!" Ötekiler de bağıyorlar: "Nenem ötürük, ötürük!" Sanki bir türkü söyledikleri. Biri de ağlıyor, çığlık çığlığa, bir yandan da ninesinin sırtını yumrukluyor: "Üstümü batırdın!" diye yakınıyor. "Oh olsun!" diyor Şifa bacı. Önünde havan, leblebi dövüyor, evde. "Ana, leblebi de dokunur, leblebi da-ha çok dokunur", diyor oğlu. Şifa bacı kaşlarını çatıyor. "Son-ra yerim. Pay benim. Payımı dölllerine veremem ya!"

Çıkını iki eliyle birden kavıyor şimdi, avuçlarında sıkı-yor. Böylelikle ısınacak sanki. "Din iman kalmadı: şunu bile çok görüyorlar", diye söylenerek omuz silkiyor. "Yerim işte! Pay benim değil mi?" Çıkını açmaya çalışıyor gene. Çözü-yor. Bir çıkın daha çıkıyor içinden. Onu da çözüyor. Sarı bir toz görünüyor. "Yerim işte!" diye yineliyor Şifa bacı. Ama yüzü buruşuyor birden. "Nazar değdi, bana nazar değdi", di-

ye söyleniyor, karnına bastırıyor ellerini, eğiliyor. "Of, gene geldi! Aksi gibi ibrik de yok. Ne yapayım ben şimdi?"

Uçkurunu zor çözdü. Eteklerini kucağına toplayıp çömeldi, ellerini bacaklarının arkasından birleştirip diz kapaklarının arasına sıkıştırdı. Dam başında abdest mi bozulur? Yaptığı şey değil! Ayakyolu dedikleri ufacık bir yer, üst üste dizilmiş taşlarla çevrili, kapısız mapısız, üstü de açık. Şifa bacı burada zorlanıp duruyor. Bir şey yok. Var gibi. Ama yok işte. Bekliyor, bekliyor, yok! "Tanrım, bari sen bana acı!" diye inliyor. Yukardaki avuç içi kadar pencereden kara kadının başı dışarıya sarkmış. "Kara kahpe, hep bakar böyle. Ya o bakar, ya kocası. Utanmaz kahpe!" Kara kadın penceresinde gülüyor, bütün yüzü ağız olmuş, sarı diş olmuş. "Kumru gelin, Kumru gelin!" diye sesleniyor. "Kumru gelin, Şifa bacı ne kadar beyaz!" Şifa bacı işitmemiş gibi davranıyor, ama inadına biraz daha açıyor kalçalarını. "Beyaz işte, ne sandındı, kara karı!" Şu sinekler hiç rahat vermiyorlar, hele şimdi!

Şifa bacı umulmadık bir çabuklukla kalktı. Öyle duruyor. Donu topuklarına yığılmış, eteği hep kucağında. Öyle durup söyleniyor: "Din iman kalmadı, müslümanlık kalmadı". Eteğini sımsıkı tutuyor kucağında, ama sesi kendi sesi değil gibi, yapmacık alaylı, içinde de bir ince hüznün: "Kumru gelin, Şifa bacı ötürük mü, Kumru gelin?" diye sesleniyor, kaşları çatık. "Ötürüksem ötürüğüm, sana ne?" Kara kadın gene karşısında! Arkasını dönüp gevşek etlerini dövüyor Şifa bacı: "Al sana! Al sana! Al sana bir batman daha!" Derinden derine göğüs geçiriyor. "Orospu, sebebim sen oldun", diye inliyor. "Leblebimi bile yiyemez oldum senin yüzünden." Dudaklarını şaklatıyor: havada bir leblebi tadı var, çok güzel. "Leblebiyi çok severim."

Sarı tozu avuçlayıp ağzına dolduruyor. Hızla oynamaya başlıyor çeneleri. Bu kez iyice kararlı: havadaki leblebi tadını ağzına indirecek. Çeneleri bunun için böyle çabuk işliyor. Sonra durup ağzını dinliyor Şifa bacı, uzun uzun dinliyor. Ne yapsa boşuna: sarı tozun tadı yok. "Hiç tadı yok, hiç tadı

yok, hiç tadı yok!" Küçücük gözleri büyümüş gibi. Şaşkınlıktan, bir de acıdan. O şaşmasın da kim şaşsın: dünya hepten tersine dönmüş: leblebinin güzel tadı alıp başını gitmiş, havalarda dolaşıyor. "Din iman kalmadı!" Belki bu yüzden. "Hiç tadı yok!" Şifa bacı ağlamaya başlıyor. Bir ölüye ağlar gibi. Küçük bir çocuk gibi. Küçük bir çocuk gibi yere atıyor kendini, yerde sürüklenmeye başlıyor, etekleri kucağında, donu topuklarında. Çok soğuk. Sancı da her yanında. Ellerini karnına bastırıp kıvrana kıvrana dönüyor damın üstünde, uzun süre dönüyor. Sonra birden duruveriyor, ellerini gözlerinin üzerine götürerek gökyüzüne bakıyor: "Bir yaşıma daha girdim", diye söyleniyor, "şu işe bak, güneş varmış, tam da üstümde".

III

SÜMÜKLÜBÖCEK

Sümüklüböcek hepimiz gibi bir böcekti. Ahım şahım bir böcek değildi öyle, kara kuru bir şeydi, dışarıdan bakanlar için hiçbir çekiciliği yoktu. Ama pek çirkin de sayılmazdı, istendi mi sevilbilirdi. Bütün böcekler hep öyle pırıl pırıl, hep öyle renk renk olmazlardı ya, her böcek her bakanın gözlerini kamaştırmazdı ya! Azdı öyle böcekler, sümüklüböcek çoğunluktandı, bakanların gözlerini kamaştırmayan sürü sürü böceklerden biriydi. Ayrıca, kendisi de önemsemezdi böyle şeyleri, gözle ilgili şeyler üzerinde durmazdı.

Sümüklüböcek içli bir böcekti. Zayıftı, güçsüzdü, sessizdi. Öksüz büyümüştü. Babasını vurmuşlardı. Şu koca dünyada anacığından başka hiç kimsesi yoktu. Sümüklüböcek kimsesizdi. Anası üstüne titrer dururdu, ama sümüklüböceği değiştiremezdi, herkesin içine getiremezdi onu: sümüklüböcek hep yalnız gezerdi. Gezdiği yerler güzel yerlerdi doğrusu, göğe doğru yükselen koca ağaçlar, terli otlar, yağmur sonlarının duru gökleri yalnızlığını unuttururdu. Hep yalnız yaşamıştı, bunun için yalnızlığın acısını bilmezdi. Yalnızlığın acısını bilmediği için de mutlu bir böcek olduğu söylenebilirdi. Ne var ki, o da bütün yalnızlar gibi çok düşünürdü. Uykular bir yana, düşünmediği an yok gibiydi. Pek öyle uyku da uyumazdı, geceleri gözlerini yıldızlara diker, saatler boyunca düşünür, düşünürdü. Anasını en çok üzen de buydu: zayıflığı, güçsüzlüğü, sessizliği düşünmekten sanırdı. Düşünmesine engel olmak isterdi. Anası düşünmesine engel olabilseydi, sümüklüböcek mutlu mu, dertli mi olurdu, güçlü mü, güçsüz mü olurdu, orasını kimsecikler bilemez, ama bugünkü sümüklüböcek olmayacağına kuşku yoktu.

Anası sümüklüböceği bir türlü değiştiremedi. Sümüklü-

böcek hep sürdürdü düşünmesini. Gün geçtikçe daha çok düşündü. Uyku bile uyumuyor, uyursa da uykusunda düşüncele-
rinin düşünüyordu. Gittikçe zayıflayıp inceliyor, iğneye
ipliğe dönüyordu. Anacığ bu durumu gördükçe için için eri-
yor, iki gözü iki çeşme, ağlayıp duruyordu, ama sümüklübö-
cek bir türlü anlamak istemiyordu anasının kaygısını. Ona
göre en büyük erdem düşünmektir, en büyük zenginlik iyi düş-
sünceler, sağlam bilgilerdi. Bir böcek için daha büyük bir
zenginlik tasarlayamıyor, böcekleri uzaktan tanıdığı için de
bütün böceklerin aynı düşüncede olduklarını sanıyordu.

Evet, böyle, sümüklüböcek gözlerini yıldızlara dikeyor,
düşünüyor, düşünüyordu. En sonunda gökte yıldızlar köreli-
yor, sümüklüböcek iyi düşüncelerin düşleriyle dolu bir tav-
şan uykusuna dalıyordu. O zaman anacığ kalkıyor, çevresin-
de dört dönüyor, şöyle biraz daha rahat, şöyle biraz daha faz-
la uyuması için aklına ne eserse, elinden ne gelirse yapıyor-
du. Ama çok geçmeden gökyüzü ağarıyor, çevrenin böcekleri
sabah türküsüne başlıyorlardı. Anacığ küplere biniyordu,
hemen dışarı fırlıyor, bütün türkülerini susturmak istiyor, bö-
cekler kulak asmayınca da ağzına geleni söylüyordu. Komşu
böceklerin aldıracağı bile yoktu: yoksul ananın yüzüne karşı
gülüyor, seslerini büsbütün yükseltiyorlardı. Adını "Cadı"
koymuşlardı, bu da onun kulağına kadar gelmişti, ama ana
yüreğı bir şey dinlemiyordu ki.

Anası böceklerle cebelleşe dursun, sümüklüböcek bir-
den gözlerini açıyor, "Güneş ne kadar da yükselmiş! Şu bö-
cekler de olmasa hiç uyanamayacağım anlaşılan, eksik olma-
sınlar!" diye söylenerek yerinden fırlıyor, anasının hazırladığı
güzelim yemeklere el bile sürmeden alıp başını gidiyordu.

Bir bahar sabahı gene alıp başını gitmişti. İnceydi, sıs-
kaydı, ama hiç yorgunluk duymuyordu. Ne zamandır sağına
soluna bakmadan yürüyüp duruyordu. Birdenbire kulağına
bir ses geldi, irkildi, duruverdi. Duyduğu seslerin hiçbirine
benzemiyordu bu ses, çok da uzaklardan gelir gibiydi. Garip-
ti, duyulmadık bir sestir, ne ağda, ne gülüşe, ne türküyeye ben-

ziyordu. Sümüklüböcek olduğu yerde kalakalmıştı. Sümüklüböcek birdenbire vurulmuştu bu sese. "Çok görmüş, çok düşünmüş, çok çekmiş bir yaratığın sesi olmalı, başka türlü olmaz", diye düşünüyordu. Kimi insanların yüzlerine bakarak içlerini anladıklarını sanan kimi insanlara benziyordu bu bakımdan.

Sesin geldiği yere doğru yürümeye başladı. Kendinde değildi, sarhoş gibiydi. En sonunda bir ağacın dibinde durdu. Kocaman bir ağaçtı, gövdesinin kabukları yarık yarıktı. Bu yarıklardan birinin içinde küçücük bir koza vardı. Sesin kozadan geldiğini anladı. Yavaş yavaş ağacın gövdesine tırmandı, usulca yanına geldi kozanın, durup dinledi. Kozanın içinde, görünmeyen bir kadın ağlıyordu. Ama nasıl ağlıyordu, nasıl ağlıyordu! Sümüklüböceğin gözleri yaşardı, sümüklüböcek de ağladı. Sümüklüböcek hiç böyle olmamıştı. Ne tuhaf! hiçbir şey düşünemiyordu artık, yalnız bir bambaşka ağıt duyuyordu, yalnız ağlıyordu. Neden sonra kendini topladı, gözlerini sildi. Kozadaki kadının ağıdı da durmuştu. Sümüklüböcek kozaya biraz daha yaklaştı.

"Nedir derdin?" diye sordu.

Kozadaki kadın da onun ağladığını duymuştu.

"Senin derdin nedir?" dedi.

Sümüklüböcek duralamadı bile:

"Benim derdim sensin!" diye yanıtladı.

Kozadaki kadın önce inanmadı, ama sonra ister istemez inandı: sümüklüböcek kozanın başından hiç ayrılmadı bir daha. Kozanın içindeki kadın bir kelebektir. Kelebeklerin kanatları çıkmadan önce bir süre karanlık bir kozada kalmaları en büyük, en gerçek sevinçlerin acılardan, karanlıklardan sonra geldiğini anlasınlar diyeydi. Ama sümüklüböcek ona birdenbire vurulmuştu, kara günler yaşamasına gönlü elvermedi, sevdiğine karanlığı unutturmak istedi. Başardı da. Ne derlerse desinler, kelebek en iyi günlerini karanlık kozada geçirdi. Sümüklüböcek kelebeğin bir dakika dertlenmemesi için canını bile verirdi. Hiç ayrılmıyordu yanından, umut dolu, yaşa-

mak dolu güzel şeyler söylüyordu. Çok şey biliyordu, bildiklerini, vardığı sonuçları anlatıyordu ona, gündüz güneşı, gece yıldızları anlatıyordu. Çok güzel bir şarkı vardır, bir yıldıza gönöl vermiş bir sürüngenden sözeder. Sümöklüböcek o sürüngen gibi değildi, bilgili böcekti, yıldızların böcek olmadıklarını, böcek olmadıkları için de yıldızlara gönöl verilemeyeceğini bilirdi. Kozadaki kadına yıldızların dünyalar kadar büyük, alabildiğine uzak olduklarını söylüyordu. Kozadaki kadına gelince, bunca bilgisinden dolayı sümöklüböceğe duyduğu hayranlığı saklayamıyordu. Ama sümöklüböcek övölmeyi sevmeydi nedense, sözü hemen değıştiriveriyordu. Durmadan konuşuyorlardı. Konuşmak, anlaştık, sevmek ne güzel şeydi, iki olmak ne güzel şeydi! Sümöklüböcek yalnızlığın korkunçluğunu yeni yeni anlıyordu. Gecenin ilerlemiş saatlerinde, kelebeğin uykusu gelince, sümöklüböcek ninniler söylüyordu ona. Kelebek uyumuşt da olsa sümöklüböcek ninniği sürdürüyor, coştukça coşuyordu, çünkü belki de en iyi, en güzel, en gerçek şeyleri bu yarı yalnızlık içinde, bu ninnilerde söylüyordu. Sabahları kelebeği türkülerle uyandırıyorordu. Sonra birlikte geçirecekleri güzel günlerden söz ediyorlardı. Güzel günler her sabah biraz daha yaklaşıyordu.

Bir gün oldu, beklenen gün doğuverdi.

Kelebek kozayı delip çıktı. Çok güzeldi, kanatlarının güzel rengi yağmur sonu göklerini düşündürüyordu, ne hoş bir maviydi! Sümöklüböcek çok yorulmuştu, bitkindi, uykusuzluk canına okumuştı, elinde olmadan uyumuştı o sırada. Kelebek de uyandırmadı. Nedense bir tuhaf olmuştu. "Uyusun", diye düşündü. Sümöklüböceği alnından öptü, sonra usulca uçtu. Uçmanın, yeryüzünü yeniden görmenin sonsuz sevinci içindeydi. Bütün gün uçtu. Kanatlarının gök mavisine bütün böcekler bittiler, gözleri kamaştı. Bütün böcekler onunla dost olmak istediler. Ama her isteyen yanına yaklaşmadı, öyle güzeldi ki, yanında rahatça, çekinmeden, gözleri kamaşıp dili tutulmadan konuşabilmek her böceğin göze alabileceği bir şey değildi. Yalnız renk renk, pırıl pırıl böcekler

yaklaşabildi yanına, kibar kibar konuştular, çabucak sevdiler birbirlerini. Gezdiler, tozdular, güldüler, eğlendiler, çiçekten çiçeğe kondular. Kelebek mutluluktan uçuyordu, her şeyi unutmuştu, sümüklüböceği de unutmuştu. Ancak akşamüstü anımsadı onu. Ona acıdı. Yanına dönmek istedi. Ama hiç acele etmedi, uçmanın, görmenin, beğenilmenin tadını çıkara çıkara, yavaş yavaş gitti ağacın yanına.

Sümüklüböcek kelebeği bütün bütün yitirdiğini sanmıştı. Sesini duyunca sevindi. Sevindi ya gene de şaşırdı, gözlerine güç inandı, kelebek ne kadar güzeldi! Ama kelebeğe güzel olduğunu söylemedi, başka şeyler söyledi, her zamanki şeyleri.

Kelebek sözlerini dinliyorsa da eskisi gibi dinlediği söylenemezdi. Öğleyin, ağaçların gölgesinde, çapkın bir böcekten güzel bir vals öğrenmiş, çok sevmişti. Hem dinliyor, hem arada bir şey söylüyor, hem de tek başına vals ediyordu. O böyle dönüp durdukça sümüklüböcek ne diyeceğini şaşırtıyor, düşünceleri birbirine karıştırıyordu. Düşündüklerine inanan kimseler düşüncelerini söylerken dinleyenler gülerlerse, başka şeylerle ilgilenirlerse, doğru dürüst konuşamazlar genellikle, üstelik üzülrler, küçülürler. Sümüklüböcek gene de aldırmadı, kelebeği deli gibi seviyordu, ona güveni vardı. Bir zaman böylece konuştular. Derken yeşil ağaçlar kararmaya başladı. Kelebek havaya baktı.

"Akşam oldu", dedi, "sen bu akşam ne yapacaksın?"

Sümüklüböcek gözlerini kelebeğin gözlerine dikti, gülümsedi.

"Ne istersen onu yapacağız", diye yanıtladı.

Kelebek gülümsemedi. "Yapacağız" da ne oluyordu? "Ne yapacağız?" dememişti ki kelebek, "ne yapacaksın?" demmişti. Kelebek ne yapacağını biliyordu: bu akşam büyük bir baloya çağırılmıştı. Bir an düşündü. Sümüklüböceği de götürmez miydi? Sümüklüböcek iyi bir böcekti, eşsiz düşünceleri vardı, doğrusunu söylemek gerekirse, onun o güzel türkülerini, o güzel ninnilerini başka hiçbir böcekten duymamıştı,

iyilikleri unutulamazdı, sonsuz sevgisi unutulamazdı. Ama bugün konuştuğu böceklerin hiçbiri sümüklüböceğe benzemiyordu, hiçbiri sümüklüböcek gibi donuk renkli, sümüklüböcek gibi hantal değildi: sümüklüböceğin baloya gelmesi ne de olsa tuhaf kaçacaktı, onu sümüklüböceklerle görünce belki de ayıplayacaklardı: sümüklüböceği baloya götüremezdi.

"Ben baloya gidiyorum bu akşam, senin ne yapacağını soruyorum", dedi.

Sümüklüböcek çok sarsıldı, ama belli etmedi.

"Ben de burada kalırım, seni beklerim", dedi.

"Ama yalnız başına sıkılırsın", dedi kelebek, "ben belki çok geç dönerim."

Sümüklüböcek gülümsemeye çalıştı.

"Seni düşünürsem sıkılmam", dedi.

Kelebek baloya gitti.

Çok eğlendi, çok beğenildi. Kimseleri beğenmeyen yusufçuk böceği bile onunla kaç kez dansetti. Dansederken pırıl pırıl yeşil kanatlarını geriyor, yeşil kılıcını dimdik havaya kaldırıyor, kulağına güzel sözler fısıldıyordu. Kanatları gök mavisi kelebek uyumuyordu, ama peri masallarını andıran düşler görüyordu.

Sabaha doğru, ağaca döndüğü zaman bile bu güzel düşler içinde yüzer gibiydi.

Sümüklüböcek hiç uyumamış, beklemişti. Kelebeğin güzelliğini öven türküler yakarak oyalanmaya çalışmıştı bütün gece, kelebek balodan dönünce hepsini söylemeyi düşünmüştü. Gel gör ki söyleyemedi, dili tutuldu sanki. Üstelik, kelebeğin uykusu vardı, yorulmuştu, hemen uyudu, yusufçuk böceği bu kez de düşünde çıktı karşısına.

Bu hep böyle sürüp gitti. Kelebek bütün gün dolaşıp eğleniyordu, her gece bir başka baloya gidiyor, her baloda el üstünde tutuluyor, hiçbir zaman gece yarısından önce döndüğü olmuyordu. Sümüklüböcekse, kelebek gelir de göremem diye, hiç ayrılmıyordu ağaçtan. Kelebek için türküler, ninniler düşünüyordu. Kelebek uyurken ninnilerini söylüyordu ya

türkülerini de söylemeyi göze alamıyordu bir türlü. Sümüklüböcek bir şeylerden korkar gibiydi. Büsbütün zayıflamıştı şimdi, görenler tanıyamazlardı. Ama kelebeği suçlamıyordu, deli gibi seviyordu çünkü. Kelebek de hep yorgun dönüyordu, fazla bir şey konuştukları yoktu. Eski günler neredeydi? Şimdi havadan sudan konuşuyorlardı yalnızca, başka bir şey konuştukları olmuyordu.

Sümüklüböceğe bunu bile çok gördüler.

O pırıl pırıl, o renk renk, ama dedikoducu böcekler çok geçmeden bu dostluğu anladılar. Kelebeğe de belli ettiler. Kelebekle sümüklüböceği konuştular. Anasından söz açtılar, güldüler. Onlarla birlikte kelebek de güldü. Donuk rengini alaya aldılar. Kelebek buna gülmedi, o kadar da kötü değildi. Sümüklüböceğe çok şey borçluydu: donuk renkli sümüklüböcekten bunca şey öğrenmeseydi, bu parlak renkli böcekler arasında böylesine parlayamayacaktı, böyle her sözünü can kulağıyla dinlemeyeceklerdi; hiç kuşkusuz, böylesine güzel olmasında bile sümüklüböceğin büyük payı vardı: sümüklüböcek onu böyle sevmeseydi, bu kadar güzelleşemezdi: sevginin her şeyi güzelleştirdiği sümüklüböceğin bulduğu bir gerçektir. Ama bunların hiçbirini söylemedi dostlarına, sümüklüböceğe acıdığını söyledi yalnız, yoksul bir böcek olduğunu, hiç yüzüne bakmamanın komşuluğa yakışmayacağını söyledi.

"Çok iyisin, çok alçakgönüllüsün, şekerim", dediler.

Ne olursa olsun, sümüklüböcekte dayanacak yürek kalmamıştı artık. Kararını verdi, her şeyi söyleyecekti. Kendine güveni vardı, dürüst böceklere yaraşır bir ömür yaşatabilirdi kelebeğe, onun için kötülükten başka her şeyi yapabilirdi. Kendisini beklediği gecelerde, gündüzlerde yaktığı türkülerin en güzel parçalarını bir araya getirerek uzun, ama alabilirdiğine güzel bir türküyü oluşturdu. Bu türküyü söylediği zaman, kelebek her şeyi anlayacak, canevinde duyacaktı. Bekledi, kelebek geldi. Bir yaprağın üstüne kondu. Yağmur sonu göklerini andıran güzelim kanatlarını açıp açıp kapıyordu. Keyfi yerindeydi, pek öyle yorgun da görünmüyordu: tam sı-

rasıydı! Sümüklüböcek yaprağın altına geldi, türküsünü söylemeye hazırlandı, ama tek sözcüğünü bile söyleyemedi.

"Seni seviyorum, kelebek", dedi yalnız.

Kelebek şaşırды. Akıllı kelebektі, olanların hiçbirini unutmamıştı, çoktan biliyordu, ama gene de şaşırды işte.

"Nerden belli?" diye sordu.

Sümüklüböcek geçmiş günleri anımsatmaktan utandı. Yalnızca sustu.

"Nerden belli?" diye yineledi kelebek. "Beni sevdiğini nasıl göstereceksin?"

Kelebek ne kadar değişmişti! Sümüklüböceğin gözleri doldu.

"Öl de, öleyim!" diye yanıtladı.

Kelebek uzaklara baktı: hava kararmaya başlamıştı, baloya geç kalacaktı.

"Ölmek neye yarar o zaman?" diye sordu.

"Seni sevdiğimi göstermeye!" dedi sümüklüböcek.

Kelebek güldü.

"O zaman da beni alamazsın ki!"

"Seni sevdiğimi iyice anlarsın ya! Bu kadarı bana yeter."

Kelebek uzaklara baktı gene, sonra gözlerini yumdu, şu son günlerde ne zaman sevgiden açılса, aklına yusufçuk böceği geliyordu.

"Ben senden çok daha kolay bir şey isteyeceğim", dedi. "Yusufçuk böceğiyle evlenmemi sağlayabilir misin?"

Kelebek ne kadar da değişmişti! Sümüklüböcek bir an bile duralamadı.

"Elimden geleni yapacağım, bu işi başaracağım!" dedi.

Kelebek baloya geç kalacaktı, uçup gitti.

Sümüklüböcek gidip yusufçuk böceğini buldu. Neler, neler söylemedi? Önce güzel şeylerden, iyi şeylerden başladı. Kelebeğin iyiliğini, güzelliğini övdü ona. Ama yusufçuk böceğinin böyle şeylere karnı toktu. Yusufçuk böceği zengin böcekti, daha da zenginleşmek istiyordu, dünyanın en zengin böceği olmayı koymuştu aklına. Böcekler için de zenginlik

renkti. Örneğin yusufçuk böceğinin kanatlarındaki yeşil başka hiçbir böcekte bulunmayan bir zenginlikti. Ama o bununla yetinmiyor, gökkuşağının bütün renklerini ele geçirmek istiyordu: gökkuşağının bütün renklerini ele geçirdiği zaman böceklerin en zengini olacaktı. O zaman sümüklüböcek kelebeğin kanatlarındaki yağmur sonu mavisini övdü. Gökkuşağı da yağmur sonlarında görünmez miydi?

"Bak, bunu düşünmemiştim! Çok yaşa!" dedi yusufçuk.

Yusufçukla kelebeğin düğününe yoksul, zengin bütün böcekler çağrılıydı. Sümüklüböcek de elbette. Ama bu düğünde kimsecikler göremedi onu: anacığının dizinde ağlıyordu.

Yusufçuk böceği kanatları yağmur sonu göklerini andıran güzel kelebeği alıp bir başka kente gitti. Sümüklüböcek nerdeyse çıldıracaktı. Artık her şey bitmişti, ama düşünmeden edemiyordu ki! Düşündükçe düşünüyor, dertlendikçe dertleniyor, inceldikçe inceliyordu. Çok geçmeden anacığını da yitirdi. Kadıncağzı gene bir sabah böcekleri susturmak için bağıra çağıra dışarı çıkmıştı. Adını söyleyemeyeceğim bir böcek uşaklarına emir verdi, sümüklüböceğin anasını iyice dövdüler. Gözleri daha o akşam yumuluverdi. Bütün böcekler rahat bir soluk aldılar, sümüklüböceğin yaşlı anasının sözü bile edilmedi bir daha. Böcekler arasında çok şeyler vardı konuşulacak: yusufçukla kelebeğin gittiği kentten her gün yeni bir haber geliyordu: şu yusufçuk vefasızın biriymiş, kelebeğin kanatlarındaki bütün maviyi almış, sonra da yüzüstü bırakmış zavallıyı; bir arının yapışkan sarısına tamah etmiş; balayı yolculuğuna çıkmışlar; zavallı kelebeğin nerede olduğu bile belli değilmiş!

Sümüklüböcek bunları duyunca deliye döndü. Önce kelebek gelir diye bekledi. Gelseydi, hiçbir şey sormadan bağrına basacaktı onu. "Kanadının mavisini ne yaptın?" demeyecekti, sümüklüböcek onun mavisini sevmemişti ki.

Kelebek gelmedi. Gelmeyince sümüklüböcek yolculuğa hazırlandı. Demir asa demir çarık, gidecekti, bulacaktı onu,

duyulmadık türküler söyleyecekti, mavinin, yeşilin hiçliğini anlatacaktı, avutacaktı onu. Bu yolculuk uzun yolculuktu, belki hiçbir zaman bitmeyecekti. Bunun için, düşünce düşünce kazandığı bütün bilgileri bir araya getirerek oyum oyum yüreğinin biçiminde, sırtında taşıyacağı bir ev yaptı, yola çıktı. Sonra boynuzları büyüdü. Böcekler buna kötü bir anlam verdiler, ama yanılıyorlardı: sümüklüböceğin boynuzlarının ucunda gözleri vardı, yukarılarda kelebeği araya araya büyümüştü boynuzları, buydu işin gerçeği.

•

Sümüklüböcek şimdi hâlâ yoldadır, kelebeği arar durur. Yağmur sonlarında bahçenize çıkarsanız, görürsünüz: gözleri göklerde, yürür gider. Belki yağmur sonu gökleri kelebeğin kanatlarını andırdığı için, belki başka bir nedenle. Ne olursa olsun, sümüklüböcek hâlâ gider yolunda. Ama, söylenenlerin tersine, budala bir böcek değildir, düşünen bir böcektir yalnızca. Yavaş gitmesi bundandır. Geçtiği her yere parlak bir yol çizer incecikten. Bu parlak yol sümüklüböceğin en güzel düşünceleridir. Bilginler bu parlak yola eğilselerdi, çok şeyler bulabilirlerdi. Ama sümüklüböceği küçük gördüler, eğilmediler yoluna, büyük büyük şeyler aradılar.

AKÇA GÖLGE

- Çok yalnızım, saçlarımı geri verin, çok yalnızım. Geri versin benim saçlarımı! Biliyorum, istemeye yüzüm yok, ben kendi gönlümle verdim. Ama nerden bilecektim? Çok yalnızım, yalvarırım, söyleyin de geri versin, beni kurtarsın. "Kökü kendisinde", demesin gene, "kendisinde, yani nişanlısında", demesin. Aldandılar: ben koğuştta saçlarımı okşuyordum, gördüler. Silifkeli, "Nişanlısı kesip vermiş", dedi, "nişanlısı kesip vermiş, yoksa nerden alacaktı, neden saklayacaktı? Belli, nişanlısı vermiş, çok güzel!" dedi. Ben de sustum, bir şey söyleyemedim. Anlatsam, uzun sürerdi, hem de belki birçok şeyler değışirdi, anlatmadım, kimselere anlatmadım, kimseler bilmez iç yüzünü. Ben yıllardır bu saçları saklardım, gözümünden kıskanırdım. Geceleri uykularım kaçardı, ikide bir yatağımdan kalkar, duruyor mu, durmuyor mu diye bakardım. Elimi sürünce gözlerim dolardı. Öperdim, bir güler, bir ağlardım. Bu saçlarda bir şey vardı: siz bir eşsiz koku deyin, ben bir ses diyeyim, bir yanık türkü.

Bana böyle bakmayın.

Bizim oraların dağ köylerinde, gelinlerin, gelinlik kızların saçları ta bellerindeydi. Gür olurdu, yumuşak olurdu, güzel olurdu. Ama ölüm aç kurtlara benzerdi, ne gelin bilirdi, ne gelinlik ~~kız~~, kapıp kapıp götürürdü. Yürek durup ölü gelin yatağında yatarken, gür saçları diri diri yüzüne düşerdi. Teneşirde sabunlarla yununca, diri saçlar bütün bütün gürleşirdi, ele avuca sığmazdı. Duyuyorum: taramak gelirdi yaşayanların içinden, günlerce, gecelerce taramak gelirdi. Dipdiri saçların toprak olmasını istemezlerdi. Kesip alır, saklardı, ikide bir bohçasından çıkarır, öper, koklar, ağlardı, bazı bazı güldükleri olurdu. Geçmişler saçlarla geri gelirdi, za-

man yön değiştirirdi, çok Şeyler görürlerdi.

Ben dört katlı bir kerpiç ev görürdüm. Küme küme kerpiç evler ortasında, en tepede bir eski evdi. Dördüncü kat tek bir oda, dört yanında dört pencere. İki büklüm bir adam ağlardı o odada, ak saçları alnına düşerdi, gece demez, gündüz demez ağlardı, yaşaması bir ağıttı baştan sona. Konuşmayı unutmuş gibiydi, dışarıya da çıkmazdı. Kimi zaman kı mıldamadan oturur, kimi zaman odasında dolaşır, çoğu zaman önündeki kapkara saçların üzerine eğilirdi, ellerini sürerdi usul usul, yüzünü sürerdi. Neden sonra bir köşeye çekilir, bu köşeden saçlara bakardı, çevresinde olanları görmezdi hiç, başka Şeyler görürdü, çok başka Şeyler.

"Gençliğinden beri böyle", derdi anam. "Avşaroğlu gençliğinden beri burada böyle kapalı". Gözleri yaşarırdı, "Karısı öleli beri böyle işte", derdi. "Karısı öldü öleli burda kapalı... Kimselere vermedi ölünce. Dört gün mü, beş gün mü, bilmem, ölünün başında bekledi, yemeden, içmeden, deli gibi. Gözlerini göğe dikip anlaşılmaz Şeyler mırıldanıyordu. Bazı bazı dalıyor, sonra birden gözleri parlayarak karısının ellerini, kollarını, bedenini ovmaya başlıyordu: herhalde canlandırmak istiyordu onu, herhalde bunun için kovuyordu ölüyü götürmek isteyenleri. Dört gün mü, beş gün mü, kimseleri yaklaştırmadı yanına. Sonra bir gün kapısının öüne çıkıp oturdu, elinde gelinin saçları vardı. Komşular ölüyü götürdüler. Akşam oldu, evine girdi. Bir daha da dışarıya çıkmadı. O gün bugün böyle işte", deyip ağlardı. "Dur, gideyim, bir eksiği var mı, bakayım", derdi.

Her işine anam bakardı. Bunun için her Şeyini bize bıraktı. Ölürken, "Su!" diyordu hep. Anam da "Ver!" diyordu. "Ver de içsin, hiç değilse suya doysun!" Ağlaya ağlaya su veriyordum. Elimi tuttu. "Ben ölünce saçlar senin", dedi bana. "Sakla", dedi. "Ölürken çocuklarına ver, çocukların da çocuklarına, saçlarım hep dursun", dedi.

Söyleyin, geri versin saçlarımı. Başka türlü yaşayamam, yaşanmıyor. O gün bugün, başka türlü yaşamadım. Ölümü-

ne vurgundum o saçlara. Her şeyim onlardı, gözümünden kuskanırdım, bohçalarda, sandıklarda saklardım. Kokladıkça başım dönerdi. Elimden alsalar, ölebilirdim. Kimselere el sürdürtmedim. Almak için ölümüne dövdüler, odunlarla vurdu lar, yerden yere sürüklediler. Vermedim, kaçtım ellerinden. Avşaroğlu'nun sözünü yerde bırakmadım.

Avşaroğlu bir zamanlar gençti, yiğitti, zengindi. Kimse leri incitmezdi gene de, güreşte bile. Bir yaz günü bir dağ köyüne güreşe gitti. Önüne geleni yendi. Sonra bir incecik kız gördü, vuruldu. İstedi, istedi, vermediler. En sonunda dayanamayıp kaçırdı, alıp kasabaya getirdi. -"Ne güzel gelindi", derdi anam.- Ama bizim ora çukur bir yerdi, havası geline hiç yaramadı. Gün geçtikçe gelin sararıp soldu, çok geçmeden yataklara düştü. Hekimler, ilaçlar yarar vermedi. Avşaroğlu deliye döndü, yemeden içmeden kesildi, gözlerine uyku girmez oldu. "Bana aldırma, biraz da kendini düşün", diyordu karısı. Ama Avşaroğlu kendini çoktan unutmuştu, yalnız sevdiğini düşünüyordu. Gece gündüz sevdiğini kurtarmanın yollarını aradı. Alıştığı havaya kavuşsa kurtulurdu belki. Ama yaylalara götüremezdi onu, kasabadan dışarıya çıkaramazdı. Bir çıktı mı nerde olsa düşmanları bulurdu. Gelinin kardeşleri yemin etmişlerdi, ikisini de vuracaklardı. Avşaroğlu kasabada yayla gibi bir ev yaptırtmak istedi. Bir kat çıktı, bir kat daha çıktı, bir kat daha çıkarken ev yıkıldı, iki kattan fazlasına dayanmadı kerpiçler. Birçok ustalar getirtti. Emekler boşa gitti hep. En sonunda bir gencecik usta geldi, ağır ağır üç kat çıktı, üç katın üstüne bir oda yaptı, dört yanından dört pencere açtı. Gelini buraya yatırdılar. Ama bir yıl bile oturamadı. Bu saçlar onun saçları.

Avşaroğlu bu saçları bana verdiği zaman, gelinin kardeşleri çoktan ölmüştü, ama yerlerinde çocukları vardı: gelinin kardeşleri kinlerini çocukların yüreğine boşaltmışlardı. Yenilgilerini anlatmışlardı onlara, Avşaroğlu'nun kestiği saçları anlatmışlardı. Sonra çocuklar büyümüş, kin büyümüştü. Bu saçları almak olmuştı tek dertleri, saçların öcünü almak ol-

muştı. Bu iş kolay iş değildi. Yalnızdım, kimsesizdim. Adamlar yolladılar evimize, "O saçlar bizimdir, versin!" dediler. Vermedim. Vermeyince sol omzumdan vurdular. Geceydi, ortalık karanlıktı, sürüklene sürüklene kaçtım. Ama neler çektim, bir ben bilirim! Anam başucumda ağlar dururdu. "Biriciksin, ne yapalım, ver gitsin. Azıcığı sende kalsın, anlamazlar, gerisini ver de kurtul; biriciksin, çok emekler verdim sana", derdi. "Ölürüm de geri vermem", derdim. "Ölürüm de geri vermem: iyileşir iyileşmez gideceğim!" İyileşir iyileşmez yollara düştüm. Bir daha da geri dönmedim.

Geri verin saçlarımı, çok yalnızım, her şey çirkin! eskiden böyle değildim. Dünya böyle çirkin değildi; tam tersine, saçların ardından çok güzel görünürdü. Hele geceleri! Geceleri, çevremde çocuklar uykuya vardıktan sonra, yüzümü içlerine gömdüğüm zaman, anlatılmaz bir dünya serilirdi gözlerimin önüne. Çok uzaklarda bir akça gölge görürdüm. Seçmezdim, ama oydu, ölmüş gelindi, bilirdim. Uzaklardan uzak uzak baktığını sezcrdim. Ne o yaklaşabilirdi, ne ben kılmıdayabilirdim. Gene de günün birinde yaklaşacağımı düşlerdim, hep o günü beklerdim.

Ama bunu çok gördüler, ya da anlamadılar. Suçlu gibi yakaladılar beni. Bir gece öğretmen gördü. Omzumdan tutup kaldırdı. "Bu ne, salak?" dedi bana. "Daha yaşın ne, başın ne, utanmıyor musun? Derslerine çalışmak dururken! Ver şunları!" dedi. Vermedim. "Almasını bilirim ben, bak yarın nasıl alırım", dedi. Ben yarını beklemeden saçlarımı alıp kaçtım. Saçlarımdan hiçbir zaman ayrılmadım.

Burada da saçlarımla yaşıyordum, Geceleri yastığının üstünde okşuyordum. Silifkeli beni gördü bir gece. Urfalı Mustafa'yı da çağırды. Başucuma dikilip bakmaya başladılar. Silifkeli, "Nişanlısı kesip vermiş", diyordu. "Nişanlısı kesip vermiş, yoksa nerden alacaktı, neden saklayacaktı? Belli, nişanlısı vermiş, çok güzel!" diyordu. Sonra herkese anlattı. Herkes saçlarımı görmek istedi. Herkes hayran kaldı. Herkes bana saygı gösteriyordu artık. Kimse bağırıp çağırıyor,

kimse iş buyurmuyordu. Yalnız, arada bir, "Şu saçları bir çıkar da biraz daha bakalım", diyorlardı. Ama kimse el sürmüyordu saçlarıma, "Nişanlısınıdır, olmaz, yalnız o dokunur", diyorlardı. Herkes tanıyordu şimdi beni. Silifkeli, "Bizim koğuş başka koğuş, dünyanın en güzel saçları bizim koğuşta", diyordu. İkide bir nişanlımı soruyorlardı. Hiçbir şey söylemiyordum. Silifkeli kızıyordu, "Hoşlanmıyor, böyle şeyler sormayın", diyordu. Kısacası, rahattım, rahat rahat oksuyordum saçlarımı. Akça gölge de gelecekti, iyice inanmaya başlıyordum. Ama o her şeyi bozdu.

Görür görmez saçlarıma göz dikti. Görür görmez, "Bu saçları bana ver", dedi. Vermedim. Çok diller döktü. "Ne olacak, nasıl olsa kökü sende", dedi, "sende, yani nişanlında, ne olursun, bana ver", dedi. "Veremem", dedim. Ama bırakmadı yakamı. İkide bir yanına çağırırdı. Yavaş yavaş başım döndü: akça gölge geldi sandım, akça gölge o sandım: verdim sonunda.

Ama geri almazsam, yaşayamam. Yalvarırım, geri alın saçlarımı. Başka türlü yaşayamam, yaşanmıyor. Herkes kızıyor üstelik, herkes homurdanıp duruyor. Silifkeli, "Saçlarını atkuyruğu yapmışlar, gördükçe deliye dönüyorum. Sen de adam mısın?" diyor. Ne yapacağımı şaşırdım. Söyleyin, geri versin saçlarımı. Bana acısın. Saçlarımı geri versin, beni kurtarsın.

KATUŞA MASALI

- O zamanlar sen yoktun, beni bu dünyaya bağlayan hiçbir şey yoktu. İnsanların bir yüzlü, özgürlüğün sonsuz olduğu bir dünya dönerdi içimde, içimdeki dünyanın özlemiyle yanıp tutuşurdum. Bu özlem deli ederdi beni, öldürürdü, dünyayı başıma yıkardı. Bir yıldıza gönül vermiş, kimsesiz, yapayalnız sürüngene benzerdim. Bıyıklarım yeni terlemişti daha. Nereye gitsem, "Arslan" diye, "Küçük bey" diye seslenirlerdi. Kendimi bir sürüngen kadar önemsiz, sıradan, umutsuz bulduğum bu dünyada bir de bu yönden küçültülmek sinirime dokunurdu, "Küçük bey!" dediler mi deli olurum. İlk o böyle davranmadı: basbayağı bir adam gibi karşıladı beni, "Buyur, beyim", dedi. Daha ağzımı bile açmadan şarap kadehini itiverdi önüme, salata, arnavut ciğeri getirdi. Ak saçlı, aydınlık yüzlü bir adamdı. Yıllardan sonra buluşmuş iki dost gibi konuşmaya başladık.

Kentin en civcivli yerinde, dört bir yanı kalın duvarlarla çevrili bir yerde yaşadım. Yaşamım tutsaklarınkine benzerdi. Ancak tatil günleri çıkardım. Çıkar çıkmaz onun o avuç içi kadar koltuk meyhanesinde alırdım soluğu. Önüme bir kadeh iteler, iskemlesini yanıma yaklaştırırdı. Çevremizde saç sakalı birbirbirine karışmış birtakım insanlar konuşur, gülüşür, şakalaşırdı. Arada bir, "Baba, bir yürek!" diye seslenirdi biri. Baba da, "Niko, bir yürek!" diye yinelerdi. Sonra kalkar, dipteki basık kapıda gözden silinir, bir süre sonra yüreği alıp gelirdi. Ben Niko'yu merak eder dururdum. Nicedir geliyordum buraya, meyhanenin bütün girdisini çıktısını öğrenmiştim, bütün müşterieri tanıyordum. Tanımadığım, görmediğim bir Niko vardı. Hiç dışarı çıkmamasına, bir kez olsun kapıdan başını uzatıp bakmamasına şaşardım. Niko'yu ka-

famda canlandırmaya çalışırdım. İki bacağı da kesilmiş, suratı bakılmayacak kadar çirkin bir adam düşünürdüm.

"Bu Niko nasıl bir adam?" dedim bir gün Baba'ya.

"İyi çocuktur, arslan gibi delikanlıdır", diye yanıtladı.

Ama yüzü bir tuhaf oldu, başını başka yana çevirdi. Üstelemedim. Niko'nun varlığı ya da yokluğu şimdi pek de ilgilendirmiyordu beni: o günlerde Kатуша'ya tutkundum. Evet, böyle, ikimiz de Kатуша'yı seviyorduk. Ben hiç görmemiştim, o birlikte yaşıyordu. Benim biricik Kатуша'mdı, onun ikinci Kатуша'sıydı. Birinci Kатуша'nın öyküsü uzundu, bitmezdi kolay kolay. Bir uzak ülkede evlenmişti onunla. Sonra o uzak ülkede yaşamın tadını kaçırmışlardı. Kaçmak istemişlerdi, ama olmamıştı. Kaçarken ateş etmişlerdi arkalarından, Kатуша'yı sol böğründen vurmuşlardı, o bacağından yaralanmıştı. Kатуша, "Sen durma, git", demişti, başka bir şey söyleyememişti. Baba da Kатуша'yı ömründe kırmamıştı. Gene tutmuştu sözünü, Kатуша'yı bırakarak yaralı bacağına sürükleye sürükleye kaçmıştı. Sonra buralara gelmiş, bu meyhaneyi açmıştı, içkiye vermişti kendini. O günlerin acı öyküsünü dinlemeye kimsenin yüreği el vermezdi. Sonra bir gün bu Kатуша'yı bulmuştu.

"Şakır şakır bir yağmur yağıyordu, her yer diz boyu çamurdu, hava da buz gibi soğuktu", derdi. "Karanlıkta çamurlara bata çıka eve dönüyordum. Bir duvar dibinde onu gördüm. Sırılsıklamdı, çamura batmıştı. Tutup eve getirdim. Adını Kатуша koydum. Çabucak alıştı. Kатуша'mın acısını biraz olsun unutturdu."

"Güzel mi?"

"Güzel de söz mü! Yunup arınıp da üstü başı kuruduğu zaman bir görmeliydin! Apaktı. Gözleri yeşil yeşildi, kocaman boncuklar gibi. Kатуша'mın kiler de yeşildi."

Kатуша'yı öve öve bitiremezdi. Ben de dinlemeye doymazdım. Kатуша bir taneydi, Kатуша'nın erdemleri saymakla bitmezdi.

"Husuzluk nedir, bilmez. Ne versen alır, fazlasını iste-

mez. Hiçbir şeye ses çıkarmaz, hiçbir şeye kızmaz, kimseyi kıskanmaz. Kатуша bir tanedir! Yürekten yürekten yüzüme bakar, öylece dinler sözlerimi. Bazan sarhoş olurum. Hüngür hüngür ağlayarak karayazılı Kатуша'mı anlatırım ona. Sesini çıkarmadan dinler. İçin için ağlıyor sanırsın. Çenesini dizime koyar, gözlerimin içine bakar dertli dertli. Sen de dertlendin, Kатуша, derim. Kadehi önüne koyarım. İç derim, içmez."

Gözlerim dolardı, adsız duygular köpürürdü içimde, sevinç mi, keder mi, bilemezdim. Ama Kатуша'nın varlığı biraz olsun sevdirdi bana dünyayı. İçimdeki dünyanın insanlarına en çok yaklaşan oydu yeryüzünde. Paradan başka hiçbir şeyin para etmediği bir çağda, Baba gibi yaşlı, yoksul, sarhoş bir adama bağlanmış bir genç kadının bulunması yüreğime su serperdi. Baba'yla karşı karşıya geldim mi Kатуша'yı anlat-sın isterdim. O da anlatırdı. Öyküsünü dinleye dinleye neredeyse vurulmuştum Kатуша'ya: ne zaman insanlardan bir kötülük görsem, Kатуша'nın iyiliğini anımsardım; ne zaman güzel bir kadın görsem, Kатуша gelirdi usuma. Kısacası, Kатуша yaşamımdı artık benim, Kатуша düşlerimdi, Kатуша her şeyimdi. İçimdeki dünyayı bile Kатуша'yı özlediğim kadar özlememiştim. Ama belki hiçbir zaman göremeyecektim Kатуша'yı.

"Kатуша'yı buraya getirsem ne iyi olurdu", derdi Baba. "Böyle her gün özlemini çekmezdim. Bir köşeciğe oturup gelene gidene bakar, konuşulanları dinlerdi, oyalanırdı biraz. Hep evde zavallı. Hiç dışarı çıkmaz, çıkmak da istemez. Seditrin üstünde pinekler durur. Nasıl sıkılmaz, anlamam. Senin canın yok mu, Kатуша? derim. Gözün gönlün yok mu senin? Dışarıda olup bitenleri görmek istemez misin? Bu kadar mı iğrendin dünyadan? Aldırmaz bile. Kendisi aldırmasa bile ben çıkarmalıyım Kатуша'yı. Gözü gönlü açılmalı biraz. Dolaşmak, insan yüzü görmek Kатуша'nın da hakkı. Herkes-ten çok Kатуша'nın hakkı. Ama ben hep buradayım. Buraya da getirilmez ki. Bu herifler Kатуша'yı rahat bırakmazlar ki."

İçim içime sığmaz olurdu bunları dinlerken. Baba'nın gönlünü etmeye çalışırdım: Kатуша'yı bir kez olsun getirsin isterdim. Kатуша'ya hiç kimsenin bir şey yapamayacağına inan-dırmaya çalışırdım onu.

"Öyle şey olur mu, Baba?" derdim.

"Olur olur", derdi. "Sen bilmezsin, her şeyi yapar bu adamlar. Kатуша'yla eğlenmeye kalkarlarsa ne yaparım ben? Kатуша böyle şeylere gelmez."

Hiçbir zaman razı olmadı: nerdeyse gözünden bile kıskanıyordu Kатуша'yı. Ama bir gün gösterdi bana. Kalın du-varlarla çevrili yerden ayrılmıştım artık. Baba'yla oturup sa-atlerce içmiş, kör kütük sarhoş olmuştuk. Müşteriler çoktan gitmişlerdi. Kapıyı hâlâ yüzünü görmediğim, sesini duymadı-ğım Niko'nun üstünden kilitleyip sokağa çıkmıştık. Şakır şa-kır yağmur yağıyordu gene. Oturduğum yer de uzaktı. Baba, "Bize gidelim", dedi. Evi yakındı. Kapıyı açtık. Küçük bir odaya girdik. Bir yatakla bir sedirden başka bir şey yoktu bu-rada. Gözlerim Kатуша'yı arıyor, bulamıyordu. "Kатуша, Ka-tуша! Bak, kim geldi!" diye seslendi Baba. O zaman apak bir yumak sedirden aşağıya doğru akıp ayaklarımızın dibine gel-di. Yeşil yeşil gözleri vardı, kocaman boncuklar gibi.

SİSLİ SES

- Ne diyeyim, baştan sonra bir düştü bu olanlar, bir karanlık düştü, bir sarhoşluktu. Durdu Memet üstüme yürüdü. Elinde bıçağı vardı. Atıldım, almak istedim, alırken ellerim parçalandı. Birdenbire her şey gerçek oluverdi o zaman, ya da başka bir düş başladı, bana yol göründü. Durdu Memet, "Seni yaşatmam!" dedi. Bıçağını zor aldım elinden. "Ecelin elimden olacak, elimden kurtulamazsın!" dedi bana. "Durdu Memet, ben şey..." dedim, "ben senin için..." Dinlemedi, dinlese, belki anlardı: bir suçum yok, o kadını sanki ben öldürmedim. Belki kimsecikler öldürmedi, belki yoktu, gerçek değildi. Ne bağırdı, ne çırpındı. Bir elimle ellerini tuttum, bir elimle gırtlığına çöktüm, titremeye başladı, sonra titremesi bana da geçti. Sonra onun titremesi kesildi, benimki dinmek bilmedi. Gene de içim rahattı, yarı karanlıkta yüzünü görmüştüm: gerçek bir kadın değildi, ölüye de benzemiyordu, düşlere dalmış gözlerde bir an belirip silinen yüzler gibiydi. Usulca atladım pencereden. Ortalık ağarıyordu. "O kötü düş bitti", diyordum. Geldim, "Durdu Memet, kurtuldun", dedim, boynuna sarıldım. "Durdu Memet, o kadını öldürdüm", dedim. Birden bıçağını çekti.

Bana bıçak çekmesinden belliydi, düştü, sarhoşluktu bunların hepsi. Yoksa beni öldürmek mi isterdi? Dosttuk, beni çok severdi. Ben de canım gibi severdim Durdu Memet'i. Ne yaptıysam onun için yaptım. Yapmasam çıldıracaktım. "Durdu Memet öldü", diyordu bizim çocuklar. "Durdu Memet erkeklikten çıktı çıkıştı, Durdu Memet avrat oldu!" diyorlardı. Çok gücüne gidiyordu, "Durdu Memet avrat oldu", dediler mi deliye dönüyordum. Durdu Memet avrat olacak adam değildi ki! Bunu düşünmüyorlardı. Gülenler bile

vardı içlerinde. "Sen tut da bacım de karıya, başka söz kalmamış gibi bacım de. Sen kolundan tutup sürükleme de çocuk gibi yalvar. Avratlık değil de ne bu?" deyip gülüyorlardı. Yanında da gülüyorlardı en kötüsü, yanında da söylüyorlardı bunları. Durdu Memet bir şey demiyordu, ama ben kendi kendimi yiyordum.

"Bir şey söyle, Durdu Memet, hadi, bir şey söyle, sustur şunları, Durdu Memet!" diyordum.

"Sen sus şimdi, sen konuşma!" diyorlardı. "Senin sıran geçti artık. Orada konuşsaydın ya, camı kendin kırsaydın ya! Sıran geçti!" diyorlardı.

"Hadi, bir şey söyle, Durdu Memed!" diyordum. Susuyordu. Ötekilere dönüyordum, "Benim suçum yok!" diyordum.

Suçum yoktu. Çoktandır şaşkındım. O gece büsbütün şaşırıp kaldım, bir şey yapamadım. Kim olsa şaşardı. "Olaçak şey değil!" derdi. Değildi de. Durdu Memet taş gibi donup kalmazdı öyle. Güçlüydü, yığitti, şendi. "Bu kent benimdir!" derdi. Yalan da değildi hani. Kasaba tapulu malı gibiydi. Evleri, dükkânları, ambarları, paraların yerini avcunun içi gibi bilirdi. En umulmadık yerlerden çil liralara çıkarırdı, alıp getirirdi geceleri. Bir kadını gözü tutmayagörsün, ne yapıp yapıp elde eder, daha olmazsa bacasından inerdi. Ele de geçmezdi. Onu bu karanlık düş değıştirdi.

Diri gitti, ölü geldi bir gece. Sabahlara kadar yatağında dönerek of çekti durdu. Hasta sandık, başucunda toplandık, "Neyin var, Durdu Memed?" dedik. "Bir şeyim yok", dedi. Başka bir şey söylemedi. Ne dediysek, ne yaptıysak, hep boşa gitti. Günler geçti, değışmedi. Gündüzleri bir yattı, bir oturdu, akşamları kaçıp gitti, gece yarıları ölü geldi, sabahlara dek of çekti. Sonra sonra "Durdu Memed öldü!" dediler.

İnliyordu, kalkıp oturuyordu yatağında. Gözlerini boşluğa dikiyor, uzaklarda bir ses dinler gibi duruyordu. "Durdu Memed, istediğın neyse, söyle ", diyordum. Söylemiyordu. Bazı bazı birdenbire dışarıya fırlıyordu. Var hızıyla koşuyor-

du sokaklarda. Yorulunca bağdaş kurup oturuyordu. Ben de yanına çöküyordum. Bazı bazı gökte yıldızlar kayıyordu. Durdu Memed kımıldamıyordu.

"Söyle, Durdu Memed, sana ne oldu? Dostunum, bilirsin, seni severim, ne istersen yaparım", diyordum.

"Bir şey yok", diyordu.

"Var bir şeyler, Durdu Memed", diyordum.

"Olan bana oldu, sana ne?" diye söyleniyordu. "Bırak beni. işine git. Öldüm işte, öyle söylüyorlar."

"Kalk, gidelim, Durdu Memet", diyordum.

Yatağına götürüyordum, uzanıp kalıyordu. Bir uyuyor, bir uyanıyordu, dönüp duruyordu yatağında. Başka bir şey yaptığı yoktu. Yalnız akşamları canlanıyordu. Akşamları birden yok oluyordu.

Geç anladım: bir kahveye gidiyordu. Kahvede bir kadın türkü söylüyordu. İnce, uzun, soluk. Uzun saçlarına kır düşmüştü, yüzünde garip bir gençlik vardı, sesi anlatılamazdı, duyulmadık bir sestti, sisler içindeydi, yükseldikçe bir sis sarıyordu dinleyeni, bunu duydum. Oysa bildik türküler söylüyordu hep.

"Türkü söylemiyor, ağlıyor", diyordu Durdu Memed. "Anlamıyor musun? Ağlıyor yalnız, türkü söylemiyor, ağlıyor. Bizim gibi ağlamıyor, o başka, ama ağlıyor."

Kerim her şeye gülerdi, Buna da gülüyordu.

"Durdu Memet sayıklıyor", diyordu. "Kaçırılım şu karıyı. Uyanınca baucunda bulsun."

Çok söyledik, isteseydi kaçıracaktık. Bizim için işten bile değildi. Kadını dağa çıkaracak, sonra Durdu Memed'e bırakacaktık. Sonra iki çocuk gibi bakacaktık onlara. Ama Durdu Memet istemiyordu.

"Siz işime karışmayın!" diyordu.

Uzaktan uzağa bakıyordu yalnız. Kahvede bir iskemleye çöküyordu. İlerde, yüksekçe bir yerde, yan yana oturmuş, yarı çıplak kadınlar sırasıyla kalkıp öne geliyor, türküler söylüyorlardı. Bir çocuk darbuka çalıyordu, bir adam keman. Dur-

du Mehmet hep taş gibi oturuyordu. Gözlerini o kadına dikiyor, bir daha ayırmıyordu. O kadın ayağa kalktı mı titremeye başlıyordu. Hep titriyordu. Sonra kadın çıkıp gidiyordu. Tek başına, ağır ağır, kaldığı hana gidiyordu. Durdu Mehmet deli gibi arkasından bakıyordu. Başını ileriye uzatıyor, karanlıkta silininceye kadar bakıyordu. Sonra öyle dikilip kalıyordu olduğu yerde, sanki hâlâ sisli sesi dinliyordu.

En sonunda burama geldi. Tutup ittim. "Yürü, ulan, yanına git, konuş, bir şeyler yap!" dedim. Nasılsa dinledi sözümü, arkasından gitti. Ama yürümüyordu da sürükleniyordu sanki. İki adım arkasından gidiyordu. Bir türlü varamıyordu yanına, kolundan tutamıyordu. "Bacı, bacı!" diyordu ikide bir. Kadın ağır ağır yürüyor, başını bile çevirmiyordu.

Sonra hanın kapısına geldiler. Kadın birden geriye döndü. Elini uzattı. Durdu Mehmet duraladı. Sonra cecelerini karıştırdı. Sonra bir şey çıkardı bir cebinden, kadının avcuna bıraktı. Kadın dönüp kapıyı açtı, sonra kapadı. Durdu Mehmet bir adım ilerledi, ama kapanan kapıyı açmadı. Kapının camına dayadı yüzünü, bir zaman öylece kaldı. Yanına yaklaştım. Çakmağımı yaktım, camdan içcriye baktım. Kimsecikler yoktu. Yalnız camda, camın öbür yanında, bir kırmızı dudak izi görünüyordu.

Böylesini ömrümde görmedim. Kimsele benzemiyordu. Pencereden dışarıya bakıyordu hep, bana bakmıyordu bir türlü. "Yapamam", diyordu. Uykuda sayıklar gibi, "Yapamam", deyip başını sallıyordu. Belki gönlünü edirim diye düşünmüştüm. Her şeyi anlattım, yalvardım. Ama ne söylesem başını sallıyordu. "Elimde değil", diyordu, "benim elimde bir şey yok". Kızıyordum, kötü sözler geliyordu dilime, ama yalvarmaktan başka bir şey yapamıyordum. O hep uzaklara bakıyordu. Neden sonra içini çekti, "Anlatmana gerek yok, biliyorum, kahvede çok gördüm", dedi. "Geçen gece arkamdan geldi. Yürüyüşünden anladım, dönüp bakmadım. Söylemek istediklerini de biliyordum, nasıl olsa söyleyemeyecekti, anlatılmaz şeylerdi. Bunun için konuşmadım. Yalnız elimi uzat-

tım. Tabakasını verdi. Ne yapayım, ben böyleyim, çok seviyor, onunla kalamam. Bir yerde duramam, durdum mu ölü mü düşünürüm", dedi. Durdu Memed'in tabakasını çıkardı. Bir sigara yaktı, bana da uzattı. Almak istedim ya alamadım. "Tabakasını saklayacağım. Sevdiği türküleri de biliyorum. En çok o türküleri söyleyeceğim. Kendimden bilirim, nerede olursan ol, bazı sesler bazı bazı duyulur, o da duyacak sesi mi. Onun için başka bir şey yapamam", dedi, içini çekti, sisli sesi büsbütün sislenmişti. Döndüm geldim.

Durdu Memet gene öyle oturuyordu. Çok bitkindi, bir deri bir kemik kalmıştı, yüzüne baktıkça içim üşüyordu. Sessiz sessiz oturuyordu gene, kim bilir, belki de uzaktan uzağa o kadını dinliyordu. Evet, çocuklar seslerini yükselttikçe yüzünü buruşturmasından belliydi, o kadını dinliyordu. Çocuklar içiyorlardı. "Kerim'in şerefine!" diyorlardı ikide bir. Kerim yoktu, bunun için kahkahayla gülen de yoktu.

"Kerim nerde?" dedim.

"Delikte", dedi Osman. "O yattıkça Tanrı Durdu Memed'e ömür versin. Kerim delikte. Bizi de deliğe tıkarlar bu gidişle. Senin anlayacağın, artık işler ayaz!" Şişeyi başına diki ti. "Bu karı nerden çıktı böyle! Durdu'yu devirdi, bizi de devirecek", diye ekledi.

Durdu Memet:

"Kes sesini, Osman!" diye atıldı birden. "Kes sesini, beni kaldırtma şimdi!"

"Şu şişeyi uzat bana, Osman!" dedim.

Az sonra başım dönüyordu, kendimde değildim, sonsuz bir boşlukta yuvarlanıp gidiyordum sanki, Durdu Memed'e tutundum.

"Durdu Memet, şimdi herkes uyuyor", dedim. "Hadi, gel, gidelim, çok kolay bu iş."

"Olmaz!" diye yanıtladı. "Anlamıyor musun, o kaçırılmaz. Herkes gibi değil ki o! Alamadın mı?"

"Ama seni öldürdü", dedim.

"Evet, beni öldürdü", dedi.

"Sesini..." diye başladım.

"Çok güzel", dedi.

"Bazı bazı, o kahveye gitmeden de duyuyor musun?" diye sordum.

"Evet", dedi, gözlerini yumdu. "Duyar gibi oluyorum, evet, öyle, bazı bazı duyuyorum, yalan değil. Neden kaçırmalı?"

"Duydukça hep böyle mi kalacaksın?" diye sordum.

"Ne bileyim, belki", dedi.

Dışarıya çıktım. Koşmaya başladım. "Ben o sesi sustururum", deyip duruyordum. Olanlar oldu, susturdum.

Susturdum ya kötü bir düşüncem yoktu. Durdu Memet kurtulsun istiyordum ben. Bir insan öldürdüğümü düşünmüyordum. Şimdi de düşünmüyorum. Gerçek bir kadın değildi ki! Sisli bir sestti o yalnız. Gerçek olsa, Durdu Memet çağırır da gelmez miydi?

KAMYON

Kamyonun şoförü boşluğu gösteriyordu. Sırtını kamyonu vermiş, eliyle boşluğu gösteriyordu. "Buralar bahçe", diyordu. "Bu merdiven, bu kapı. Minderin biri şurada, biri burada. Yatak dipte." Adamlar eline, eline gösterdiği yerlere bakıyorlardı. Boşluğu görüyorlardı, gerideki kerpiç evleri, bir kavağı, daha gerideki çıplak dağı görüyorlardı. Kamyonun altında sarı bir yazı vardı, çocuklar sarı yazıyı sökmeye çalışıyorlardı. Sarı yazı "Maşallah" diyordu. Adamın yüzü sarıydı, ağzı rakı kokuyordu. Aklında birtakım düşünceler dönüyor, dalgalanıyor, birbirlerine giriyorlardı. Bir düşünce hep duruyordu. Kimileri çok bulanıktı, kendi düşünceleriymiş, ama gene de seçemiyordu. Şimdi bir ihtiyarı düşünüyordu açık açık. Yalnız düşünmüyordu da, kafasında bir yerlerde görüyordu. Bir zamanlar büyük bir kentte, bir camide görmüştü onu. Caminin gelmişini geçmişini anlatmıştı ihtiyar adam. Şimdi bu ihtiyarın yerine koyuyordu kendini, düşünce de ihtiyarın görüntüsüne bürünüyordu. "Tuhaf!" diyordu içinden. Camideki ihtiyarın camiye anlatması tuhaf değildi. İhtiyarın yanına gelenler sözlerini dinlemek için gelirlerdi, öyle ya! Bir adam çok eski günlerden kalmış bir yapının, bir çeşmenin önünde dursa da gelip geçenlere bunların girdisini çıkıtısını anlatsa, gene tuhaf kaçmazdı belki. Ama o boşluğu anlatıyordu, ev dediği, bahçe dediği boşluktı.

O böyle boşluğu gösterdikçe, büyükler belki de bir ev, bir bahçe görebilirdi. Çocuklar hiçbir şey göremezlerdi. Böyle çırpınıp durması bundandı her şeyden önce, çocuklar da görsünler istiyor, gözlerine bakıyordu. "Ben de buralıyım", deyip eliyle boşluğu gösteriyordu, sonra gerideki kerpiç evleri. "Ben de buralıyım..." Çocuklar sarı yazıyı sökmüşlerdi, sö-

kemeyenlere de sökenler söylemişti. Onun ellerine bakıyorlardı şimdi, o da onların gözlerine. Bulanık düşünceler dönüyor, dalgalanıyor, birbirlerine giriyorlardı. Bir düşünce hep duruyordu, kocaman bir ur gibiydi beyninde, gittikçe de büyüyordu.

"Ben de buralıyım", dedi gene.

Adamlar, çocuklar halka olmuşlardı çevresinde, şaşkın şaşkın bakıyorlardı. Onun başı dönüyordu. Başını önüne eğdi, ama insanları görüyordu, hep kendisine bakıyorlardı, biliyordu. Bir şeyler yapmak, daha çok konuşmak istiyordu, ama düşünceler çok hızlı geçiyorlardı, hiçbirine yetişemiyor, "Ben de buralıyım", deyip susuyordu. Çevresinde halka büyümekteydi. Gelip geçenler dönüp bir bakıyor, sonra gelip halkaya katılıyorlardı. Akşamdı, evlerine dönüyorlardı. Çocukları yorgundu. Elllerinde yağlıklar, yağlıklarda yiyecekler vardı, karıları, çocukları, anaları yiyecekleri bekliyordu. Ama gidemiyorlardı işte. "Kim bu?" diyorlardı. "Sarhoş mu ne, çok mu içmiş?" Takılıp kalıyor, kamyonun şoförüne bakıyorlardı.

Kamyonun şoförü kendi kendini yiyordu. Kafasında düşünceler darmadağındı, toplamak, sonra söylemek, insanlara iletmek istiyordu. Ama çok hızlı geçiyordu düşünceler, başı gibi dönüyorlardı. Bir ucundan yakalamak istedi birden:

"Benim babam öldü", dedi. "Dedem de öldü. Dedem öldü, babam öldü, ağam öldü, anam öldü. Hepsi de burada öldü", dedi bir solukta, eliyle boşluğu gösterip içini çekti. "Çok eskiden", diye ekledi.

İnsanlar yüzüne bakıyorlardı. Konuşmuyorlardı, ama bir şey soruyorlardı sanki, ya da gülünecek bir şey bekliyorlardı. Bunu seziyordu, önlemek istedi. Ama bir şey bulamadı. "Çok eskiden", dedi yalnız, başını kaşdı, boşluğa baktı. Boşlukta bir kerpiç ev görüyordu. Küçücük bir evdi, iki katlı, önünde üç beş ağaç. Bir pencereden bir çocuk bakıyordu, çenesi avuçlarında. O gene içini çekti. Başı dönüyordu. Beynindeki bulanık düşünce, hep duran düşünce, gene büyüyor-

du, her şeyi silmeye başlamıştı, çocuğu da sildi.

"Ev şimdi yok", dedi, durdu. "Olmuyor", diye düşündü. Önce adamlara, çocuklara, bir iki kadına baktı, sonra boşluğa. Sonra düşüncenin karanlığı gözlerine vurdu.

"Yok, devenin pabucu!" dedi bir adam. Birkaç kişi güldü. Bir çocuk sarı yazıyı bir daha okudu: "Maşallah". Sonra yeşil daldan atına bindi, kamçısını şaklattı, koşmaya başladı. "Ev şimdi yok. Yok, şimdi yok, yok devenin pabucu. Maşallah!" diyordu kendi kendine.

O gene boşluğa bakıyor, yok olmuş evi görüyordu. Elini kaldırıp ileriye uzattı. "Bu merdiven, bu da kapı, işte! Perdeler soluk", dedi içinden, karanlık düşünceye daldı, el ele gülüşen çocukları, kimi gelip kimi giden adamları görmedi. Konuşmaları duymadı. Hep boşluğa bakıyordu. Boşluk bir düşünce gibiydi. Çok şeyler belirliyordu içinde, çok şeyler siliniyordu. Çocuklar belirliyordu, önce gülüp sonra ağlamaya başlıyorlardı; ağladıkça yüzlerinde derin çizgiler oluşuyor, çizgi çizgi yüzler yastığa gömülüyordu, hep aynı yastığa. Kıvranıyorlardı. Kulağına çığlıklar geliyordu. Güneş çıldırmıştı, bir batıya, bir doğuya koşuyordu.

Neden sonra irkilerek geriye döndü: bir çocuk kamyonun kornasını çalmaktaydı. Dalgın dalgın baktı, bir şey demedi. Gene o ihtiyar adam geldi aklına, önünü ilikledi. Hep ona benzemek istiyordu. Belki de benzeyecekti artık. İçinde birikmiş şeyler kabarıyordu. Belki şimdi ihtiyara benzeyecekti, birden çözülecekti dili, evi iyiden iyiye gösterecekti, düşünce eriyi eriyi dökülecekti dilinden. Yazık ki zaman bırakmadılar! Omzuna bir el dokundu. Başını çevirdi, bir adam gördü. Saçları kırlaşmış, yüzü kırışmış bir adam. Sert sert yüzüne bakıyordu.

"Deli misin sen, hemşerim?" dedi. "İşin ne burada? Ne diye topladın bunca insanı? İşleri var, güçleri var, yemekleri soğudu. Hadi, bas git!" dedi, sonra da omzundan itti.

Kamyonun şoförünün gözleri karardı.

"Ben kimseyi toplamadım", diye kekeleydi, sesi titrekti,

gittikçe daha çok titriyordu. Suçlu bir çocuk gibiydi. "Ben kimseyi çağırmadım."

Adam kaşlarını çattı.

"Doğru, çağırmamışın. Ama daha kötüsünü yapmışın. Ben hepsini duydum. Yarım saat korna çalmışın. Hiç durmadan, yarım saat boyunca! Büyük küçük herkes toplanmış", dedi.

Şoför bir şey söylemedi. Deli gibi yüzüne bakıyordu adamın, adamın yüzünde birçok yüzler üst üste geliyor, birbirine karışıyordu. En arkada bir çocuk gülümsüyordu.

"Ali'sin sen!" diye atıldı birden. "Ali'sin sen! Ali! Nasıl da tanıdım! Ali, ne var ne yok? Nasılsın?" dedi.

"Beni tanımak da bir iş mi sanki?" dedi adam. "Beni burda herkes tanır. Herkes Ali bey der. Hadi, yallah, atla kamyonuna!"

Şoförün gözlerinde yaşlar belirdi.

"Ben de buralıyım", diye inledi. Sonra uzaklara baktı. Alacakaranlık yoğunlaşıyordu. Gökyüzünde iri iri bulutlar vardı, kimi mor, kimi bakır rengindeydi. Onun içi sızlıyordu. Değişmeyen düşüncenin ağırlığını duydu. "Ali!" dedi, içini çekti, gene "Ali!" dedi. "Güneş battı, Ali", dedi. "Güneş doğuyor, batıyor. Hep aynı yerden doğuyor, hep aynı yerden batıyor. Hiç değişmiyor. Çok değişmişin", dedi, ağladı ağlayacaktı.

"Değiştiysem değiştim, sana ne!" dedi adam.

Sonra yürüyüp gitti. Hızlı hızlı yürüyordu. Kamyonun şoförü arkasından baktı, "Ali! Ali! Ali!" diye söylendi. "Ali! Ah, Ali..." Sonra kalabalıkta dolaştırdı gözlerini. Kalabalık azalmıştı, insanların yüzlerinde sabırsızlık vardı. Belliydi, gitmek istiyorlardı artık. Ama hepsini de tutan bir şey vardı, bir şey bekliyor, gözlerine bakıyorlardı. Belki olmayacak bir şey bekliyorlardı. Belki o da aynı şeyi bekliyordu. Ama beklenen gelmiyordu, gelmek bilmiyordu bir türlü. Camideki ihtiyarı düşündü gene, yüzü gözlerinin önüne geldi. Allahım! ne rahat konuşmuştu, ne rahat konuşmuştu! Kaşları çatıldı bir-

den, bir kuşku doğdu içine: ihtiyarın durumunda değildi: ihtiyar neyi söyleyeceğini biliyordu, anlatacakları belliydi. Belki onun anlatacak hiçbir şeyi yoktu, belki de anlatılır şeyler değildi düşündükleri, karışık bir düş, fitil gibi bir sarhoşluktu, anlatılamazdı. Güneş doğuyordu, batıyordu, gene doğuyordu, gene batıyordu, çocuklar büyüyor, yaşlanıp ölüyorlardı. Hepsi buydu belki. İrkildi.

"Bu değil, hepsi bu değil", dedi, elini alnına götürdü. "Of, başım dönüyor!" diye inledi.

"Döner elbet, hemşerim", dedi bir adam. "Çok içmişsin, döner elbet."

Nicedir bu sözü beklercesine, beş altı kişi koptu kalabalıktan, halkada derin bir yara açıldı. Kamyonun şoförü sarsıldı, kendini toplamaya çalıştı: geç kalıyordu! Ellerini boşluğa uzattı gene:

"Bu ev bizim evimiz!" dedi. "Bu kapı, bu da pencere. Pencerenin dibindeki yatak benim. Dedem öldü, babam öldü, ağam öldü, anam öldü. Hepsi bu köşede öldü, benim yatakta. Çok hastaydım, bu köşede yatıyordum. İşte... Çok hastaydım. Yaktım hepsini. Korkuyordum. O köşeden, o yataktan korkuyordum."

"Yalan!" dedi adamın biri. "Öyle bir şey oldu, ama Kavak Memet yaptı o işi. Sonra buralarda durmadı. Deli herif! Evi yaktı, sonra çekip gitti. Ama o gençti, yakışıklıydı. Sen Kavak Memet değilsin", dedi, ağır ağır uzaklaşmaya başladı. Kamyonun şoförü elinin tersiyle gözünü sildi, sonra, bütün gücüyle:

"Evet, doğru!" diye bağırdı adamın arkasından. "Değilim, ben Kavak Memet değilim. Hep bunu demek istedim."

S O N

Tahsin Yücel

HANEY

YAŞAMALI

Haney Yaşamalı ve on yıl önce onunla harmanladığım *Düşlerin Ölümü* konusunda bir zamanlar çok şeyler yazılmıştı. Neredeyse hepsini unuttum. Ama iki gözlem hep canlı kaldı belleğimde. Birincisi Ataç'ındı: büyük usta, *Günce*'sinde, 1956 Sait Faik Hikâye Armağanı'nın *Haney Yaşamalı*'ya verildiğini bildirdikten sonra, "Haney Yaşamalı'da çok güzel öyküler var, dilini de pek beğendim. Bay Tahsin Yücel, 'Uçan Daireler'den beri çok ilerledi, daha da ilerleyeceğini umuyorum," diyordu. İkincisini 1959 Türk Dil Kurumu Öykü Ödülü'nün *Düşlerin Ölümü*'ne verilmesi dolayısıyla *Dünya* gazetesinde yayımlanan bir eleştirinin son tümcesi oluşturuyordu: yazar, yanılmıyorsa Rauf Mutluay, kitabı yerden yere vurduktan sonra, ödülü anıştırarak, "Tahsin Yücel öyle şanslı ki, günün birinde iyi bir öykücü bile olabilir," anlamında bir şey söylüyordu. O gün bugün, öykülerim çok değişti, biraz da gelişti belki, ama, korkarım, ne Ataç'ın umudunu gerçekleştirebildim, ne *Dünya* yazarının önbilisini. *Haney Yaşamalı*'dan fazla uzaklaştım da ondan mı?

TAHSİN YÜCEL

Kapak resmi: ŞENGÜL DEHMEN

KDV içindedir

ISBN 975.510.265-5